

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

**KIRGIZİSTAN'DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN
FOLKLORU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ZEKERİYA KARADAVUT

HAZIRLAYAN
İLMİRA RAGİBOVA

Konya 2008

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	VI
AHİSKA TARİHİ	1

I. BÖLÜM

ANONİM HALK ŞİİRİ	7-67
A. NİNNİLER	7-10
B. MÂNİLER	11-39
C. TÜRKÜLER	40-60
1. Düğün Türküleri	42
1.1. Kına Türküsü	42
1.2. Gelin Çıkarma Türküsü	42
1.3. Gelini Yeni Evine Getirildiğinde Söylenen Türkü	43
1.4. Gerdekte Söylenen Türkü	44
1.5. Gelin Türküsü	44
2. Kerem Türküleri	45
2.1. [Bir Yiğit Gurbete Gitse]	45
2.2. [Kaş Kuzulu Ceyran]	45
2.3. [Yandı Kerem]	46
3. Diğer Türküler	47
3.1. Ankara Türkisi	47
3.2. Bayburt'un İnce Yolunda	47
3.3. Beri Bah	48
3.4. Bülbül Türkisi	48
3.5. Cinçar Türkisi	49
3.6. Çanakkala Türkisi	50
3.7. Durnam	50
3.8. Evlerinin Ögi	50
3.9. Gesi Bağları	51
3.10. İndim Yarın Odasına	51
3.11. Kabah Türkisi	52

3.12. Kaladan Kalaya Ben Gördüm Seni	52
3.13. Karacoğlan Türkisi	52
3.14. Keklögüm Seker Gelür	53
3.15. Kırım'dan Gelirdim	54
3.16. Nazlım	54
3.17. Nazlı Yar	55
3.18. Samovar Türkisi	56
3.19. Sari Kız	56
3.20. Telgrafın Telleri	57
3.21. Tello	57
3.22. Uli Tağlar	58
3.23. Üç Bayaz Gögerçin	59
3.24. Yuca Tağlar	59
3.25. Yüksek Minara	60
D. AĞITLAR	62-64
1. Enver'in Ağıdı	63
2. Kadının Ağabeyi İçin Söylediği Ağıt	64

II. BÖLÜM

KALIPLAŞMIŞ İFADELER	65-88
A. ATASÖZLERİ	65-80
1. Manzum Atasözleri	66
2. Mensur Atasözleri	68
B. BİLMECELER	81-87
1. Tabiat ve Tabiat Olaylarıyla İlgili Bilmeceleler	81
2. Bitkiler ve Bitkilerle İlgili Bilmeceleler	81
3. Hayvan ve Hayvan Ürünleriyle İlgili Bilmeceleler	82
4. İnsan ve İnsan Organlarıyla İlgili Bilmeceleler	82
5. Din ve İnançla İlgili Bilmeceleler	83
6. Soyut Kavramlarla İlgili Bilmeceleler	83
7. Eşyalarla İlgili Bilmeceleler	84

8. Yiyecekle İlgili Bilmeceler	84
9. Diğer Bilmeceler	85
C. TEKERLEMELER	86-88
1. Oyun Tekerlemeleri	87
2. Yanıltmacalar	88

III. BÖLÜM

HALK ANLATMALARI	89-114
I. MASALLAR	89-114
1. Hayvan Masalları	91-92
1.1. Ayağına Tiken Batan Horoz	91
1.2. Şengülüm Mengülüm Süpürgegülüm	92
2. Asıl Halk Masalları	93-113
2.1. Ahıllı Abdulla	93
2.2. [Ahıllı Kadın]	96
2.3. Ahıllı Kız	97
2.4. Begin Oğlu	99
2.5. [Hırsız Kardeş]	100
2.6. Methi Ali İle Ali	102
2.7. Ne Tevür İnsan Olur Dünyada.....	104
2.8. Padişahın Oğlu	105
2.9. Sabır Üstüne	106
2.10. Üç Baci	108
2.11. Üç Kız.....	109
2.12. [Üç Oğul]	111
2.13. Varluh Yohluh	111
2.14. [Üç Gözeli Kurtaran Oğlan]	113
3. Yalanlamalı Masallar	114-114
3.1. [Yedi Kardeş]	114

IV. BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ	116-127
------------------------------	----------------

I. DOĞUM	116-118
1. Doğum Öncesi	116
1.1. Kısırlığı Giderme, Gebe kalma	116
1.2. Aşerme	116
1.3. Gebelik	117
1.4. Çocuğun Cinsiyeti	117
2. Doğum Anı	117
3. Doğum Sonrası	117
3.1. Lohusalık	117
3.2. Kırklama İşlemi	118
II. ÇOCUK	118-120
1. Ad	118
2. Beşik (Çocuk Görme)	118
3. Diş Hediği	119
4. Geleneksel Sağaltma Pratikleri ve İşlemleri	119
5. Çocuğu Nazardan Koruma	119
6. Sünnet	120
III. EVLENME	120-127
1. Düğün Öncesi	121
1.1. Kız İsteme	121
1.2. Şerbet İçme	121
1.3. Nişan	121
1.4. Urba	122
1.5. Kesim Kesme	122
2. Düğün	122
2.1. Kız Tarafı	122
2.2. Damat Tarafı	123
3. Düğün Sonrası	124
IV. ÖLÜM	125
1. Ölümünden Hemen Sonra Yapılan İşlemler	125
2. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı	125
3. Ölünün Yıkanması (Çimdirilmesi)	125

4. Kefenin Biçilmesi	126
5. Cenaze Namazı	126
6. Belli Günler	126
7. Ölü ile İlgili Bazı İnanışlar	127

V. BÖLÜM

HALK MUTFAĞI	129-131
1. ÇORBALAR	129
2. HAMUR İŞLERİ	131

VI. BÖLÜM

1. HALK TAKVİMİ	135
2. BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR	136
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	138
KAYNAK ŞAHISLAR	140
SÖZLÜK	143

ÖN SÖZ

Derlediğimiz halk edebiyatı ürünleri zengin kültürümüzün bir belgeleridir ve halkın yarattığı sözlü eserlerden oluşur. Söyleyeni belli olmayan ve ağızdan ağza, nesilden nesle aktarılan halkın ortak malıdır. Halkın mutluluğunu ve üzüntüsünü anlatırlar bize.

Derleme esnasında gördük ki, bu paha biçilmez zenginlikler maalesef zamanla unutulup yok olmaktadır. Eskiden uzun kış gecelerinin vazgeçilmez eğlencesi olan masallar, türküler, maniler... günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

Her haliyle Anadolu'nun uzantısı olan Ahıska Türkleri yıllardır vatanından kopmuş ve Rus kültürüyle iç içe yaşamalarına rağmen kendi kültürlerini muhafaza etmişlerdir. Ahıskalılar geleneklerini günlük hayatlarında, hayal ve düşüncelerinde yaşatmaktadırlar.

Bu tezi almamızın sebebi, daha önce gün ışığına çıkarılmamış kültürümüzün ürünlerini derleyip halk edebiyatı dünyasına tanıtmaktır.

Günümüzde Ahıska'nın neresi olduğunu bilmeyenler vardır, bu yüzden çalışmamıza Ahıska'nın kısa bir tarihi ile başladık. Ahıskalıların 1944 yılında yaşadıkları sürgünü anlatan tüyler ürpertici hatıralar da mevcuttur.

Çalışmamızın birinci bölümünde “Anonim Halk Şiiri” başlığı altında derlediğimiz ninni, mâni, türkü ve ağıtlar yer almaktadır. Derlediğimiz halk şiiri örneklerini alfabetik sıraya göre yerleştirdik.

İkinci bölümde yer alan “Kalıplaşmış İfadeler” i ise atasözleri, bilmece ve tekerlemeler oluşturmaktadır. Atasözleri ve bilmeceyi manzum ve mensur olarak ikiye ayırdık. Bilmeceyi bir de konularına göre ayırdık. Tekerlemeleri ise oyun ve yanıltmacalar diye iki bölümde gösterdik.

Üçüncü bölüm oluşturan “Halk Anlatılarında” derlediğimiz masalları sıraladık. Masalları, hayvan masalları, asıl halk masalları ve yalanlamalı masallar denilen üç altbölüme ayırdık.

Dördüncü bölümde “Geçiş Dönemlerine” yer verdik. Ahıskalıların doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili gelenekleri burada değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde “Halk Mutfağı” yer almaktadır. Ahıskalıların hazırladıkları yöresel yemekleri tarifleriyle birlikte bölümde verilmiştir.

Altıncı bölüm “Halk Takvimi” ve “Bayramlar, Törenler, Kutlamalar” adını taşımaktadır. Burada Ahıskalıların aylara, mevsimlere verdikleri adlar mevcuttur.

Yedinci bölümde ise Sonuç, Kaynakça, Kaynak Şahıslar, Sözlük ve Fotoğraflar mevcuttur.

Çalışmamızda yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN ve danışman hocam Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT’a, derleme esnasında her türlü yardımda bulunan anneme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Konya, 2008

İlmira RAGİBOVA

AHISKA TARİHİ

Ahıska, Gürcistan'ın Güney Batısında, Türkiye'nin Kuzey Doğusunda, Ardahan ilinin sınırındadır. Dede-Korkut kitabında Ak-Sıka adıyla anılıp, Ak-Kala anlamına gelmektedir (Bayraktar 2000: 15). Aynı zamanda bu topraklar çok eski Oğuz beldesidir. 1267 yılından başlayarak Ortodoks Kıpçak/Kuman Türklerinden Atabekler Hanedanı tarafından yönetilmiştir. Serdar Mustafa Lala Paşa'nın komutasındaki Osmanlı ordusunun 9 Ağustos 1578'de İran Sefevi kuvvetlerini Çıldır savaşında yenmesi sonucu Ahıska bölgesi, Osmanlı idaresine geçmiş ve burada Ahıska şehri merkez olmak üzere Çıldır (Ahıska) Beylerbeyliği/Eyaleti kurulmuştur (Aslan 1952: V).

250 yıl boyunca Osmanlı idaresinde kalan (1578-1829) Ahıska, Anadolu'nun bir parçası olmuştur. Ahıska, Artvin, Ardahan, Kars ve Erzurum'la bir bütün idi. Konya, Yozgat, Tokat gibi İç Anadolu'dan getirilip Ahıska ve çevresine yerleştirilen Türkler burada yaşayan diğer Türkmenlerle karıştı.

Bölgenin tarihi adı olarak bilinen Meshetya, 1828–1829 Osmanlı-Rus harbine kadar Türk hakimiyeti altında idi. Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmesiyle Ahıska artık Rusya'nın hakimiyetine geçti. Rus generali Paskiyeviç ordusuyla önce Ahılkelek kalesini, ardında da Ahıska kalesini kuşatarak zaptetti. Böylece Osmanlı Devleti'nin Meshetya üzerindeki hâkimiyeti sona erdi. 1829 Edirne Antlaşmasıyla Ahıska tazminat karşılığında Rusya'ya terkedildi.

16 Mart 1921 Moskova Antlaşmasıyla Ahıska Gürgistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Tiflis vilayetine bağlanarak Sovyetler Birliği'nin hâkimiyeti altına girdi. 1930'lu yıllarda Stalin'in bütün Sovyet halkları üzerinde baskı uygulamasıyla Ahıska Türkleri de dini ve kültürel baskıların yanı sıra ekonomik ve siyasi baskılara da maruz kaldı. Türkiye sınırında yaşayan bu topluluk Sovyet idarecileri tarafından Türkiye'nin müttefiki ve casus bir millet olarak görülmeye ve kabul edilmeye başladı. 1937 yılında Ahıska Türk toplumunun önde gelen aydınlarının birçoğu tutuklanarak idam edildi.

Sovyetler Birliği Devlet Savunma Komitesininin 31 Temmuz 1944 tarih ve 6279 sayılı “gizli” yazısıyla Ahıska Türklerinin de sürgüne tabii tutulması kararlaştırıldı. 14 Kasım 1944 tarihinde 220'ye yakın Ahıska köyünün ahalisi

Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'daki sürgün mahallerine gönderildi. Güney Gürcisatan'daki Ahıska, Adigön, Aspinza, Ahılkelek ve Bogdanovka bölgelerden toplam 115.500 Ahıska Türkü, Kürt ve Hamşinli sürüldü. Bunların içinde Ahıska Türklerin sayısı 96.000 idi. Sürülen Ahıska Türklerinin 55.000'i Özbekistan'a, 29.500'ü Kazakistan'a, 11.000'i de Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri topraklarına dağıtıldılar.

Bütün çabalara rağmen, Kırım Tatarları gibi Ahıska Türkleri de vatanlarına geri dönme iznini elde edemediler. Onların Ahıska'daki evlerine artık Ermeniler ve Gürcüler yerleşmişti.

Provokasyon ve kışkırtmalar neticesinde Özbeklerin Ahıska Türklerine yönelik düşmanca tavırları 1989 Mayıs'ında iyice su yüzüne çıktı. Ahıska Türklerinin yaşadığı Fergana'da olaylar patlak verdi. Özbeklerle Ahıskalılar arasında çıkan kanlı çatışmada birçok can, mal ve mülk kaybı oldu. Neticede Ahıska Türkleri Azerbaycan'a ve Rusya'nın uçsuz bucaksız topraklarına göç etmek zorunda kaldılar.

Rusya Federasyonu'na göç eden Ahıska Türkleri, gittikleri pek çok yerde Ruslar ve Rus Kazakları tarafından çeşitli sebeplerden dolayı bir dönem eziyet gördüler. Özellikle Krasnodar bölgesinde yaşayan Ahıska Türkleri bugün Amerika'nın vatandaşlığına kabulüyle oraya gidiyorlar.

Kırgızistan'a sürülen Ahıskalılar Bişkek, Celalabad ve Oş şehrine dağıtıldılar. Kırgızistan Ahıska Türkleri Derneği tarafından yapılan nüfus sayımı neticesinde Çuy bölgesi ve Bişkek şehrinde 20.000, Oş bölgesi 22.000 Ahıskalının oturduğu tespit edilmiştir. Bugün Kırgızistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin yaşadıkları bölgeler şunlardır:

Çuy Bölgesi ve Bişkek Şehri:

Budenovka
Cangi Cer
Cangi Pahta
Çaldovar
Dmitriyevka
Grozd
Kara-Balta
Keneş
Kız Mola
Krasnaya Reçka
Krasnaya Zarya
Lüksenburg

Manas
Mayevka
Mramornoye
Nijnaya Alaarça
Novo Nikolayevka
Novo Pavlovka
Orok
Popenovka
Prigorodnoye
Razdolnoye
Sovhoz Frunze
Sretenka
Stepnoye
Tokmok
Vasilyevka
Vinogradnoye
Vorontsovka
Voyenno-Antonovka
Yüryevka

Oş Bölgesi:

Aravan
Bakinskiy
Birlaşkan
Ciydalik
İmom-Ata
İşkavan
Kalenin
Kızıl-Bayrak
Klub
Madaniyat
Nariman
Naukat
Nurdor
Şark
Tuleyken
Vodoprovodnaya
Yangi Kışlak
Yujniy
Zarbdor

1944 yılı Ahıska Türklerinin hayatının en acılı tarihidir. Vatanlarından sürülen Ahıska Türkleri bu acı dolu günleri gözyaşlarıyla şöyle anlatmaktadırlar:

... Üç gün bağladiler bir yere koyertmiyerler. Üç günden sora saat altilerde haber geldi ki: “bir yere getmeyin, kantora yığılacahsız iclas olacah”.

Ahşam oldi herkeş kolhozun kantoruna yığıldı. Onda bir saldat dedi ki: “sizi sabah sürecahlar. Neyiz var ise seksen kiloya kadar yük alın”. Seksen kilo ne ala bilürsün ki? Her şey toli evlerde kaldı.

Geldi vahıt kövün altına yığılduh. Maşinelerinen geldiler yükümüzü yüklediler. Yigirmialtı gün poyezdinen gelduh. Kimisini Tohmah’a, kimisini Frunzi’ya, kimisini Oş’a, Kırgızistan’a, Kazağıstan’a bölđi bölđi getürdiler. Kolhozların kantorlarına yığıdiler. Kövlerde kimin ki evi boş idi oralara bölđiler. Her kolhoza on tütünden bölđiler. Ela yaşaduh. Bahar oldi biz de kolhoza gettuh aç susuz işlemeye. Hökmet verdi birez bir şey oni yeduh kurtuldi. Kolhoz bostanımızı verdi. Usul usul yapı yaptuh, gendi gendimize yaşamaya başladuh. Altmış yıldır bela yaşiyeruh.

Kırh dörtten elli altı yilinaçah kamindant altındayduh. Kövden köve gedemezduh. Ancah kol koyup “ben bu yere gedecam” deyi gediyeğuh. Kamendant kahtuhtan sora herkeş gendi ciger akrabasını aramaya başladı. Gelip bahsah ki kardaşı ölmüş, İki kardaşı varise biri ölmüş, anan baban var ise, baban ölmüş, kimse kimseyi göremedi. Bela günner görduh.

Vagonlarda neler yaşadınız, neler gördünüz?

Ölilerden bahşa bir şey görmeduh. Bir baharsın ki öliyi götürüyerler. Bizim vagonda bir ananın körpe çocuğı varidi souhtan, acluhtan ölmüş, oni de kuyuya atmasınnar deyi her kontrolde emdüriyermiş kimi gösterip geldiğumuz yerde gömlediler. Saldatlar turiyer dişeri su içmeye bile koyertmiyerdi. Yolda payok veriyerlerdi, kimki öğdeydi onnar daha çoh alıyerdi, kim ki arha vagonnardaydi onnar az alurdi ya da heç almazdı. Bir şehere geliyerduh bir şey verimiyerdiler, bir şehere gelsah bir parça etmek verimiyerler, götürüp vagonda yiyerduh. Souh, dişeriya çıhamiyeruh, millet çıplah, her şeyimiz evde kaldı. Gene sağolsun Kırgızlar yardım etti.

Vahida GUSEYNOVA

Saat gece dörtte geldiler. Üç vayenniy biri grajdankada dört Gürçi adam kapımızı döğdi. Babam evde yoh idi, rayfinotdelde işliyerdi komandirovkaya getmişti. Böyük bacım Minaza kolhozunda muallim işliyerdi. Evde anam, kardaşım, ben bir de üç küçük bacım varidi. Kardaşım kapiyi açmiyer, zorinen açturdiler,

dediler ki “kahın sizi biz sürgün edacayuh”. Dediler ki “korhmayın karşıdeki Tatar komşuzi de sürecayuh”. Bahsah ki evinin ışığı yanier o vahit kardaşım açti kapiyi. Dediler ki “eşyalari yığışturun”. Bizi heçbir yere koyertmiyerler.

Maşineler geldi yükümüzü yüklediler, biz de binduh gettuh. Bizi Pamyatnik adında bir stantsiyaya getürdiler. Oraya bacımı de getürdiler. Komşumuz da oradaydi, yalvardi ki biz de sizinen bir vagonda gedah. Kocasi yoh idi, üç oğli varidi. Milleti toplayanaçan biz o stantsiyada bir hafta turduh. Kış sauh. Babam gelmiş eve bahmiş ki evde kimse yoh, geldi bizi buldi. Babam beni aldı tekrel eve gettuh, evi gördi babam başına yapuşti, meraktan gendine gelemedi.

Hayvan taşıyan vagonnara bindürdiler. Vagonnara iki kat sedir yapturmuşler. Kış souh, vagonun içinde buzlar asılı, biz yanımıza pec alduh. Bizinen barabar vagonda dört kızı, bir oğli olan bir kari varidi. Kocasi kavğaya getmişti. Çocuğuni dişeri çılhartti. Çocuh gedende ayağı sivrildi düştü karşıden gelen poezd oni ikiye bölüdi. Gözüminen gördüm. Anasi bir eline ayah terefini aldı öbür eline de baş terefini aldı, içindeki cigeri, bağırsahlari yere töküldi, bağırmaya başladı. Saldatlar götürdiler bir kuyuda gömlediler oni.

Biz Cambul’a düştuh. Gelsah ki ata koşulmuş arabalar bizleri bekliyer. Biz üç tütün Kirov adli kolhoza düştuh. Üç dört ay sora tif hastaluguna düştuh. Bizinen gelen Bilor halanın bir oğli de tif hastaluğuna düştü. Aç yemeye bir şeyimiz yoh. Babama dedi ki “bene hökmet etmeginden getür yiyem”. Babam rayona getti ki etmek getüre. Gelip içeri girse ki çocuh can veriyer, ulaşamadi etmek yemeye. On sekkiz yaşınaydı. Üç adam mezerlükte gömledi oni. Hepimiz hasta olduh babamız bize yağinen pali karışturup zorinen yedüriyerdi ki yüregimiz tutsun. Bir ay sora babamız da meraktan öldi. Baharın biz de on bir oniki yaşlarında kolhoza işlemeye getturh. Biraz para yığduh küçük ev alduh. Bela yaşaduh.

Ruzi GURGENİDZE

.... Ben o vahıtlarda yoğıdim ama babalarımız söyliylerdi ki Nikola ki tahttan endi, oralar Gürcinin eline geçmiş. Bize çoh hakaret etmiş. Neça yil sora begler ağalar bu toprahlara sahaplul etmiştir. Onyeddi onsekizinci yillerde Sovet hökümeti geliyer. Hep eziyet etmiş, kimin ki mali mülki varidi hep almiş.

Oktyabrda bizim yere asker geldi. Biz işliyerduh, onnar bize yardım ediyerdi. Meger bizi kalduracahlar haberimiz yoh. Bir dediler ki sanki Türkiyayanan kavğa edacayuh. O vahıt bir rahmetluh kardaşım raykomda işliyerdi. Dedi ki “bela sözleri söylemeyin ki bize eziyat ediyerler”. Ahşama adamlari çağırdiler. Oradan koyertmediler. Meger mahsus ki bizi sürgün edende onlar güçleşip karşı gelmesinner. Ne vahıt ki bütün kövi yıgdiler arabalarinen milleti Gortban diyen kövün altına yıgdiler. Amerikan maşineleri geldi, herkeş korhti. Biz üç tütün bir maşnaya binduh. Ne götüre bilürsün ki heçbir şey. Malımız da kaldı, varımız da, dövletimiz de. Kurban bayramına on gün kalmıştı. Ne kurban bayramı. Getürdiler hayvan taşıyan vagonnara toldurdiler. Çoh eziyet görduh. Ela vagonnar varidi ki öliyerlerdi. Ölenneri götürüp atiyerlerdi.

Yigirmiyeddi gün gelduh. Biz Pişpek’e gelduh. Kolhoz sediri urus idi. Bizden alti ay evel Çeçenneri sürmüştiler. Bizi tağıttiler, üç tütün bir köve, dört tütünü bahşa köve. Karabalta’dan tah Tohmağ’a, Bıstrovka’yaçan. Ela emür geldi ki, ayda bir kere gelip kol koyduriyerdiler bize ki bir yere getmiyacayuh.

Ama biz kolhozda işleduh. Üç gün işlerduh üç kilo un verürdiler, oninen idere ederduh. Birez de hükümet yardım ediyerdi. Çoh eziyet çektu. Yeddi yıl bir yere çılmaya izin yoh idi. Yeddi yıl sora, bizim millet iş seven toprah seven, başladuh toprah koştuh, ekin ektuh. Kimi öküzinen koştuh, kimi belinen. Sora millet başladı ciger akrabalarını aramaya.

Kamer URUŞANOVA

Kırh dört yilinda bizi sürgün ettiler. Biz Semerkand’a düştuh. Elimizdeki malımızı mülkümüzü aldiler. Eger burada bizi kardaş saymasalardı biz sağ kalamazduh. Nenem Buhara’ya düştü. Hepimiz bir birimizden ayrı düştuh, hep tağıttiler bizi. Kırh dörtten elli alti yilinaçan komendant altındayduh. Brejniy olduhtan sora koyerttiler. Çoh kara günner görduh.

Binali YUSUF OĞLI

I. BÖLÜM

ANONİM HALK ŞİİRİ

A. NİNNİLER

Ninni çocuğu uyuturken annelerin söyledikleri türküdür. Ninni ezgiyle söylenir. Amacı ağlayan bebeği avutmak veya uyutmaktır. Ahıska Türkleri Türkiye'nin pek çok bölgesinde de olduğu gibi ninniye *nenni* derler (Çelebioğlu 1982: 11).

Türk dünyasında ise ninni kelimesinin karşılığında, “aldey aldey (Kırgızistan), allay allay (Uygur/Doğu Türkistan), allo (Özbekistan), ayya ayya (Kırım Tatarları), besik jırı, elde eldi (Kazakistan), bişik cırı, bölü cırı (Tataristan), elle elle (Çağatay Türkçesi), lay lay (Türkiye, Azerbaycan), leyle (Türkiye, Kerkük) vb kelimeler kullanılmaktadır (Sakaoğlu-Alptekin 2006: 587).

Ali Berat Alptekin, *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde ninniye: “Ağlayan çocuğu susturmak veya uyku saati gelen çocuğu uyutmak için anne kucağında, dizinde veya beşikte söylenen ezgilerdir” şeklinde tanımlamaktadır (Alptekin 1990: 63).

Amil Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi* adlı eserinde ninniye şöyle tanımlar: “Ninniler, en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususî bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mâhiyette, umûmiyetle mâni türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir.” (Çelebioğlu 1982: 9).

Ninni kelimesinin Türkçemizde ne zamandan beri var olduğunu yine Amil Çelebioğlu şöyle açıklamaktadır: “Ninni veya nenni kelimesinin, Türkçede ne zamandan kullanıldığını kesin olarak bilmiyoruz. Anadolu sahasında bu kelimeyle ilgili olarak Karacaoğlan’ın:

Mestanedir Karaca Oğlan mestane,
Güzel olan gül gönderir dostuna,
Yatır beni kız dizinin üstüne,
Nen eyle de kaşın gözün sürerek!

Dörtlüğünde nen eylemek şeklinde tesadüf etmekteyiz. Dolayısıyla bu kelimenin dilimize, şairin yaşadığı devirden bir asır önce takriben XVI. yüzyıl civarında girdiğini düşünmek mümkündür. Dîvânü Lûgati't-Türk'de ninni karşılığında “balu balu” tabiri geçmektedir. Bu yüzden ve diğer Türk lehçeleri de dikkate alınca “ninni” veya “nen” kelimesinin hiç olmazsa XI. yüzyıldan sonraları teşekkül ettiğini yahut dilimize girdiğini tahmin etmek yanlış olmaz sanıyoruz.” (Çelebioğlu 1982: 9).

Elçin, ninninin tanımını için; “Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir” der (Elçin 1986: 265).

Doğan Kaya da ninniye şu şekilde tanımlamaktadır: “Ninniler; uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilâve edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir.” (Kaya 2004: 351).

Hiç şüphesiz ninniler bebeğin doğumundan belli bir yaşa kadar söylenen anonim halk şirinin de ilk örneklerindedir. Bu türün özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. İlk söyleyicileri unutulmuştur.
2. Ninnilerin söyleyicileri nine, hala, teyze, anne, abla, vb. kadınlardır. Bu sebepten büyük anneden ablaya doğru gelişen bir süreklilik vardır.
3. Ninnilerin kelime yapısı söylendiği bölgenin dil özelliklerini içine alır.
4. Ninniler hece vezniyle söylenmiştir. Ancak bazı ninni metinlerindeki hece vezni yılların verdiği aşınmalar sebebiyle unutulmuş veya yeni eklerle süslenmiştir. Bu sebepten ninnilerde hece vezninin temel özellikleri olan mısralardaki hece sayısının eşitliği, durak kavramı, belirli kafiye şekilleri, vb. rastlanılmayabilir.
5. Ninni, çocuğun annesinin dilinden duyduğu kelimelerle pedagojik formasyonu almaya başladığı ilk metinler olup böylece çocuk daha anne kucağında veya beşikte iken dini ve milli terbiyeyi almış olacaktır.
6. Ninni, çocuğun müzik terbiyesini aldığı ilk ezgidir.
7. Ninnilerin başlangıcı ve sonu genellikle kalıplaşmış ifadelerle biter.

8. Ninnilerle genellikle dört mısradan oluşup yedi ve sekiz hecelidir.

9. Ninniler genelde aşağıdaki şekilde kafiyelenir:

a. Mesnevi şeklinde (aabb)

b. Mâni şeklinde (aaxa)

c. Koşmanın ilk dörtlüğü şeklinde [abab (xaxa)]

ç. Beş ve altı mısrası kendi arasında kafiyeli olan ninniler (aaaaa, aaaaaa) (Sakaoğlu-Alptekin 2005: 8–9)

Ninni 1

Neni diyem yuhlasın

Gül getürem kohlasın

Nenni balam nenni

Nenni gülüm nenni

Çoh yügürem yuhlasın

Anasını gözlesin

Nenni balam nenni

Nenni gülüm nenni

Anası getti gelmedi

Çocuğı pek ağladı

Nenni balam nenni

Nenni gülüm neni

Vahida Guseynova

Ninni 2

Kükner talın kurusun

Dibine balta vurulsun

Bebegim bunda bulunsun

Nenni nenni nenni

Bebegin beşigi çamdan

Yuvarlandı düştü tamdan

Ben oni severdim candan

Nenni nenni nenni

Kaynatamdan hicab ettim

.....yüzümden attım

Bilmem ben balami nettim

Nenni nenni nenni

Meşede kurtlar uluşur

Karğa kuzi leş çürüşür

Hak yazıya kim karışur

Nenni nenni neni

Gülşenem Hasretova

Nenni 3

Nenni diyem yuhlasın

Kızıl güle batasın

Kızıl güller içinde

Şirin yuhi tapasın

Nenni diyem bu baştan

Yüzün ortem kumaştan

Nenni diyem sene balam

Nenni diyem sene balam

Balamın beşigi çamdan

Yuvarlandı düştü tamdan

Balami nettim ahşamdan

Nenni de balam nenni neni

Sene nenni diyen günner

Ağ memeden yiyan günner

Nenni de balam nenni neni

Penceresi üstün üstün

Yavrum ne tez bene küstün

Alti ayluh memen kestim

Nenni de yavrum nenni neni

Yeken deve yeken yeken

Ayağım ilişti köken

Kaynatamdan icab ettim

Acab ben yavrimi nettim

Kaldurdum talımdan attım

Nenni de yavrum nenni

nenni

Selvi Ulfanova

Neni 4

Dandini dandini dastana

Tanalar girmiş bostana

Kov bostancı tanayı

Yemesin lahanayı

Çalışmamızda sadece dört örnek mevcuttur, bu da ninni örneğinin fazla yaygın olmadığını gösteriyor. Ahıska Türkleri sürgün edildikleri yerde Rus kültürüyle iç içe yaşadıkları için Rus müziğini benimsemeye başladılar. Bu yüzden birçok annenin bebeklerini uyuturken Rusça ninni ve türküler söylediklerini görüyoruz. Derleme esnasında ninnileri söyleyen kaynak şahısların hepsi elli yaşın üstündedir. Ninnileri hatırlayamadıkları için eksik olan yerler vardır.

B. MÂNİLER

Mâni anonim halk edebiyatının en yaygın ve çok sevilen türüdür. Tek dörtlükten oluşan, genellikle yedi heceli, birinci, ikinci ve dördüncü mısrası uyaklı olan (aaxa) halk şiirinin nazım türüdür. Konusu aşk, sevgi bunun yanında dua, beddua ve diğerleridir. Mâniler tarlada çalışırken, kışlık erzak hazırlarken, kızlara çeyiz hazırlarken, kına gecelerinde, düğünlerde, bayramlarda kısacası günlük hayatın her anında söylenir.

Bazı ilim adamları mânileri şu şekilde tarif ederler:

Şükrü Elçin mâniler için; “Her türlü hayat hadiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb. temaları işleyen mânilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalî girişini teşkil eder. Dinleyen veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır, nadir olarak dört mısranın bütün bir duygu, fikir ve hayalî islediği görülür” der (Elçin 1986: 281).

“Mâni, bilinen klasik tanımlamasıyla, genelde yedi heceli dört dizeden oluşan, *aaxa* biçiminde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Bir dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü göstermek zorundadır. Genellikle ilk iki dize, asıl anlamı veren son dizelere bir hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir.” (Gözaydın 1989: 3).

Mâniler, “Anonim halk edebiyatının en yaygın şeklidir. Yedi heceli dört mısradan meydana gelir. Dört mısralı mânilerde; üçüncü mısra serbest, diğerleri kendi aralarında kafiyelidir. Dörtlüğün anlam yükünü üçüncü ve dördüncü mısralar taşır. En güzel mâniler, ilk mısrasıyla üçüncü ve dördüncü mısraları arasında gizli bir bağ kurabilen mânilerdir. Halk arasında mâni söylemek için ‘mâni yakmak’, ‘mâni düzmek’, ‘mâni atmak’ deyimleri kullanılır.” (Güzel-Torun 2003: 154).

Pertev Naili Boratav mânileri şu şekilde çeşitlendiriyor:

- 1-Niyet, fal (yorum) mânileri,
- 2-Sevda mânileri,
- 3-İş mânileri,
- 4-Bekçi ve davulcu mânileri,
- 5-İstanbul’da bazı sokak satıcılarının mânileri,
- 6-İstanbul meydan kahvelerinin cinaslı mânileri,
- 7-Doğu Anadolu’da hikâye mânileri,
- 8-Mektup mânileri.(Boratav 2000: 210–211)

Mâni sayısının fazla olmasından dolayı kaynak şahısların bölümünün sonunda verilmesini uygun gördük.

Ah çepeller çepeller
Yıhılанда yapallar
İçerimi ataş almış
Dişerden su sepeller

Ah kardaşım kardaşım
Kardaşa kurban başım
Ölürse bacın ölsün
Demesin vay kardaşım

Ah olayım olayım
Seni nerde bulayım
Kara kaşan o gözen
Ben de kurban olayım

Ah tağlar uli tağlar
Çiçeği sulı tağlar
Bunda biz karip kalduh
Gök gürler bulut ağlar

Al alma atılır mi
Bahali satılır mi
Geceler on beş saat
Yalağuz yatılır mi

Al alma kızıl alma
Yollara düzül alma
Yar kapiden gelende
Ceflere süzül alma

Al hıyar yeşil hıyar
Boyuz boyuza uyar

Uzah getme yahın tur
O da çoh güzel uyar

Al kadife asılı
Koltuhları kasılı
Ne ettim ben o yara
Gezer benden küsüli

Al karalar koynunda
Altun saat kolunda
Altun saati sari
Kimin var bele yari

Al kişmiş yeşil kişmiş
Yerişmiş yere düşmiş
Ele bir yar sevmişim
Ağzi burni çürüşmiş

Al mumları yandurun
Yengeleri kaldurun
Güveginin evinini
Bezeginen toldurun

Alçah otur aya bah
Yüskek otur çaya bah
El payını payliyanda
Sene düşen paya bah

Alma almaya benzer
Alma ağacı güzel
Şu Azğur'un kızları
Yorğun ceyrana benzer

Alma attım denize
Geliyer üze üze
Gedin deyin reyise
Kızını versin bize

Alma attım nar geldi
Köyneki altım tar geldi
O yandan kölge düştü
Ele bildim yar geldi

Alma attım nar geldi
Tar sohahtan yar geldi
Bir öptüm bir dişledim
Al yanahtan kan geldi

Alma biçah iştemez
Mendil keser iştemez
Verin yarımı gedem
Yorğan döşek iştemez

Alma verdim almasın
Sen almadan kalmasın
Hangi bağın gülisin
Zemheride solmasın

Almalar allaniyer
Tallari sallaniyer
O benim güzel yarım
Kimlernen eyleniyer

Almalar beş olaydı
Reşid'e eş olaydı

Sizin komşinin kızı
Bize yoldaş olaydı

Almalar dilim dilim
Gel otur benim gülüm
Ben ne dedim sen küstün
Lal olsun senin dilin

Almayı dilimledim
Biçağı güle sildim
Bahtlı o günlere
Yarım dedi ben güldüm

Altına bah altına
Bu meymunun haltına
Ele cinim çihher ki
Alem tekçük altına

Altun saatim sari
Kimin var bela yari
Yarıma kurban olsun
Sancağın türlü vari

Altun yüzük ellerde
Çarhalanur göllerde
Benim meylim sendedür
Seninki de ellerde

Altun yüzük top turur
Oğlan ati kopturur
On beş yaşında kızlar
Yanağından öptürür

Altun yüzük var benim
Parmağıma tar benim
Kırh yigidin içinde
Karakaşlı yar benim

Altundan ohlaviyim
Ayağın toprağıyim
Koynunda bir gül bitmiş
O gülün yaprağıyim

Ambarda un eleller
Tumbul tumbul memeler
Yar kadrini ne bilsin
Seni kimi semeler

Anam anam öz anam
Koyni toli köz anam
El ağlasa yalan ağlar
Koy ağlasın öz anam

Anamın özi benim
Kebepte közi benim
Gedin deyin anama
Talasız kızı benim

Anan bacın kız gelin
El ayağı düz gelin
Yeddi oğul iştedim
Bir tene de kız gelin

Arabam turalidür
Sevgülüm buralidür

Ortahli yar sevenin
Yüregi yaralidür

Aranda tutlara bah
Tağda kurutlara bah
El payını payliyanda
Sen çih bulutlara bah

Armut talda sallanur
Yere düşer pallanur
Çoh ki oğlan bed olsa
Gene bene yalvarur

Armut talda tal yerde
Bülbül ötmez her yerde
Felek vurdi ayırdı
Her birimiz bir yerde

Armut talda tallanur
Kız balkonda sallanur
Karşide turan oğlan
Ayağ üste lallanur

Ay Allah bedir Allah
Bu sevde nedür Allah
Sevdeyi sen yarattın
Çaresi nedür Allah

Ay bahçalar bahçalar
Tabanında nar çalar
Gece gezme günüz gez
İtler seni parçalar

Ay balkonda turan kız
Bayram geldi tolan kız
Bayram kurbandsız olmaz
Ben de sene kurban kız

Ay bulutta bulutta
Tırpanım kaldı tutta
Gelürsen ahşama gel
Beni koyma umutta

Ay çihar nece geder
Tolanur gece geder
Komşu kızı sevenin
Emegi tuca geder

Ay çihar sini kimi
Tolanur selvi kimi
Ela bir yar sevmişim
İstanbul güli kimi

Ay gelin gözüm gelin
İşlerim özüm gelin
Ne etsin kaynanası
Tembeldür bizim gelin

Ay gelin gözüm gelin
İşleri güzel gelin
Sevinür Kaynanası
Yegindür bizim gelin

Ay işiği işiği
Elimde pal kaşuği

Sen dün gece nerdeydin
Mehlenin yaraşuği

Ay işiği olamam
Aya talda turamam
Ay buluda girse de
Bağlasalar turamam

Ay işiği süt kimi
Arhaluğun çit kimi
Ne oradan baharsin
Babamgilin it kimi

Ay kız adın Hürü'dür
Duman tağı bürüdür
Senden bene yar olmaz
Cavan canım çürüdür

Ay kız kimin kızisin
Almadan kırmızisin
Dedim ben seni alem
Tuydum ki nişanlisin

Ay tutahlar tutahlar
Yarım şeker ufahlar
Pumpul olsun tökülsün
Yâri öpen totahlar

Ay umutta umutta
Tırpanım kaldı tutta
Dedi geder gelürüm
Koydi beni umutta

Aya bah ne işihtur
Sufra toli kaşuhtur
Ana kız vermese de
Kızı bana aşihtur

Aya bah nece geder
Tolanur gece geder
Koynunda bir gül bitmiş
Kohusi Haca geder

Aya bah yıldıza bah
Suya geden kıza bah
Kız mevleyi seversen
Yüzün çevür bize bah

Aya bahtım ay bayaz
Kıza bahtım kız bayaz
Cefe bahtım param az
Bu kız bize yaramaz

Aylar yıldıza bindi
Gelinner kıza döndi
Yarım yattuğı döşek
Saudi buza döndi

Baca başi yumuşah
En aşşahta konuşah
Dilek edin ablalar
Haftasına kavuşah

Bacada turma yigit
Buyuğun burma yigit

Babam sene kız vermez
Tikilip turma yigit

Bacalarda baca yoh
Mekteflerde hoca yoh
Dua edin kızlarcan
Bu yıl size koca yoh

Bağa girdim nar aldım
Bir vefasız yar aldım
Alma kimi kız idim
Hayva kimi saraldım

Bağa girdim üzüme
Tiken batti dizime
Egildim ki çihardem
Yar görükti gözüme

Bağlari tolan da gel
Almalar olanda gel
Hasta oldum gelmedin
Bari can verende gel

Bahça bağı gezmişim
Al urba geyinmişim
Kohum kardaş ne gerek
Oğlani begenmişim

Bahçada var pal kabah
Açılır tabah tabah
Beni istiyen oğlan
Örtünmiş kara papah

Bahçalarda bar tatli
Hayvalardan nar tatli
Sağ olsun anam babam
Hepisinden yar tatli

Bahçalarda pal kabah
Açılur tabah tabah
O yar beni almadi
Alduği kahpeye bah

Bahçalarda sarmaşuh
Olmuşim sene aşuh
Sen ahlıma gelende
Elimden düşer kaşuh

Bahçamızda gül de vardur
Gül dibine yol da vardur
Bögün gelin geldi bize
Evimizde yer de vardur

Bahçanızda gül var midür
Gül dibine yol var midür
Bögün gelin geldi size
Evinizde yer var midür

Bahçaya girdim bayah
Almaya vurdum ayah
Dediler yar geliyor
Segirttim yalınayah

Ben aşih aşihlara
Zülfi tolaşihlara

Elime bir saz alem
Karıšem aşihlara

Ben bacada tururum
Buyuğumi bururum
Baban seni vermese
Ben onnari vururum

Ben bir avuç kişmişim
Güneşlerde bişmişim
Nerelerin kıziydim
Nerelere düşmişim

Ben bir avuç kişmişim
Ceften cefe düşmişim
Gözele layih canım
Kadirsiza düşmişim

Bir at bindim başi yoh
Çaylar geçtim taşı yoh
Onda bir karip ölüp
Yanında kardaşı yoh

Bir kız gördüm biçimde
Sari sümbül içinde
Bunda bir toy olacah
Gelen ayın içinde

Bizim kuyiler derindür
Onun sulari serindür
Allah bilsin el bilsin
Bu güzel gelin bizimdür

Boncuh töktüm kütene
El vurmayın turana
Yarıma yar diyana
Gerdeninden vurula

Bostana su bağladım
Endim çıhtım ağladım
Omdum omdum gelmedin
Yürece taş bağladım

Bostanda yeşil hıyar
Boyun boyuma uyar
Elin ver bize gedah
Gecedür kimler tuyar

Bögün bazar günidür
Yüküm buğday unidür
Kızlar suya gediye
Oğlannarın günidür

Bögün bazar oldi gel
Hepten nazar oldi gel
Yollaran baha baha
Canım bezar oldi gel

Bögün gelin geldi bize
Safa verdi canımıza
Ev saabı mücde sene
Sevgülli gelinin geldi

Bu dere baştanbaşa
Adladım taştan taş

Ele bir yar sevmişim
Deger onbeş kardaşa

Bu dere oluhlidür
Sulari paluhlidür
Alamam ben kürt kızı
Ayağı çaruhlidür

Bu derenin uzuni
Kıramadım buzuni
Aldım çerkez kızını
Çekemedim nazını

Bu dünya arsızındur
Cehennem hırsızındur
Nerde bir gözel görsem
O da bir nursuzındur

Bu evler uzun evler
İçinde olsun toylar
Kardaşımın toyidür
Oynasın deste boylar

Bu gelen Ali midür
Sallanan tali midür
Sevdi sevdi terk etti
Bu yigit deli midür

Bu gelen aralidür
Kaş gözi karalidür
Açın yüzünü öpem
Yüregim yaralidür

Bu kala taşli kala
Cürüzden taşli kala
Korherim yar gelmiya
Gözlerim yaşli kala

Bu kıza bah bu kıza
Gendini vurmuş naza
Ne dedimki küsmiştür
Niya bahmiyer söze

Bu tağı aşem dedim
Aşem tolaşem dedim
Bir gözelin yüzünden
Eleme paşam dedim

Bu tağın ardındayım
Suların derdindeyim
Eger beni sorarsan
Hep senin derdindeyim

Bu tağın ardındayım
Karanfil talındayım
Herkeş kolboyun olmuş
Ben yarın kayındayım

Bu tağın ardındayım
Karipler yurdundayım
Eller şirin yuhuda
Ben yarım derdindeyim

Bu tağın ardi haş haş
Dili bülbüllü kardaş

Tağlar kahsın aradan
Kavuşah baci kardaş

Bu tağın ardi kamiş
Yarım selem yollamış
Selemi baş üste de
Gendi niya gelmemiş

Bu tağın o yüzünde
Ceyran otlar dizinde
Ben yarımı tanırım
Çitten hal var yüzünde

Bu tağın yatan kari
Erimez yatan kari
yıhar yigit evi
Ahşamdan yatan kari

Bu tağı aşan gelin
Kölmegi kesen gelin
Yarın çirkin sen güzel
Yarından boşan gelin

Bu tağı aştım geldim
Deryayi geçtim geldim
Gözellerin içinde
Ben seni saçtım geldim

Bu tağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Bir ayrılıh bir ölüm
Heç biri olmasaydı

Bu tağlar uli tağlar
Çiçegi suli tağlar
Onda bir karib ölmüş
Gök gürler bulut ağlar

Bu tağların borani
Kürüseler karını
Onda misliman yoh mi
Yollasalar yarımı

Bu taya sari taya
Yel vurdi töktü çaya
Çalıştım çabaladım
Emegim getti zaya

Bu yol yohluğa geder
İçi bolluğa geder
Kurban olem o yara
Böyük kulluğa geder

Bulut bulut üstüne
Bulut tağlar üstüne
Bulut Allah seversen
Yağma yarım üstüne

Cefimden aynam düştü
Karıştı kazellere
Küçükten meylim düştü
Cilveli gözellere

Çamdan sakız ahıyer
Kız nişanlin bahıyer

Koynunda ki memeler
Turunç kimi kohıyer

Çay aşşağı çim tutar
İki baci mum tutar
Küçüğünü ben alsam
Böyüğünü gam tutar

Çay içtim ada kaldı
Su içtim tada kaldım
İçtuğuma yanmerim
Sevgülüm yada kaldı

Çay taşı çekil taşı
Yarımin kalem kaşı
Adın deme tanurlar
Bek komşunun kardaşı

Çayda çeper olmaz mi
Çepere kuş konmaz mi
Sen ki beni almadın
Beni alan olmaz mi

Çayda çimen ağacı
Çift gelür iki baci
Küçüğünü ben alsam
Böyügidür illeci

Çıhtım balkon üstüne
Bahtım kardaş bestine
Altun saat mor buluz
Konmuş kardaş üstüne

Çıhtım ben tağ başına
Altun koyen tasına
Kimki beni hazetmez
Toprah onun başına

Çıhtım biçim biçmeye
Sauh sular içmeye
Dediler yarın gelir
Kanat vurdum uçmaya

Çıhtım eşik üstüne
Bahtım yarin kastine
Yarım papah örtünmiş
Siyah koçor üstüne

Çoh severdim anam seni
Küçükten ayırdın beni
Kardaşın bir bacısıyım
Kardaştan ayırdın beni

Defemin nahışlari
Çıhamam yohuşlari
Yeddi tağın kuşlari
Kardaşa selem götür

Degirman helli melli
Al tasi demür telli
Gireydim yar koynuna
Çıhaydım terli merli

Degirmen üç tolanur
Suyi zarhoş tolanur

Yardan gelen poşiler
Belime üç tolanur

Degirmen üsti çiçek
Orah getür de biçah
Ben yarımı tanurum
Orta boyli mor çiçek

Degirmenin bendinden
Döner gendi gendinden
Beni almiyan oğlan
Yanar gendi gendinden

Degirmenin suvağı
Kısa kestim kavağı
Beni yardan edeni
Kara gelsin tuvağı

Deryadan geçtim ancah
Elimde yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Odlara yandım ancah

Dört alma dört olaydi
Dördi de dört olaydi
Ah vurulacah yarım
Sözüne merd olaydi

Endim çayır biçmağa
Sauh sular içmağa
Geldim seni almağa
Başladın ağlamağa

Endim çayır biçmeye
Sauh sular içmeye
Tuydum ki yar geliyor
Kanat verdim uçmaya

Endim çayıra turdum
Biçağıma kım buldum
Çoh sallanma sevdüğüm
Senden güzel yar buldum

Endim dere ırmağa
Fındıh tali kırmağa
Altun yüzük yapturdum
Yar kınalı parmağa

Endim derelerinen
Bilmem nerelerinen
Buyuğımı buraydım
O gül memelerinen

Endim derelerinen
Bilmem nerelerinen
Mektüp yazdım yolladım
Gedip gelennerinen

Eşige çıktım bugün
Eşikte buldum düğüm
Canı dilden sevduğum
Ne dün gördüm ne bugün

Evimizin edrefi kuyi
Kuyiden içeller suyi

Bu gelinin güzel boyi
Turmah olmaz gedeceyuh

Evlerim sekülidür
Gül reyhan ekilidür
Bir canki canı sever
Kim onun vekilidür

Ezizin aydın olsun
Ay doğsun aydın olsun
Eşittim gelin aldın
Gözlerin aydın olsun

Furun üstüne furun
Yengeler geri turun
Bögün gelin geliyor
Altun iskamlar kurun

Gederim ellerizden
Kurtulem dillerizden
Yeşil baş sona olsam
Ben uçmam göllerizden

Gederim yolum tağdur
Bu ne meyvali bağdur
Ben kazanem yar yesin
Neceki canım sağdur

Gedersin yolda turma
Sağda tur solda turma
Kiprik seni keserim
Gözüme talda turma

Gel benim alışuğum
Palinen karışuğum
El içinde küsüli
Tenhada barışuğum

Gel benim aslan yarım
Yastuğa yaslan yarım
Yastuği begenmesen
Gösküme yaslan yarım

Gelerdim yavaş yavaş
Ayağıma degmez taş
Eger bene yar olmasan
Gel olah baci kardaş

Gelin geldi han geldi
Evleri yihan geldi
Elinde kama kılıç
Başlari kırhan gelin

Gelin geldi kapiya
Şöhle verdi yapıya
Onbeş kurban keseruh
Ondan gelen atliya

Geline bah geline
Elini koymış beline
Geline söz demeyin
Geder baba evine

Gemi geliyor gelir
Su savura savura

Aç başımdan papağı
Benziyersin gâvura

Gemi gelür aralı
İçi toli yaralı
İçinde bir güzel var
Azerbaycan maralı

Gemi gelür tersine
Degirmen deresine
İpek olem sarılem
Ergen kız memesine

Gemi gelür yanaşur
İçi toli çamaşur
Yarım geymiş kuşanmış
Bahan gözler kamaşur

Gemideydim gemide
Ayağım yemenide
Gemici sene kurban
Yarım kaldı geride

Getti kara kaş oğlan
Gelmedi zarhoş oğlan
Getti beni unuttu
Bu yüregi taş oğlan

Gögde yıldız ellidür
Ellisi de bellidür
Ben yarımı tanurum
Gezişinden bellidür

Gögde yıldız olaydım
Dibekte tuz olaydım
Yar kapiden geçende
Evde yalğuz olaydım

Gögde yıldız tek geder
Keh eglenür keh geder
Benim yarım sultandur
Şaha padişah geder

Gögde yıldız top turur
Oğlan ati kopturur
Anası kız vermese
Al yanahtan öptürür

Gögde yıldız yüz altmış
Kaşların kalem tartmış
El oğluni toprahtan
Seni nurdan yaratmış

Göger ekinim göger
Su gelür bendin döger
Ağa kız nöker benim
Her yeten beni Döger

Gögerçin gögden geder
Kanadi yerden geder
İçerimi ataş almış
Alavım gögden geder

Gökte yıldız top topuz
Köynegin ögi hambuz

Ayrılmazduh bir saat
Ayrılduh gece gündz

Havada laçın oynar
Gögde gögerçin oynar
Yar ahlıma gelende
Tepemde saçım oynar

Hayde gedah aşşağı
Bahçaluğa aşşağı
Kız ben seni severim
İnce belden aşşağı

İgne saçtım ketene
Elim yetmez vetene
Ecel ağrısı tutsun
Yariminen yatana

İgne sançtım söğüde
Yengi düştüm öğüde
İpek olem sarilem
İnce belli yigide

İki puvar yan yana
Su içtim kana kana
Seni toğuran ana
Bene olsun kaynana

İki tahta çaharım
Arasından baharım
Yar buluzun kirlenmiş
Sabah getür yaharım

İki yastuh yan yana
İki güzel bir yana
Ohi bülbülüm ohi
Belki yarım oyana

İnce çubuh üç oğlan
Gel kapiden geç oğlan
Babam sene kız vermez
Tut kolundan kaç oğlan

İndim dere gülgennuh
Ne çoh çektim ergennuh
Ergennuhta kız sevmeh
Bu da bir bezirgennuh

İndim derede turdum
Kemerime pul vurdum
Çoh sallanma sevdüğüm
Senden güzel yar buldum

İstambul camileri
Ders verür hocalari
Yeddi deste mum yahsam
Yar gelen geceleri

Kabah talın çift tutem
Altun atem gül tutem
Yara kavuşan gece
Altmış gün oroç tutem

Kaladan atın beni
Kızlara katın beni

Ben anamın biriyim
Kızlara katın beni

Kapilere su sepmişim
Yar gelende söz olmasın
Ela gelsin ela getsin
Aramızda söz olmasın

Kar yağar kürek işter
Eski tam direk işter
Tul adamın koynunda
Yatmaya yürek işter

Kara çadır düzdedür
Top zülüfler yüzdedür
Elli gelin de alsam
Gene gözüm kızdadur

Kara kara kazannar
Kara yazi yazannar
Cennet yüzi görmesin
Aramızı bozannar

Kara koç boyanur mi?
Seslesem oyanur mi?
Benim yarım bunda yoh
Buna can tayanur mi?

Kara koyun kadımı
Sultan koyun adımı
Çıhem içizden gedem
Unudasız adımı

Karadur kaşın ördek
Yeşildür başın ördek
Dün gettin böğün geldin
Hanidür eşin ördek

Karalar tahıl midür
Karalar nahir midür
Dediler oğlun geler
Menzili yahın midür

Karanfil deste geder
Kohusi dostu geder
Kız seni gören oğlan
Evine hasta geder

Karanfil neden olur
Tökülür den den olur
Ayrılıh ben bilmezdim
Ayrılıh senden olur

Karanfil olacağım
Sarıp solacağım
Korhıma kara göz oğlan
Ben senin olacağım

Karanfil oylum oylum
Gel benim selvi boylum
Selvi boylum gelende
Şad olur benim gövlüm

Karanfilim biberim
Ben herkeşten dilberim

Yüzün gözün eşkitme
Misefirim gederim

Karanfilim bir küze
Taştı devrülde düze
Yazinen güz arası
Ayrılıh düştü bize

Karanfilim bir sini
Küçükten sevdim seni
Padişahıtan yar olsa
Gene unutmam seni

Karanfilim birinden
Ohumişim bilim ben
Yalvarurum mevleye
Öldürmeki birim ben

Karanfilim budama
Buyur gedah odama
Oğlan meylinde varsa
Elçi yolla babama

Karanfilim buharım
Açılmadan koharım
Tuysam ki yar geliyor
Hasta olsam kaharım

Karanfilim çinçini
Öpem ağzın içini
Dün gece neredeydin
Gövlümün gögerçini

Karanfilim talım yoh
Zencefilim yarım yoh
Yarım mehleye gelmiş
Cahilim haberim yoh

Karanfilin kurusi
Geçti kızlar sürüsi
Sürüsünde gözüm yoh
Yahti beni birisi

Karanuhta gezerim
Kara boncuh düzerim
Vallah billah enişte
Ben bacımdan gözelim

Kardaş atın beş olsun
Üzengin gümüş olsun
Nere gedersen kardaş
Hıdır yoldaşın olsun

Kardaşım Çin'den gelür
Çölden biçimden gelür
Elinde bir deste gül
Begler içinden gelür

Kardaşın ören ati
Meydana küren ati
Heçkim oynada bilmez
Kardaş oynadan ati

Karpuz kestim kan kimi
Kızın gövli var kimi

Açtım yorğani bahtım
Kız yatıyer kar kimi

Karpuz kestim yiyan yoh
Derdim nedür diyan yoh
Yarım mehleye gelmiş
Göz aydını veren yoh

Karşıde akara koyun
Memesi toli koyun
Kim ki tula kız verür
Adını deli koyun

Karşıde alma yerler
Bizde getsah ne derler
Otursah alma yesah
oni sevdi derler

Karşıde ara yeri
Sığlığı yara yeri
Ne sende od tükendi
Ne bende yara yeri

Karşıde çevürmeler
İçinde koyun meler
Kuzusun kurtlar almış
Onuçin dertli meler

Karşıde gördüm seni
Güninen ögdüm seni
Gözüme inanmazdım
Ellere verdim seni

Karşide görünürsün
Al kürke bürürsün
İsitmen bene gelsin
Ne melül görünürsün

Karşide herg gederler
Herg gelür gün gederler
Sizin edet o midür?
Sever de terk ederler

Karşide kara erük
Yaprağı delük delük
Ben ayrımı tanurum
Koçori yana bölük

Karşide kıza kurban
Kaşinen göze kurban
Oturmuş mert oyniyer
Terlemiş yüze kurban

Karşide kuş oturur
Kuş kuşa yem götürür
Bıldırki gövlüm şaddur
Buyıl verana turur

Karşide kuzi gördüm
Tuvi kırmızı gördüm
Bögün ne hoş günidi
Sevdüğüm kızı gördüm

Karşide turamasın
Taban tutturamasın

On beş kocaya getsen
Benden kurtulamasın

Karşide turma yigit
Buyuğun burma yigit
Beni sene vermezler
Of çekip turma yigit

Kaşların alhı malhı
Gözlerin misir çarhi
Seni bene verseler
Neynerim evi bahri

Kaşların kara imiş
Gözlerin ela imiş
Verdin bene sevdeni
Çekilmez bela imiş

Kaşların karasına
Gül koydum arasına
Seni melhem dediler
Sinemin yarasına

Kaşlari çatan oğlan
Kölmegi keten oğlan
Nişannın kaçurdiler
Beyhaber yatan oğlan

Katha örter başına
Davul vur oyna peşine
Kızız gülmeye gediye
Ağlamıyasız peşine

Kaya başında kuzi
Burma burma buynuzi
Yahti yandurdi bizi
Begin paşanın kızı

Kayadan endim ancah
Elimde yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Odlara yandım ancah

Kayadan endim eşit
Mendilim toli yemiş
Yemişi yara verdim
Odaya gelsin demiş

Kayalar başı sam sam
Pal olsam yere tamsam
Kızıl alma ben olsam
Kızlar koynunda solsam

Kayaların yılanı
Gel tolani tolani
Yigit sevdasız olmaz
Sen söyledin yalani

Keklüğüm seker gelür
Tuyuni töker gelür
Bir can ki canı sevse
Dünyayı söker gelür

Kemer ağır gelmiyer
Yar yüzüme bahmiyer

Dün gelmiş bugün geder
Heç Allah'tan korhmiyer

Kız saçların iki kat
Kes birini bene sat
Get babandan izin al
Gel bu gece bizde yat

Koyun gelür izile
Ayağının tozile
Yarım beni terk etti
El oğlunun sözile

Mâniya hoşum gele
Ağlatma yaşım gele
Çihem kapiya bahem
Belki kardaşım gele

Mektüp yazdım bilesin
Ohıyanda gülesin
Bu mektübün üstüne
Turmiya da gelesin

Mektüp yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha çoh yazacahtım
Parmahlarım üşüdi

Mektüp yazdım peş peşe
Bizim oğlan dört küşe
Eger mektüp yazmasan
Elin ayağın şişe

Mendilimde karam var
Cigerimde yaram var
Aç bağrımın içini
Gör yanmamış nerem var

Meni dedim men attım
Altun attım gül tuttım
Yardan haber aldım
Altmış gün oroç tuttım

Meni demeya geldim
Kaymah yemeye geldim
Kaymah meremim degül
Yari görmeye geldim

Meni meni men kimdür
Meni bilmeyen kimdür
Yığılın mâni diyah
Görah çoh bilen kimdür

Meni meni vay meni
Nerde buldun sen beni
Ben sevdayi bilmezdim
Sevdaya saldın beni

Meni meniden aşar
Meniden oldum naçar
Çüriyacah parmahlar
Yarsız döşegi açar

Meni meniye açar
Meniden oldum naçar

Kırılısın parmahlarım
Yarsız yorđani açar

Meniya hoşum gelür
Ağlatma yaşım gelür
Çıhem kapiya bahem
Belki kardaşım gelür

Meniyim fesiz füsiz
Sevgimi bilür misiz
Yarım küsmüş gediye
Çevüre bilür misiz

Meniyim meni diyem
Ağzi dilinden yiyem
Tolan tolan gel bize
Gör ki sene ne diyem

Mezarimi derin edin
Suvarın da serin edin
Burda karip öleni
Bezedin gelin edin

Nahırın öğüne bah
Çemenin göğüne bah
Papaği egmiş geler
Mehlenin begine bah

Odaya sardım hali
Gösküm karanfil tali
Gören maşallah desin
Kimin var bela yari

Odaya sardım keçe
Neçe bin ömrüm geçe
Acap o gün olur mi?
Elin elime geçe

Odaya sardım kilim
Lal olsun benim dilim
Böyüğüni everduh
Küçügi Allah kerim

Odun oduni yarar
Ahmah gendini yorar
Karğa kimi kırılama
Tazi kimi mırılama

Oğlan adın Ali'dür
Boyun kavah talidür
Gel sarılah gel yatah
Kuri yerler halidür

Oğlan adın Aslan'dur
Gel tuvara yaslandur
Babası kız vermese
On beş macar seslendür

Oğlan adın Rıza'dur
Gün tağlari bezedür
Elimdeki bilezük
Bilegimi bezedür

Oğlan oğlan naz oğlan
Çıh bacada gez oğlan

Ben derdimi diyarım
Sen kağıda yaz oğlan

Oğlan oğlan ohumi
Çay karanfil tohumi
Girem koynun içine
Alem tatli yuhumi

Oğlan sen oyli misin
Minara boyli misin
Kızlar seni istiyer
Altun hamayil misin

Oğlana bah oğlana
Ben gederim oğlana
Babam anam vermese
Yürektekin sahlama

Oğlanın oğlani var
Kadife yorğani var
Ele bir yar sevmişim
Bir karış gerdeni var

Orta boyli Laz oğlan
Gel kapimde gez oğlan
Ben sevdemi söyliyem
Sen deftere yaz oğlan

Penceresi karanuh
Ne baharsın analuh
Benim yarım bunda yoh
Bene dünya karanuh

Puar başında turma
Puari bulandırma
Senin yarın bunda yuh
Kaş gözün tolandırma

Puar başi potura
Yarım gele otura
Bir o diyar bir de ben
Bu sevdeden kurtulah

Puvar başi har gele
Sımarladım yar gele
İkimize bir kölmek
Korharım ki tar gele

Puvar başi potura
Yarım gelip otura
Bir o desin bir de ben
Belki gövlüm otura

Puvar ne hoş aharsın
Gül menemşe koharsın
Behtulli puvar sene
Her gelene baharsın

Puvara atlar gelür
Hırmâni otlar gelür
Bahtuli puvar sene
Ergen yigitler gelür

Puvara kazlar gelür
Kanadi sızlar gelür

Bahtulli puvar sene
Nişanni kızlar gelür

Puvarın başi kara
Dibinin taşı kara
Ele bir yar sevsinner
Kaşi kipriği kara

Reyhan ektim bitmesin
Yara haber getmesin
Eşittim yar evlenmiş
Muradına yetmesin

Reyhan ektim bitti mi
Yara haber getti mi
Yar üstüne yar sevmiş
Muradına yetimi

Reyhan ektim puvara
Kimsem yoh ki suvara
Ben cahil yarım cahil
Belki nenem suvara

Sabağın çisesine
Oyandım yar sesine
Kanatli kuş olaydım
Konaydım bahçasına

Sabah açıla yarım
Atın saçıla yarım
Bene bir mektûf yolla
Gövlüm açıla yarım

Sari çite sararım
Yütürmişim ararım
Yolçiler sene kurban
Her gelene sorarım

Sari çiti degirmi
Saydım günü yigirmi
Bir mehlede üç oğlan
Biri benim degül mi

Sari çitim sararım
Yütürmişim ararım
Sen zannettin unuttum
Her gelenden sorarım

Sari ipek bükerim
Yara kömlek tikerim
Deseler yar evlenmiş
Baştanayah sökerim

Sari saçın örmezler
Seni bene vermezler
Egil yanağın öpem
Karanuhtur görmezler

Sari tabah keneri
İçinde ezdim nari
Herkeş maşallah desin
Kimin var bela yari

Su ahâr taşâ deger
Kiprigim kaşâ deger

Ela bir yar sevmişim
On beş kardaşa deger

Su gelür arh uzuni
Yaprah bürür yüzüni
Acep o gün olur mi
Görem yarın yüzüni

Su gelür ata ata
Elinde gümüş balta
Kiz niye rengiz solmiş
Yalağuz yata yata

Su gelür lüle lüle
Yar gelür güle güle
Elinde ipek mendil
Terini sile sile

Su gelür milendürür
Bahçayi güllendürür
Ela bir yar sevmişim
Hastayı dilendürür

Su gelür sini sini
Kefük tutmuş yüzüni
Ne edem ben o yara
Bir göstereyin yüzüni

Sufra üstünde bekmez
bekmez bize yetmez
Yarın alduğı ayluh
Bezenduğuna yetmez

Şal kaftanım asılı
Koltuqlari kasılı
Ben ne dedim o yara
Bir yıl kaldı küsüli

Şerbetin tatlı olsun
Şerbet tük tatlı olsun
Gelin yegin gelindür
Oğullı kızlı olsun

Tağ başında degenek
Talları dönük dönük
Seveni ver sevene
Günah kazanma felek

Tağ başında miyalar
Miya miya diyalar
İki gelin bir evde
Kaynanayı yiyalar

Tağ başında zegerek
Zegerege su gerek
Uzun boyli yigide
İnce belli kız gerek

Tağda gezersin oğlan
Boyun süzersin oğlan
Fes nedür füskül nedür
Zati gözelsin oğlan

Tağda gezme iz kalur
Bayaz geyme toz olur

Gel yarım yeşil geyah
Muradımız tez olur

Tağda gördüm maralı
Yüreginden yaralı
Söyle görem güzel yar
Nerelisin nereli

Tağda haydadım kurdi
Atım terledi turdi
Bu kardaşım evidür
Mubarek olsun yurdi

Tağdan düze enmişim
Al yeşili geymişim
Anan baban sağolsun
Yarimi begenmişim

Tağdan gelür on atlı
Oni de arabatlı
Ben yarimi tanırım
Ağzi buzlı kıratlı

Tağlar tağımdur benim
Gözel çağımdur benim
Dörd ay söhtli söhbetli
Tağlar bağımdur benim

Tağlara çam düşende
Sümbüle dem düşende
Ruhum bedenden çıkar
Ahlıma sen düşende

Tağlardan gel tağlardan
İncir getir bağlardan
Ela canım iştiyer
Şişedeki yağlardan

Tağların ardi haş haş
Dili bülbüllü kardaş
Egil ey tağlar egil
Kavuşah baci kardaş

Tağların lalesine
Gün düşer tallasına
Baciler kurban olsun
Kardaşın yavrısına

Tarağ uzadan oğlan
Tali bezeden oğlan
İgnenin yıldızından
Yari gözeden oğlan

Turdum eşik arası
Buldum altun parası
Göz gözi gönül sevdi
Nedür onun çarısı

Turdum eşik üstüne
Bahtım yarın kistine
Altun saat mor buluz
Konmuş yarın göskine

Tut ağacı boyunca
Tut yemedim toyumca

Ağzım dilim lal olsun
Yar demedim toyumca

Tut ağacı boyunca
Tut yemedim toyumca
Yarım küsmiş gediyer
Bahamadım toyumca

Tut ağacı merdivan
Dibinde turdum divan
Beni yardan edeni
Ne din bulsun ne iman

Tut ağacı tut getir
Yarımdan ümit getir
Yarım küsmiş gediyer
Bileginden tut getir

Tut dibinde un eler
Tanbul tunbul memeler
Yar kadrini ne bülür
Seni kimi semeler

Tut ağacı bir deste
Dibinde düştüm hasta
Ben hasta yarım hasta
Şerbetim kaldı tasta

Uzun çubuh uzadem
Uzun yolun gözedem
Senin siman bunda yoh
Seni kime benzedem

Üzüm koydum sepete
Yar oturmuş tepede
Ela bir yar sevmişim
Şan verür memlekete

Yağmur yağar yaş kimi
Kayalar kumaş kimi
Sen ondan bah ben bundan
Yanaruh ataş kimi

Yağmur yağdı islandım
Kara tuta yaslandım
Ben babamın evinde
Şekerinen beşlendim

Yarım saçların tarar
Ahli ahlıma uyar
İkimiz de bir boyda
Ayrılmaya kim kıyar

Yarım yarım o yarım
Haftaların sayarım
Gedende küstürmişim
Gelende karşılerim

Yaylanın yolu taşlı
Gel beri sari saçlı
Seni gören vahıttı
Dayım gözlerim yaşlı

Yaz geder güz gelürüm
Ağlama tez gelürüm

Yoluma bahma gelin
Borcum var geç gelürüm

Yazi yazdım diyasın
Ohiyasın gülesin
Bu mektûfün üstüne
Turmiyasın gelesin

Yazi yazdım oduna
Kapının kanadına
Kız ben seni alacam
Anamın inadına

Yazi yazdım yaz idi
Kalemim bayaz idi
Çoh sözlerim var idi
Mürekefem az idi

Yazi yazdım karadan
Tağlar kahsın aradan
Mevlem kanatlar versin
Kavuştursun yaradan

Yenge geldi han geldi
Dünyayı yığan geldi
Elinde altun lengel
Yüzlügi çahan gelür

Yenge geldi neyliyah
Çıhah seyran eyliyah
Ordan gelen mekerlere
Koçi kurban eyliyah

Yılan ahti kamişe
Su neylesin yanmışe
Allah'tan yardım olsun
Yarımdan ayrılmışe

Yılana bah yılana
Gül dibini tolana
Beni yardan edeni
Torba ala dilene

Yol üstünde tikme taş
Geliyer iki kardaş
Böyügi benim yarım
Küçügi zaten kardaş

Yol üstünde üzüm var
Üzüm sende gözüm var
Bir evde iki baci
Küçüğünde gözüm var

Yorğan yastuh olur mi?
Fındıh fıstıh olur mi?
Sevdi sevdi terk etti
Ela dostluh olur mi?

Yumurta kırdım yağa
Çağırdım onbeş ağa
Onbeş ağa içinde
Sağolsun Ömer ağa

Yumurtanın sarısı
Yere düştü sarısı

Oğlan beş para etmez
Ne gözeldür karısı

Yük üstünde haliyim
Halinin hallariyim
Ana degme hatrime
Eloğlunun maliyim

Yük üstünde pasturma
Kız zülüfün kestürme
Kestürürsen az kestür
El oğluni küstürme

Yüsküf attım kazlara
Getti degdi sazlara
İpek olem sarılem
İnce belli kızlara

Zanduh üsti gezerim
Zanduğa gül düzerim
Zengin evin kızıyım
Niya yarsız gezerim

Zibil attım kapiya
Getti degdi yapıya
Beni iştiyan oğlan
Gene geldi kapiya

Gelin Kaynana Değişmesi:**Kaynana:**

Gelin aldım naz aldım
Zeherli pekmez aldım
Kaş gözünü egiyer
Bir iş desem eriyer

Gelin

Çoh herslenme kaynana
Kanın vurur beynine
Oğlun elinden aldım
Yana yana bah bene

Kaynana

Ne siler ne süpürür
Ev işini heç bilmez
Al diyem götür diyem
Her şeyi de begenmez

Gelin

Yan da yahıl kaynana
Yere çahlıl kaynana
Oğlun kelep getürdi
Sensiz yeduh kaynana

Kaynana:

Souğa sicağa vurmaz elini
Böyügi tanımaz kesmez dilini
Dosti karşilemez sormaz halını
Allah kırsın bu gelinin belini

Gelin:

Oğlun bana aşıhtur
İşter patla kaynana
Can cana yaraşıhtur
Bedvan başan kaynana

Kaynana:

Gün orta vahtında döşekten kahar
Yüzünden gözünden zehrimar ahar
Erine erine sufraya bahar
Oğlumun parası kırşana ahar

Gelin:

Seni tutsam kaynana
Pece atsam kaynana
Yandım kurtar deduhça
Benzin sepem kaynana

Ana Kız Değişmesi:**Kız**

Çemlüge vardım ana
Suyi getürdüm ana
Yıhılacah çemlükte
Yayluh yitürdüm ana

Ana

Bahça varidi kızım
Heyva naridi kızım
Yıhılacah çemlükte
De kim varidi kızım

Kız

Bahça varidi ana
Heyva naridi ana
Yıhılacah çemlükte
Mahmut varidi ana

Ana

Mahmud'i görem kızım
Bir sual sozem kızım
Eger yayluh ondaysa
Evini yihem kızım

Kız	Çağirem kardaşların
Mahmut'tur coşar ana	Kırdurem belin kızım
İnada düşer ana	Kız
Bir yayluhtan ötüri	Fellidür dilim ana
Rezilluh düşer ana	İncedür belim ana
Ana	Yüz kardaş ta geldise
Fellidür dilin kızım	Telime degmez ana
İncedür belin kızım	

Ahıska Türklerinin söyledikleri mâniler genellikle dört mısradan oluşan klasik mânilerdir. Derlenen mânilerin çoğu 7'li hece ölçüsü ile söylenmiştir. Mâniler genellikle kadınlar tarafından söylemektedir ama erkeklerin söylediği de görülür. Anonim halk edebiyatın çok sevilen türü olduğu için mânileri gençlerden duymamız da mümkündür. Yukarıda da belirttiğimiz gibi mâniler tarlada çalışırken, kışlık erzak hazırlarken, kızlara çeyiz hazırlarken, kına gecelerinde, düğünlerde, bayramlarda kısacası günlük hayatın her anında söylenir. Derleme esnasında mânilerin katar şeklinde söylendiğini tespit ettik. Örneğin mâni söyleyen kişi söylediği maninin ilk mısrasına *ay* kelimesiyle başlar diğer kişi de mânisine aynı kelimeyle devam eder. Derlediğimiz mânilerin hemen hemen her konuda mevcut olduğunu tespit ettik.

Manileri söyleyen kaynak şahıslar:

Salatun Aliyeva, Binali yusufoğlu, Musaddin Gasanov, Halit Begalioğlu, Güller Zabitova, Hanifa Niyazkızı, Zöhre Gasanova, Gülmahisa Mahaddinova, Zehra İsmailova, Ruzi Gurgenidze, Yahya Askerov, Hatice Aliyeva, Şahnisa Mamedova, Vahida Guseynova, Şahismail Aliyev, Maynur Boyoğliyeva, Gülsenem Hasretova, Selvi Ulfanova, Nesteren Ridvanova.

C. TÜRKÜLER

Türküler, halk edebiyatımızın en güzel ve zengin örneklerinden biridir. Türküler hem bayan hem de erkekler tarafından, ezgiyle söylenir. Mâniler de olduğu gibi, türküler de tarlada çalışırken, kışlık erzak hazırlarken, kına gecelerinde, düğünlerde, bayramlarda kısacası günlük hayatın her anında söylenir.

Şükrü Elçin ise; “Bu mahsullere Doğu ve Kuzey Türküleri aynı kökten gelen ‘yır’ veya ‘cır’ adını vermişlerdir. Batı Türkleri, Türk kelimesinden doğan ve Türker’e mahsus ezgi (melodi) manasına gelen ‘türkü’yü kullanmaktadır.” der (Elçin 1986: 195)

Pertev Naili Boratav türküyü: “Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinden oluşan, gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiirler.” diye tanımlamaktadır (Boratav 2000:182).

“Türkülerin ortaya çıkışları iki yolla olmuştur ve bugün de olmaktadır. Ya çok kısa bir zaman içinde anonimlik özelliğini kazanmışlar, ya da bir saz şairinin söylediği parça sonradan türkü olarak tanınmıştır ve türküyü yakanın adını da vermektedir. Her iki halde de özel bir ezgi ile söylenmektedir.” diye türkülerin ortaya çıkışını açıklamaktadır (Gözaydın 1989: 25).

Ayrıca, Nevzat Gözaydın türkülerini üç başlık altında toplar:

- 1-Melodilerine göre türküler,
- 2-Konularına göre türküler,
- 3-Yapılarına göre türküler.

1. Melodilerine Göre Türküler: Bunlar ikiye ayrılır: Usulsüzler ve usullüler. Usulsüz olanlar uzun havalardır. Divan, bozlak, koşma, hoyrat, Çukurova, kayabaşı gibi çeşitleri vardır. Usullüler genellikle oyun havalarıdır.

2. Konularına Göre Türküler: Şu başlıklar altında toplanır:

- a) Ninniler ve çocuk türkülerini,
- b) Tabiat türkülerini,
- c) Aşk türkülerini,
- d) Kahramanlık türkülerini,
- e) Askerlik türkülerini,
- f) Tören türkülerini,

- g) İş türküleri,
- h) Eşkıya türküleri,
- ı) Acıklı olaylarla ilgili türküler,
- i) Güldürücü türküler,
- j) Karşılıklı konuşma şeklindeki türküler,
- k) Oyun türküleri,
- l) Ölüm türküleri.

3. Yapılarına Göre Türküler:

A) İkili Türküler: Bendleri kendi aralarında birbirleri ile kafiyeli ikişer mısralı türkülerdir.

Kavuştakları ise:

- a) Kavuştakları bir mısralı olanlar,
- b) Kavuştakları iki mısralı olanlar,
- c) Kavuştakları dört mısralı olanlar.

B) Üçlü türküler: Kendi aralarında kafiyeli üçer mısralı bentlerden meydana gelen türkülerdir.

Kavuştakları ise:

- a) Kavuştakları bir mısralı olanlar,
- b) Kavuştakları iki mısralı olanlar,
- c) Kavuştakları üç mısralı olanlar,
- d) Kavuştakları dört mısralı olanlar.

C) Dörtlü türküler: Bendleri dörder mısralı olan türkülerdir. Bazen bentlerin bütün mısraları ayrı ayrı kendi aralarında kafiyelenir. Daha çok mâni tipindeki örneklerde rastlanır.

Kavuştakları ise:

- a) Kavuştakları bir mısralı olanlar,
- b) Kavuştakları iki mısralı olanlar,
- c) Kavuştakları üç mısralı olanlar.(Gözaydın 1989: 25)

Ahıska Türklerinden derlediğimiz türkülerini, türkülerin az olmasından dolayı, bilinen tasniflerden herhangi birine tabi tutmadık. Ancak Kerem türkülerini ile düğün türkülerini diğer türkülerden ayırdıkları için onları ayrı başlıklar halinde düzenledik. Geriye kalanları da alfabetik olarak verdik.

1. Düğün Türküleri

1.1. Kına Türküsü

Tuz kabını tuzsus koydun
Ana baban kızsız koydun
Baban evi işsiz koydun
Gelin kınan mubarek olsun

Adladi geçti eşiği
Sufrada kaldı kaşuğı
Baba evin yaraşuğı
Gelin kınan mubarek olsun

Bindi atın eyisine
Çıhtı yolun kınısına
Selem söylen tayısına
Gelin kınan mubarek olsun **Nesteren Ridvanova**

1.2. Gelini Çıkarma Türküsü

Ağır ağır ev süpürdüm can babam evi
Ağır ağır ev süpürdüm can babam evi
Şimdi koydum gediyerim kal babam evi
Şimdi koydum gediyerim kal babam evi

Ağır ağır sofru kurdum şen babam evi
Ağır ağır sofru kurdum şen babam evi
Şimdi koydum gediyerim gül babam evi
Şimdi koydum gediyerim gül babam evi

Ağır urba geydim şen babam evi
Ağır ağır urba geydim şen babam evi
Şimdi koydum gediyerim kal babam evi
Şimdi koydum gediyerim kal babam evi

Halal edin anam babam kal babam evi
Halal edin anam babam kal babam evi
Şimdi koydum gediyerim kal babam evi
Şimdi koydum gediyerim kal babam evi **Nesteren Ridvanova**

1.3. Gelin Yeni Evine Getirildiğinde Söylenen Türkü

Gelin diyar ana ana
Südün emdim kana kana
Kaynanandur sene ana
Gelin hoş geldin hoş geldin
Bizim yere sen düş geldin

Gelin diyar ata ata
Koyuni kuziya kata
Kaynatadur sene ata
Gelin hoş geldin hoş geldin
Bizim yere sen düş geldin

Gelin diyar baci baci
Başımdan kaldurun taci
Görümlerin sene baci
Gelin hoş geldin hoş geldin
Bizim yere sen düş geldin

Gelin diyar kardaş kardaş
Yanımda yohtur eş yoldaş
Kayınnarın sene kardaş
Gelin hoş geldin hoş geldin
Bizim yere sen düş geldin **Nurcamal Rafatova**

1.4. Gerdekte Söylenen Türkü

Ağ muamlari yandurun

Yengeleri kaldurun

Güveginin evini

Bezeginen toldurun

Aç başından tuvağı

Göreyim al yanağı

Eli ele verişah

Gezah çemenli bağı

Gel gel göreyim seni

Sende görmedin beni

Alti saatluh yoldan

Getürmişim ben seni

Eli ele veresiz

Çift bir evde gülesiz

Güveginen gelini

Şirin gözle göresiz **Selvi Ulfanova**

1.5. Gelin Türküsü

Evlerimin ögi kaya

Kayadan baharlar aya

Şimdi gelür atli yaya

Sabah oldi oyan gelin

Penceremin ögi hurma

Hurmanın tallari burma

Şimdi gelür davul duzna

Sabah oldi oyan gelin

İnayat Yusupova

2. Kerem Türküleri

2.1. [Bir Yiğit Gurbete Düşse]

Kerem geldi köçeginen
Ezel bahar çiçeginen
Asli hanım bıçağinen
Toğradaydım gönül seni

Karli tağı aşurayım
Vetenimden düşüreyim
Ağladayım gönül seni

Bir yigit kurbete düşse
Gör başına neler gelür
Silasi dursa yadında
Yaş gözüne talaş gelür

Bağrıma bastuğum taşlar
Didamdan ahıyer yaşlar
Silayı terkeden kuşlar
Silam diyar uçar gelür

Museddin Gasanov

2.2. [Kaş Kuzulu Ceyran]

Gözel çemenluhta ceyran sürüsi
Sürüden ayrılmış onun birisi
Al kanadi rengi gözel derisi
Kaş kuzulu ceyran yado cin gelür

Hele bahın bu ceyranın özüne
Al tökülmiş topuğuna dizine
Gözi benzer han Asli'min gözüne
Kaş kuzulu ceyran yado cin gelür

Kova kova indürdiler tağlardan
Üsti mor sümbüllü gülli tağlardan
Kerem'in geçtuğı dertli yollardan
Kaş kuzuli ceyran yado cin gelür

Kova kova endürdiler yazıya
Tuş ettiler iki dişli taziya
Ceyran sen gel bahma çifthem kuzıya
Kaş kuzuli ceyran yado cin gelür

Musaddin Gasanov

2.3. [Yandı Kerem]

Gelin kızlar gelin bele feryada
Arttı derdim oldi her dert ziyada
Yandı Kerem saldı benni bu derde
Yandı Kerem yandı ben de yanarım

Gelin kızlar gelin bi var
Yandı Kerem saldı beni bu derde
Nasıl Kerem yandı ben de yanarım

Ağa paşa Kerem Kerem han Kerem
Alış Kerem tutuş Kerem yan Kerem
Asli sene kurban olsun can Kerem
Aman Kerem yandı ben de yanarım

Kerem sende ahıl kemal olaydı
Gence gözeline birin alurdun
Alurdun da öz tahtında kalurdun

Keşiş babam bu işe sebep oldi
Kerem'in ataşi canımda kaldı

Bizim görüşmemiz mehşere kaldı
Yandı Kerem saldı beni bu derde

Musaddin Gasanov

3. Diğer Türküler

3.1. Ankara Türkisi

Ankara'nın taşına bah
Gözlerimin yaşına bah
Yonan bize hücum etti
Bu felegin işine bah

Ankara'dan uçan kuşlar
İsmim yaylasında kışlar
Yonan bize teslim oldi
Koli nişanlı çavuşlar

Karlı tepe karsız tepe
Yağmur gelür sepe sepe
Yonan bize teslim oldi
Silahımızdan öpe öpe

Binali Yusuf Oğlı

3.2. Bayburt'un İnce Yolunda

Bayburt'un ince yolunda, yolunda
Bir armut gördüm talında, talında
O da kalsın hayalimde, halımda
O da kalsın hayalimde, halımda

Bayburt'un ince yolunda, yolunda
Bir yüzüm gördüm talında, talında
O da kalsın hayalimde, halımda
O da kalsın hayalimde, halımda

3.3. Beri Bah

Pencerenin milleri

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Açıl konca gülleri

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Oğlani yoldan eder

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Kızın şirin dilleri

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Pencereden taş gelür

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Humar gözden yaş gelür

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Seni bene verseler

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Allah'a da hoş gelür

Ay beri bah beri bah

Can beri bah beri bah

Şahnisa Mamedova

3.4. Bülbül Türkisi

Seherden uğradım gülün üstüne

Gör nece tutmuştu işini

Bülbül kah geldi kah getti
Gonca başına gözinen ahitti
Bülbül yaşını
Bülbülinen ne yatarsın çuhur havada
Eşim arar seni bulmaz burada
Gendim kurbet elda gövlüm sılada
Ötme bülbül ötme gövlüm şad degül
Bülbülinen ne yatarsın baar
Etmışti mor menemşe kızıl güle katışti sılada sevdüğüm
Yadıma düştü ötme bülbül
Ötme gövlüm şad degül
Bülbülinen ne yatarsın bahar
Yaz geldi bizim yere ördeginen kaz geldi
Sılada sevdüğüm bennen vaz geldi
Ötme bülbül ötme gövlüm şad degül

Selvi Ulfanova

3.5. Cinçar Türkisi

Taş dibinde boylanursun
Dört bir yanın boylanursun
Kızlar gelende huylanursun
Meger senin adın cinçar

Cinçar seni düşürürler
Kabdan kaba aşururlar
Kaşuh alur şaşururlar
Meger senin adın cinçar

Cinçari düşürürler yemege
Dibinde gezer kurbağa
Lezet verürdi tamağa
Meger senin adın cinçar

Aliyev Şahismail Seferoğlu

3.6. Çanakkala Türkisi

Çanakkala içinde bir uzun çarşı
Ana biz gederuh düşmana karşı
Gençluğum eyvah

Çanakkala içinde vurdiler beni
Ölmezden mezere koydiler beni
Gençluğum eyvah

Binali Yusuf Oğli

3.7. Durnam

Durnam gedersin nereye
Dönüp bahmasın geriya
Uzun boyli han periya
Durnam yara selem söyle

Durnamın kanadi sari
Ben ağlarım zari zari
Elimden aldiler yari
Durnam yara selem söyle

Durnam gedersin ak taşa
Kanli tağlar aşı aşı
Hem bacime hem kardaşı
Durnam yara selem söyle

Şahnisa Mamedova

3.8. Evlerinin Öği

Evlerinin öği tahta daraba
Yigit kazandığı puli verür şaraba
Şarapçının evi döner haraba
Açıl açıl dumanli tağlar

Evlerinin öği harman yol üstü

Çek etegin sona seher yel esti
Herkeş sevdüğünü koynuna bastı
Açıl açıl dumanlı tağlar

Evlerinin ögi tahta poşiken
Keyfe gelmişiken bade hoşiken
Dilerim her dayım yağa
Açıl açıl dumanlı tağlar

Kamer Uruşanova

3.9. Gesi Bağları

Gesi bağlarında gelsin geçilsin
Yarı güzel olan bir yan olsun
Gel otur gülüm yar hallarını söyleyih
Halımdan bilmese ben o yara neyleyim

Desim bağlarında bir tap güli var
Ey Allah'tan korhmaziya sende gövlüm var

Kamer Uruşanova

3.10. İndim Yarın Odasına

İndim yarın odasına üç kaftan
Üç kaftan üç kaftan üç kaftan
Biri faya biri kumaş biri şal
Biri şal biri şal biri şal
Faya sene kumaş sene şal bene
Şal bene şal bene şal bene

İndim yarın odasına üç yemek
Üç yemek üç yemek üç yemek
Biri kaymah biri kuymah biri pal
Biri pal biri pal biri pal
Kaymah sene kuymah sene pal bene
Pal bene pal bene pal bene

Gülşenem Hasratova

3.11. Kabah Türkisi

Nerden ahlıma düşürdi
Kahti kabağı büşürdi
Karnıma zalım düşürdi
Harab ettin kabah beni
Görki nedem sabah seni

Kabağın kabağı kalın
Luhmalar yerbeyir alın
Kapide bağlidür zalım
Harab ettin kabah beni
Görki nedem sabah seni

Aliyev Şahismail Seferoğlu

3.12. Kaladan Kalaya Ben Gördüm Seni

Kaladan kalaya ben gördüm seni
Kaladan kalaya ben gördüm seni
Mavidür şalvari bayazdur toni
Mavidür şalvari bayazdur toni

Kalanın kapisi demür degül mi
Kalanın kapisi demür degül mi
Demüri erüden kömür degül mi
Demüri erüden kömür degül mi
Gözele sarılmah ömür degül mi
Gözele sarılmah ömür degül mi

Gülsenem Hasratova

3.13. Karacoğlan Türkisi

Bir aşih meydanda Türki diyan vahıtta kızlar pencereden bahıyermiş. Kızlar demiş ki: “bu aşih ne gözeldür, ne güzel Türki diyer. Ama biraz kara olmasa”.

Aşğın kulağı dört tanedür, ikisi irelden, ikisi de geriden. Eşitti ki kızlar buna kara dedi, aliyer sazi de kızlara diyer:

Bene kara diyen güzel
Kaşların kara degül mi?
Kaşların kara degül mi?
Çekilmiştir tal gerdene
Saçları kara degül mi?
Saçları kara degül mi?
Açıldı hakkın eşigi
Aleme vurdi ışığı
Hasan Hüsen'in beşigi
Örtüsü kara degül mi?
Örtüsü kara degül mi?
Karacoğlan al kalemi
Gezdim dünyayı alemi
Hakkın ohunan kelemi
Yazısı kara degül mi?
Yazısı kara degül mi?

Yahya Askeroğlu

3.14. Keklögüm Seker Gelür

Keklögüm seker gelür
Yar eylen eylen eylen
Yar eylen eylen eylen
Tuyuni töker gelür
Yar eylen eylen eylen
Yar eylen eylen eylen

Keklögün taştan ot getir
Yar eylen eylen eylen
Yar eylen eylen eylen
Yarımda umut getir
Kız eylen eylen eylen
Kız eylen eylen eylen
Geldi geldi gelmedi

Tut kolundan al getir
Tut kolundan al getir

Halit Begali Oğli

3.15. Kırım'dan Gelirdim

Kırımdan geldim eyelendim kaldım
Kırımdan geldim eyelendim kaldım
Bir bölük sonanın köçüne kaldım
Bir bölük sonanın köçüne kaldım
Sonalar çoğidi eyelendim kaldım
Sonalar çoğidi eyelendim kaldım

Kırımdan geldim yüküm yüzümdi
Kırımdan geldim yüküm yüzümdi
Yüzümün salhımı düzüm düzümdi
Yüzümün salhımı düzüm düzümdi
Bir emim kızı var iki gözümdür
Bir emim kızı var iki gözümdür

Kırımdan geldim yüküm erüktür
Kırımdan geldim yüküm erüktür
Erügün yaprağı delük delktür
Erügün yaprağı delük delktür
Bir emim kızı var hürü melektür
Bir emim kızı var hürü melektür

Gülsenem Hasratova

3.16. Nazlım

Nazlım gelür baştan başa
Çalardiler taştan taşa
Seni sağol Enver Paşa
Senden imdat oldi bize

Hanım nazlı canım nazlı
Gözüm sende kaldı nazlım

Nazlım ayağ üste turur
Şöleleri masaya vurur
Mevlem ecelsiz öldürür
Hanım nazlı canım nazlı
Gözüm sende kaldı nazlı

Nazlım Ahışa'ya çıhtı
Ahışa ayağı kahtı
Kırh yigidi birden yahtı
Hanım nazlı canım nazlı
Gözüm sende kaldı nazlı

Yahya Askeroglu

3.17. Nazli Yar

Nazli yar süpür süpür inceden
Nazli yar süpürgesi de yoncadan
Nazli yar gel seni sahindurem
Nazli yar yoldaki karıncadan

Nazli yar oğlan tağdan kar getir
Nazli yar maramaya sar getir
Nazli yar maramasi ter kohar
Nazli yar altun tasa koy getir

Nazli yar altun tasın keneri
Nazli yar içinde ezdim nari
Nazli yar küstürdüm yola vurdum
Nazli yar sürme buyuhli yari
Nazli yar

Gülşenem Hasratova

3.18. Samovar Türkisi

Şahkimi çiharsan tahta şakir
Şirvanın otahta iki dilbar
Bir yatahta kayna turma can samavar
Sene kurban ben samavar
Sahiler haptan kahallar
Kayna turma can samavar
Sene kurban ben samavar
Kaynar yüzün tutun burür
Ecele müşterin erür
Karşımda el pençe turur istikan fincan samavar
Yahışmiş nezük ellere de sefil söyle dillere
Bir zaman samovar
Sene kurban ben samovar

Selvi Ulfanova

3.19. Sari Kız

Toldur, toldur istikani tezele
Saraldi yüregim döndi kazele
Gözel elinen endür beni mezere
Tök toprağı yavaş, yavaş sari kız

Sari kız deduğun bir ince kızdur
Babasi bezirgân geyduğı bezdür
Bin kuruşluh kemer beline azdur
Hayde hayde yandi canım sari kız

Sari kız balkona çıhmiş sallanur
Aynik sürtmüş al yanahlar allanur
Her öpende totahlari pallanur
Hayde hayde yandi canım sari kız

Yahya Askeroğlu

3.20. Telgrafın Telleri

Telgrafın tellerini arşınlamalı
Yar üstüne yar seveni kurşunlamalı
Yanıma gel yanıma gel yani yani başıma
Şu gençluhta neler geldi cahil başıma

Telgrafın tellerine kuşlar mi konar
Herkeş gendi sevdüğüne böyle mi yanar
Yanıma gel yanıma gel yanı yanı başıma
Şu gençluhta neler geldi cahil başıma

Yarım bahçasında üç gül açılır
Al kırmızı bir de sari gül
Yanıma gel yanıma gel yani yani başıma
Şu gençluhta neler geldi cahil başıma

Kamer Uruşanova

3.21. Tello

Aman tello tello can tello
Suda paluh yan geder tello
Açma bağırn kan geder tello
Aman tello tello can tello

Merhamet et sevdüğüm tello
Ecel gelür can geder tello
Aman tello tello can tello

Çay aşşağı buz geder tello
Bir kınalı kız geder tello
Kız yoluni şaşurmuş tello
İnşallah bize geder tello

Çay aşığı buz misin tello
Gelin misin kız misin tello
Ben bu gece gelecem tello
Evde yalağuz misin tello
Aman tello tello can tello
Canım tello tello can tello

Şahnisa Mamedova

3.22. Uli Tağlar

Uca tağlar başında seslerem seni
Seslerem seni gülüm seslerem seni
Her ne kadar çirkinsen isterem seni
Isterem seni gülüm isterem seni
Ay uli tağlar meyvali bağlar
Ben karip ölerde kimlerim ağlar

Uca tağlar başında üç adam gelür
Üç adam gelür gülüm üç adam gelü
Sevgülümün hoş sedesi bacadan gelür
Bacadan gelür gülüm bacadan gelür
Ay uli tağlar meyvali bağlar
Ben karip ölerde kimlerim ağlar

Uca tağlar başında bir süri kuzi
Bir süri kuzi gülüm bir süri kuzi
Kuziyi otarur bir Acem kızı
Bir Acem kızı gülüm bir Acem kızı
Ay uli tağlar çeşmeli bağlar
Ben karip ölerde kimlerim ağlar

Uca tağlar başında kanfetim yitti
Kanfetim yitti gülüm kanfetim yitti
Ariya ariya canıma yeti

Canıma yeti gülüm canıma yeti
Ay uli tağlar meyvalı bağlar
Ben karip ölede kimlerim ağlar

Selvi Ulfanova

3.23. Üç Bayaz Gögerçin

Üç bayaz gögerçin olsam
Üç bayaz gögerçin olsam
Çadırın çığına konsam
Çadırın çığına konsam
Gözellere yar ben olsam
Gözellere yar ben olsam
Taşlan beni taşlarinen
Taşlan beni taşlarinen
Uçem gedem kuşlarinen
Uçem gedem kuşlarinen
Kuşlar döner ne dönmerem
Kuşlar döner ne dönmerem
O yarın guri dilleri
O yarın guri dilleri
O yarın şirvan dilleri
O yarın şirvan dilleri
Cana derd oldi derd oldi
Cana derd oldi derd oldi

Gülşenem Hasratova

3.24. Yuca Tağlar

Yuca tağlar başında
Yucalttın beni yucalttın beni
Sevdin alabilmedin
Kocalttın beni kocalttın beni

Yuca tağlar başında
İpek yorğan ipek yorğan

İçinde yattuğı
Sevdüğüm oğlan sevdüğüm oğlan
Yuca tağları
Göründi bağları göründi bağları
Ben karip ölende
Kimler ağlar kimler ağlar

Yuca tağlar başında
Bir sürükuzi bir süri kuzi
Kuzunun peşinde
Bir çoban kızı bir çoban kızı

Şahnisa Mamedova

3.25. Yüskek Minara

Yüskek minaradan kandeller yanar
Yüskek minaradan kandeller yanar
Kandellerin tallarına bülbüller konar
Kız bela ister can bela isten sallan gel
Kız bela ister can bela isten sallan gel

Yüskek minaradan ezan ohunu
Yüskek minaradan ezan ohunur
Ohuduhça kulağıma tohunur
Kız bela ister can bela isten sallan gel
Kız bela ister can bela isten sallan gel

Yüskek minaradan atım geldi mi?
Yüskek minaradan atım geldi mi?
Çoh aradın bulamadın sen beni
Kız bela ister can bela isten sallan gel
Kız bela ister can bela isten sallan gel

Derlediğimiz türkülerin çoğu Türkiye'nin çeşitli bölgelerine aittir. Ahıska Türkleri yıllardır memleketlerinden ayrı kalmalarına rağmen türkülerini günümüze kadar yaşatmışlardır. Derlediğimiz türkülerini asıl türküler, kına gecesi, düğün türkülerini ve Kerem ile Aslı türkülerini başlıklar altında topladık. Kerem ile Aslı hikâyesini unutmalarına rağmen türkülerini hala duymak mümkündür.

Ç. AĞITLAR

Ağitlar, ölümün veya acı bir olayın ardından yakınları tarafından söylenen bir halk türküsüdür. İnsanlar ağıt söyleyerek içindeki acılarını dışa vururlar. Ahıska Türkleri ağıt karşılığı olarak *bayatı* kelimesini kullanırlar. Derleme esnasında sadece iki örneğe rastlayabildik.

Türk dünyasında ağıt karşılığı olarak; ağı, tavş, tavs, toyum, ses etmek (Türkmenistan), ağı (Azerbaycan), Bozlau, bozlaw (Nogaylar), cır, cıktav, koşok (Kırgızistan), jiğa, haza (Uygur/Doğu Türkistan), joktav, koşık in, köri (Kazakistan), marsiya, aytiv (Başkurtistan), marsiya, matemname (Özbekistan), taqmaq, marsiya (Tataristan), yas (Kumuklar) kavramları kullanılmaktadır (Alptekin-Sakaoğlu 2005: 46).

Şükrü Elçin, “İslâmiyet’ten önceki devirlerde “sagu” deyimi ile karşılanan ve hiç şüphesiz ‘sıgtamak: ağlamak’ fiilinden türemiş, ağıta bugün Azerbaycan’da ‘ağı’, Kerkük Türklerinde ‘sızılamag’ ve Türkmence’de ‘âğı’ yanında ‘tavs’, ‘tavs’ adları verilmektedir.” der ve şöyle devam eder: “İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türküler.” (Elçin 1986: 292).

Nevzat Gözaydın ise; “Bir kişinin zamansız sayılan ölümünden sonra yakınları veya bir ağıtçı tarafından söylenen türkü türüdür.” diye tanımlar ve “Ağıtları yine ölen kişilerin ardından söylenen destanlarla da karıştırmamak gerekmektedir. Bu tür destanları, genellikle adlarını, mahlaslarını açıkça belirten âşıklar söyler. Bunlar ağıtlardan çok daha geniş bir alana yayılabilirler. Destanlar metin halinde kalır ve özel bir ezgi ile de okunmazlar.” der (Gözaydın, 1989: 30).

Ağıt, “halk şiirinde ölen bir kimsenin ardından söylenen, onun meziyetlerini belirten, ölümünden duyulan üzüntüleri dile getiren şiirlerdir.” (Güzel-Torun 2003: 175).

“Ağıtlara, İslam öncesi Türk edebiyatında “sagu” , Divan edebiyatında ise “mersiye” adı verilmiştir. Ağıt yakma geleneği, Türklerin çok eskiden beri sürdürdü geldikleri bir gelenektir. Gelenek içerisinde profesyonel ağıtçıların (eski dönemde ‘sıgıtçılar’) ağıt ve yas törenlerinde önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Ağıt metinlerini konularına göre sınıflandırdığımızda onların ‘kişiler’, ‘sosyal olaylar’,

‘hayvanlar’, ‘tabiat ve tabiat olayları’, ‘mekân-yurt’ için söylendiklerini, konularını bunların oluşturduğunu görmekteyiz.” (Öcal 2004: 273).

Pertev Naili Boratav da ağıdı lirik türkü olarak göstermektedir (Boratav 2000: 183).

Esmâ Şimşek ağıt söyleyen kişileri şu şekilde sınıflandırır:

- a) Ölen kişinin yakın akrabaları tarafından söylenen ağıtlar.
- b) Özel ağıtçılar tarafından para karşılığında söylenen ağıtlar.
- c) Ölen kişi tarafından söylenen ağıtlar.
- ç) Çevrede yaşayan âşıklar tarafından söylenen ağıtlar.
- d) Kim tarafından söylendiği belli olmayan (anonim) ağıtlar.

1. [Enver’in Ağıdı]

Kurorttan çıhmazdan yüregi tutti

Köve haber oldi şennik töküldi

Tuydi kardaşlari beli büküldi

Ah ne kara günü var Enverin

Isık-Ata kurortta kaynar sular ahar

Ananinen baban yollara bahar

Tuysa bacileri yeri gögi yıhar

Ah ne kara günü var Enverin

Maşınası taşa tadanıp kaldı

Evde Menemşe yari boyni buruh kaldı

Çifter oğullarinen o güzel kızı yetim kaldı

Ah ne kara günü var Enverin

Evlet yarasi yahti bağırimi

Tayanmadi acısına delindi yüregi

Ah ne kara günü varidi Enverin

Şimdi sauh toprah savutti bağırimi

O odi saldi bize yahti yandurdi
Öleneçen çıhmaz o yara bizden
Ah ne kara günü var kardaşımın

2. [Kadının Ağabeyi İçin Söylediği Ağıt]

Keneş yollarında pisli ahayır
O yollara düşen demeyin kahayır
Kant tereftin rüzger geldi
Sağ terefim yere degdi
Gülüm de kanadım aldı
Beni gören olmadı
Kardaş adi diyan olmadı
Kardaş gelip beni götürmedi
Ahırında bir su vermedi
Beni burdan götürdiler
Ağ çarşafa yaturdiler
Ala kana baturdiler
Yaram derinidi imdat olmadı
Zalım dohtor kardaşıma demedi
Gelip beni bunda buldi
Pencereden karadiler
Familyami soradiler
Dertli dertli tolandiler
Beni bundan götürdiler
Böyük eve yaturdiler
Anama kara haber götürdiler
Beni eşidenin beli büküldi
Gözlerinden yaşı yere töküldi
Felek beni size kıymadı

II. BÖLÜM

KALIPLAŞMIŞ İFADELER

A. ATASÖZLER

Atasözleri, ilk söyleyicisi belli olmayan, yaşanmış bir takım olayların sonucunda ortaya çıkan neticenin sonucunda söylenen ve günümüze kadar gelen sözlerdir.

Türklük dünyasında atasözü terimini karşılayan çeşitli terimler vardır. Çuvaşlarda “cumak”, “samah”, “oranlama”, Altaylarda “ülger-comak”; Kazan’da “eski söz”; Kırım’da “kartlar sözü”, “hikmet”; Doğu Türkistan’dan Kırım’a uzanan sahada “makal”; Türkistan, İran ve Afganistan’da nakıl; Doğu Türkistan’da “tabma”, “ulular sözü”; Kerkükte “darb kelim”, “emsâl”, “cümle-i hikemiyye”, “deme”, “demece”, “deyişet”, “eskiler sözü”; Anadolu’da bazı yörelerde “deyişet” ve “ozanlama” denildiği de görülmektedir (Alptekin-Sakaoglu, 2005: 159).

Geçmişte “sav” terimiyle karşılık bulan atasözleriyle ilgili Şükrü Elçin “XI. asırda Karahanlılar devrinde Doğu Türk ilinde, ‘söz, haber, mesaj, nutuk, şöret, sey’ manalarına gelen ve ‘sa-’ fiilinden türemiş, ‘sab-sav’ kelimesi XIV. Asırda İslâm tesirinde Kıpçak sahasında görülüyor” der (Elçin, 1986: 623).

Ömer Asım Aksoy atasözlerini şöyle tanımlar: “Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış şekilleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir.” (Aksoy 1965: 30).

Ömer Asım Aksoy atasözlerinin özelliklerini şöyle sıralar:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini – uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak tarafsızca bildiren atasözleri.
2. Tabiat olaylarının nasıl olageldiklerini – uzun bir gözlem sonucu olarak – belirten atasözleri.
3. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatan atasözleri.
4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri.

5. Bir takım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri.

6. Âdet ve gelenekleri bildiren atasözleri.

7. Bazı inançları bildiren atasözleri.” (Aksoy 1965: 31–32)

Örnek göstereceğimiz atasözleri Safiyya Ragıbova ve Hatice Aliyeva’dan derledik. Derlediğimiz bu atasözlerini aşağıda alfabetik sıra içerisinde veriyoruz.

1. Manzum Atasözler:

Aci işletme

Tohi tepretme

Al kapide sat kapide

İşin yohsa yat kapide

Alma karının tuluni

Peşine götürür kuluni,

Senden yiyar senden içer

Ayrı sahlar puluni

Ana merekte

Kızı terekte

Anali kız

Kınalı kız

Anasına bah kızını al

Kırağına bah bezini al

Art etegin sürüniyer

Baban evi görüniyer

Borci vermiyan

Yoli getmiyan

Çoh topladım çigelegi

Tolduramadım külegi

Deli ağlamaz

Dertli gülmez

Dizimde oturiyer

Sahalimi yoliyer

Ecel gelse cahana
Baş ağrısı mahana

Eski düşman dost olmaz
Eski dost düşmen olmaz

Eşşegi sattım
Belaya çattım

Etmek elden
Su gölden

Hers gelür göz karaldur
Hers geder yüz karalur

İnek almaz
Tana sevmez

Kara karğa oturur
Köti haber getirür

Komşide bişer
Bize de düşer

Kor kor
Gör gör

Koyuna çoban
Tarlaya sapan

Nerde birlüh
Onda dirlüh

Nerde canaş
Orda yanaş

Sabır selemettür
Dünya alemettür

Sahla samani
Gelür zamani

Tava delük tas delük
Bu da geldi üstelük

2. Mensur Atasözler:

Aç tavuh düşünde tari görür
Adam adinen tanınur
Adamın adi çihanaçah canı çıhsın
Adamın düşmeni kötü dil, kötü karisidür
Ağ ahça kara gün içündür
Ağaç dibinden su içer
Ağaç ekene rehmet ohunur
Ağanın vari geder hizmetçinin canı
Ağır otur batman olur
Ağırmiyan baş yastuh iştemez
Ağlamaynan gülme baci kardaştur
Ağlayana meme var
Ağzına sığan luhmayı al
Ağzınen diyem nereminen yiyem
Ahıl yaşta degül baştadur
Ahilli sayı sayanaçan deli köpriyi geçmiş
Ahilliya kırh gün deli desen deli olur
Ahor egridür de mal sağılmiyer
Al haberi çocuhtan
Alan vurdi satan yangıldı
Alışuh dert adamı öldürmez
Alışuh gö...n töbesi yoh
Allah bin dert vermiş bin bir de dermen
Allah kardaşı bir yaradiyer rızkını ayri
Amanata hiyanet olmaz
Ana babanın derdini bilmiyan bahşasının derdini ne bilsin
Ana olmamiş ana kadrini bilemesin
Anasına bah tanasını al
Anası kızını ögse birah ta kaç, el ögse al da kaç

Ara söz ev yıhar araya giren belaya girer
Arhadan vuran namerttür
Arhan ver yohsa taş koyan çoh
Armudun eyisini aviler yiyar
Aşağı tüfürsen sahal, yohari tüfürsen buyuh
Aşlı gülegen olur dertli söylegen
At kaçtı torba düştü
At kazuğı kopartmış biri yere degse iki de gendisine degmiş
Ata dost kimi bah düşman kimi bin
Atılan oh geri gelmez
Atın kuyruğı çoh insanın yanında biri kısa diyar biri uzun
Atın yerine eşek bağlamah
Ati atın yanına bağlasan ya huyundan ya suyundan
At ta avrat ta yurt ta
Attan enmiş eşşege binmiş
Avi meşeye küsmiş meşenin haberi yoh
Aviden korhan meşeye getmez
Avlu çürür borç çürümez
Ay variken yıldızlara ne minnet
Ayağıma yer eden gör bah sene ne edem
Ayranım olsun sinegim Bağdat'tan gelür
Azan kuşun ömri az olur
Baba baba olsa oğul da oğul olur
Baba olmah kolaydur babaluh etmah çetin
Babam evi uzak olsa ögünmeye ne gerek
Babasi bağıni kıymış oğli de meyvasını kıymamış
Bahşasına kuyi açma gendin düşersin
Bahşış atın dişine bahılmaz
Baltada varise sapta da var
Baltanın sapi içinden olur
Başta gülmeyen sonunda da gölmez
Bayaza bayaz diyallar karaya kara

Bazısı arar bulamaz bazısı bulur yiyamaz
Ben diyerim bayram haftasi sen diyen ambar tahtasi
Ben tağdan geliyerim sen de bağdan
Bir ahılli baş bin başi sahlar
Bir bilenden korh bir de bilmeyenden
Bir elin nesi var iki elin sesi var
Bir gnn beglği de begluhtur
Bir yumurta oni de drte drte
Bondruği eken blr
Boş bagaya mal bağlanmaz
Boşluğun belasından sz oh olur
Bgnki işi sabağa koyma
Bygn szne uymayan uluya uluya kalur
Byksz evde bereket olmaz
ar başımda aruğum ayağımda
enge ey olsa sakız rtmez
ıhmayan canda umut var
iğ yumurta soyulmaz
obansız tavari kurt yiyar
or diyana sen can de
uval tuza yumruh vurulmaz
rk ipinen kuyuya enilmez
rk tahta muh gtrmez
Degirmenci a kalmaz
Deli deliyi grende degenegini sahlar
Deli demiş ahılli de inanmiş
Deliluh sıraynen
Deliya uyan deli olur
Delkli boncuh yerde kalmaz
Demri sicah sicah dğerler
Derdi eken bilr
Derdini dert bilene syle

Derdini gizleden davasını bulamaz
Dert bir olsa ağlamaya ne var
Dert bulmah kolay yitürmah çetindür
Deveden büyük fil var
Devenin arhasından bir kıl kaldurmuşler öf ne yüngül oldi demiş
Devetsiz gelen mindersiz oturur
Deveye bürc lazım olsa boynuni uzadur
Deveye demişler ki boynun niya egridür deve demiş ki nerem düzdür ki
Deyilen söz geri gelmez
Dilen güc verme elen ver
Dilin gemügi yohtur
Diş çeynemeynen karın toymaz
Dost arasi pak gerek
Dost başa bahar, düşman ayağa
Dost dostun yaylasidür
Douzun bitini eline alma ki başan çıhar
Dünya yansa bir horum oti yanmaz
Düşman taşinen sen de aşinen
Ekici ol bilici olma
El ağzi çuval ağzi
El ağzinen kuş tutulmaz
El atına binen tez ener
El eli yahar, el de dönüp yüzi yahar
El için ağliyan gözden olur
Ela uyan evsiz kalur
Elden geden ele gelmez
Elin geçtiği köpriden sen de geç
Elinen açılani dişinen açma
Elinin vergisi canın sevgisi
Er kahaninen er evlenen yanğılmamiştür
Eski pambuh bez olmaz eski düşman dost olmaz
Eski şehere teze bahar

Eski yırtılmasa tezesi olmaz
Eşşegim laydan ötti
Et geden yere dert getmez
Et gemüksüz olmaz
Ev alma, alanda komşı al
Ev sözsüz olmaz degirmen tozsuz
Ev tanasından öküz olmaz
Ev üstüne ev olmaz
Ev yıhanın evi olmaz
Evde bülbül dişerde kuzi
Evdeki bazar çarşıda geçmez
Eylük et taş altına koy
Eylük et ki eylük göresin
Ezizim ezizdür canım ondan da ezizdür
Geç olsun güç olmasın
Geçen bayramın buyur mubarek olsun
Gedeni tutmah olmaz
Gelen gedene rahmet ohudur
Gelin inek sağamaz havli egridür diyar
Gelin kız olamaz kaynana ana olamaz
Gelin oldun dilin çek
Gelinin eyisi olmaz kızın kötisi
Gendi düşen ağlamaz
Gendi güzel olmasın kalbi güzel olsun
Gendinden yoharilere bahma birez de aşāgilere bah
Gören göze kül sepme
Gendini tanımayan Allah'nı da tanımaz
Get çanah gel çanah
Gezenin payı var küsenin yoh
Göl yerinde su eskük olmaz
Gören göz yol aramaz
Görmemiş görmüş acından ölmüş

Görmüş evden gelin alsan kolay baharsın
Gövül umduğundan küser
Gövülsüz sevmenin gözsüz oğli olur
Gözel aş tez bişer
Gözi ancak toprah toyurur
Gözün kim oymuş? Ciger! Oniçün derin oymuş
Gül tikensiz olmaz
Güne göre kürkün gey
Günleri sayduhça uzanur
Hacdan gelen ben haber veren sen
Harmana giren posruh dirgana tayanacah
Hasta çorbayı koymaz tasta
Hazır aş tik kaşuh
Hem suçli hem güçlü
Her derdin bir dermeni var
Her gün ömürden gediye
Her kövün soğan toğraması ayridür
Her öküzi bir çomağınen sürmezler
Her sılığa uyan tez döner
Her tarahta bezi var
Her yerin gendi edeti var
Herkeş gendi kabını bulur
Herkeşe gendi veteni azizdür
Hesapsız kasabın elinde oha ile biçah
Hırcının malını itler yemiş yahasını de bitler
İlk bahtım altun bahtım
İnanma dostan saman seper postan
İnek oldi hab kesildi
İnsan evladi dünyada tek olmaz
İnsan insana yük olmaz
İnsan kocalsa da yürk kocalmaz
İnsan ne bulsa gendinden bulur

İnsan ne ki bulur dilinden bulur
İnsan oğli kesilmemiş bir karpuz
İp koptuğı yerden bağlanur
İşlemiyan dişlemez
İřtiyanın bir yūzi kara vermiyanın iki
İt hūrūr kervan geder
İt itin etini yiyar gemūgini diřeri atmaz
İt ōlūr sahabi ıhar
İt yalanmasa kōpek tolanmaz
Kalan işe kar yağar
Kambersiz dūgūn olmaz
Kani kaninen yuvmazlar kani suyinen yuvarlar
Kanliden uzah gez
Kapiya geleni katahlamazlar
Kara karđaya yazuh paraya
Karanuh yerde ata al gelmez
Karaya bayaz deyilmez
Karđa demiş ki: denizin o terefine gesem bayaz yumurta kuyarım gemiş gene kara yumurtlamış
Karđa yavrisine demiş ki: “ay benim bayaz yavrum”
Karısı kōti olan adam tez kocalur
Kari var arpa unundan aş eder, kari var buğday ununi taş eder
Karibin boyni būkūk olur
Karisiz ev susuz degirmen kimidūr
Karni toh gōzi a
Kařuh gelūr sapi kırırh
Kaza gelende geliyerim demiyer
Kazan karasi geder yūz karasi getmez
Keiyi kei ayağından asarlar tavari tavar ayağından
Kel ayran bulursa başına alar
Kel başa şimşir tarah
Kesilen baş yerine gelmez

Kırh gün günehkar bir gün tövbeker
Kırh kere ölç bir kere biç
Kırh kız beni begenmez ben de kırh kızı
Kırh yilluh yanuh eylemez
Kırılan etmek birleşmez
Kısmetten artuh yemeh olmaz
Kız beşikte ceyiz zanduhda
Kız oturur bahtını bekler oğlan oturur tahtını bekler
Kız sabağı kala sahabi
Kız yüki tuz yüki
Kızın kötüsü olmaz gelinin de eyisi
Kızını dögmıyan dizini döger
Kızını gendi gendime koysan ya davulciya ya zurnaciya köçer
Kızını gendi keyfine koysan davulciya varur
Kime ne seslesen oni eşidür
Kimin mumi sabağaçan yanmış
Kimsenin hahi kimsede kalmaz
Kişi olan sözünde turur
Koca kâfir misliman olmaz
Koca neneyi salduhtan sora kapiyi kitliyerler
Komşı komşıya bahar o da canını yahar
Komşın ey olsa kor kızın köçer
Komşının beli ağırısa komşı elini koymali
Komşının tavuğı komşıya kaz görünür gelini de kız
Komşun eyise kor kızın köçer, komşun kötü olsa altun kızın evde kalur
Komşunun kuzusi komşıya koç görünür
Kor kora çitti demese bağıri yarılır
Korhah bezirgen ne hayır eder, ne zerel
Korhah göze çöp düşer
Korun çoh talaşına ki mum bahalidür
Köç köçe tayandi kırğın yeni oyandi
Kölgede biten ağacın meyvası olmaz

Kölgesinde yatacağ ağacı budama
Köti hava düzelür köti insan düzelmez
Köti it ne gendi yiyar ne de bahşasına yedürür
Köti komşı mal sahabi eder
Köti olmasa eyin kadri bilinmez
Köti söz sahabınındur
Köv üstüne köv olur ev üstüne ev olmaz
Kul kusursuz olmaz
Kul yazısını görmese gora girmez
Kurban olem tipiya gendi getürdi kapiya
Kuri ağaca kan sürtme
Kurt dumanni günü sever
Kurt getürdüğüni yemez
Kurt kocalanda keçi buynuzlar
Küçük taş baş yarar
Küfeye ne söylesen oni eşidür
Kürtten evliya koyertme havliya
Lele sanali verduh ele
Mal adama hem dost hem düşmandur
Mal kohlaşmayla insan yohlaşmayla
Mal senin meslehet senin
Merdiveni ayah ayah çıkarlar
Meşeyi çoh götüren götürmemiş az götüren götürmiş
Meyvanın eyisini douzlar yiyar
Meyvasız ağaca kimse taş atmaz
Misefür evin yahısuğidür
Misefür üç günluhtur
Misefürün rızki gendinden evel gelür
Mum dibine ışık vermez
Nahıra girmiş eşşegin burnuna sarılmış
Ne çeker sefil ayahlar deli baştan
Ne edersin elinen o da gelür seninen

Ne ekersen oni biçersin
Ne kadar bilsen de bilmiş sor
Ne tökersin aşına o gelür kaşuğuna
Ne ver ne de peşine get
Nere gedersen oranın arabasına binersin
Oğlan yiyar oyuna geder kız yiyar düğüne geder
Oğlanın haberi yoh kızın evinde davul zurna
Ottuz iki diştan çıhan ottuz iki mehelleye yayılır
Oturan insan hali tohumış
Öğüne bahma souna bah
Ölümden bahşa her şeye çare var
Ölümi görecehısın ki bayılmaya de razi olasın
Ölüminen öc alınmaz
Ölünün yüzi serindür
Ölüsi olan bir gün ağlar delisi olan her gün ağlar
Pal tutan parmah yalar
Paluh arar derin yeri insan arar varlı yeri
Paluh baştan kohar
Paluh tavada kızariyerken biri birine demiş ki birez çekilür misin öbüri de demiş ki:
sen de bu tavada ben de
Parayı veren düdük çalar
Paşanın işi de poşaya düşermiş
Poşaya bir verürsün iki işter, yatmaya da yer işter
Sabah kısmetini kimseye verme
Sabır eden herşeye ulaşur
Sabonnaduh suya koyduh gene bizim kara çocuk
Sabreden herşeye ulaşur
Sabrın soni sari altun
Sağ gözün sol gözünü muhtaç etmesin
Sağıra sede degmiş
Sayanın kuliyim saymiyanın sultanı
Saymiyan taş baş kırar

Sen ağa ben ağa inekleri kim sağa
Sene ton ıhsa bene de yelek
Seni senden sormazlar elden sorarlar
Sevenin gzi kor olsun
Sevenin kuliyim sevmiyanın sultani
Sımarlamaynen hac kabul olmaz
Sırtını tozli grdn degirmeni mi zandın
Siandan toğan tavarcuu keser
Soyli soyuni ytrmez
Sz bir mesleet iki
Sz szn kskisidr
Sze gelende usta ie gelende hasta
Szi yerinde syle
Szn geregi yerennginen sylenr
Su ahar kum kalur
Su bulandırmaynan paluh tutulmaz
Su kgn sufra bygn
Su yuhlar dman yuhlamaz
Sufrada elini kısa tut mecliste de dilini
Susuz ağa meyva mermez
Suyun ahanından insanın yere bahanından korh
Skt atın tekmgi byk olur
eytan getti meydan bize kaldı
Tağda kuruttan bağda tuttan olma
Tağdaki gelmi bağdakini koviyer
Tağdan gelen ben haber veren sen
Tamlamla gl ulur
Tana meregi ocuh ambarı
Ta dtuğuğu yerde ağır olurmi
Tatli sznen yılanı delgnden ıhardursun
Tilki soroya sığmamı kuyruğuna alı asmi
Tilki tilkiya tilki de dner kuyruğuna

Toğmazdan ton biçiyersin
Toğri söz baş keser
Toğri söz kılıçtan keskindür
Toh evin aç iti
Topal eşeginen kervana koşulma
Ucuz veren tez satarmış
Ununi elemiş elegini asmış
Uzun yaşın soni gene ölümdür
Üşümiş yılani koynan koyma isinen kimi seni sancar
Üzümünü ye bağını sorma
Vahtını yütüren behtini yütürür
Var veren ağaci kesmezler
Vara yoğa insana iftira etme
Varlinın horozu de yumurta koyar, tavuğı de
Veteni sevmah imandandır vay ona ki içinde ölmiya
Vetenime kavuştum, cesedime can geldi
Yağ taşanda kepçenin bahasi olmaz
Yağmur döğduğı yeri döger
Yalancinin ipinen kuyuya enilmez
Yalançinin evi yanmış inanmamışler
Yamaluh yarım ayluh
Yapmaduğun gövli kırma
Yatan ölmez yeten ölür
Yazda ayransız kışta yorğansız olma
Yazılan yazi bozulmaz
Yetim demiş ben gülerim Allah demiş ben nerdeyim
Yetin hırsızluğa çihar ay ilk ahşamdan toğar
Yigidin başına her iş gelür
Yoh olsun yohsulluğı
Yohari tüpürürsün buyuh aşığı tüpürürsün sahal
Yolsuz geden tez yorulur
Yorğana göre ayah uzat

Yumurtadan çıhti kabuğuni begenmiyer
Yügrek at yemini gendi arar
Yigidim sağolsun bulunmiyan kız olsun
Yüz bilsen de bir bilene sor
Yüz verdim Ali'ya geldi s...ti haliya
Yüzen gülen arhadan söyler
Yüzger esmese yaprah oynamaz
Yüzük üstünde kaş olmalı
Zehmetinen yeyilen aci soğan, minnetinen yeyilen paldan tatlidür
Zengin arabasını tağdan aşurur yohsun düz ovada yoluni şaşurur
Ziyada aş ya karın ağrıdur ya baş
Ziyada harçlamah makruftür
Ziyada mal göz çihartmaz
Zorinen gözellüh olmaz

BİLMECELER

Her haliyle Anadolu'nun uzantısı olan Ahıska Türkleri, bilmece karşılığı olarak *mesel* kelimesini kullanırlar. Onların meselleri için söylenecekler Anadolu bilmeceleri için söylenenlerle aynıdır. Şükrü Elçin, "bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimiz aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir." der (Elçin 1983: VII)

Anonim halk edebiyatının bir ürünü olan bilmeceleri şekil ve konu bakımından sınıflandırabiliriz. Şekil özellikleri bakımından bilmeceler, manzum ve mensur olarak ikiye ayrılmaktadır. Konular bakımından ise bilmeceleri şu şekilde sıraladık:

1. Tabiat ve Tabiat Olaylarıyla İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Ahşama bahtım çoh
Sabahtan kahtım yoh (yıldızlar) **Binali Yusufoglı**
- b) Bundan attım kılıcı
Mağruptan çıhti uci (şimşek) **Binali Yusufoglı**
- c) Tağdan gelür gazali
Yeddi bin gözeli (yıldızlar) **Binali Yusufoglı**
- ç) Üçi üçler çağında
Üçi cennet bağında
Üçi gelür döşürür
Üçi de vurur patladur (mevsimler) **Yıldız Kurbanova**

Mensur bilmeceler:

- d) Dam üstünde kalemlı tepe (ay) **Binali Yusufoglı**
- e) Dünyayı kapladı deryayı kaplamadı (kar) **Binali Yusufoglı**
- f) Su kurusi nedür? (buz) **Binali Yusufoglı**
- g) Yüz bin altun bin çiçek (güneş) **Binali Yusufoglı**

2. Bitkiler ve Bitkilerle İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Al kurtlar an kurtlar

Yusuf'i yiyan kurtlar
Boynuzundan su içer
Tırnağından yumurtlar (meyva veren ağaç) **Yıldız Kurbanova**

- b) Egri babası var
Gözel anası var
Sefil bacısı var
Deli kardaşı var (üzüm) **Nesteren Ridvanova**
- c) Karşıde teke bağlı
Buynuzi köke bağlı (kabah) **Musaddin Gasanov**
- ç) Uzahtan bahtım elül melül
Yanına gettim kitli demür
Vur başına otur gemür (cevüz) **Halit Begalioğlu**
- d) Yügünmedi bişmedi
Ana rahminden düşmedi
Cenezesi kılınmadan
Cennete getti (tahıl) **Musaddin Gasanov**

Mensur bilmeceler:

- e) Kat kat döşek buni bilmeyen eşek (lahana) **Binali Yusufoglı**
- f) Yapuncali dede yerde yatıyer (soğan) **Halit Begalioğlu**

3. Hayvan ve Hayvan Ürünleriyle İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Gelürdüm Hint'ten
Ses gelür kentten
Ağzi gemükten
Sahali etten (horoz) **Yıldız Kurbanova**
- b) Kapide kan ayahli
Üç başı var on ayahli (inek, tana, sağan kadın) **Musaddin Gasanov**
- c) Mesel mesel men iki
Oğul uşağı oniki
Mesel begin avradi
Beni gördi ağladı (kuruh) **Güller Zabitova**
- ç) Tağdan gelür taştan gelür
Göti açuh enişten gelür (keçi) **Vesile İzzatova**
- d) Üsti çayır biçilür
Alti puvar içilür (tavari kırhmah, sağmah) **Musaddin Gasanov**

4. İnsan ve İnsan Organlarıyla İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Başı yapuşuh
Sapsız kaşuh (kulah) **Binali Yusifoğlu**
- b) Bir küçücük mil taşı
Tolanur tağı taşı (göz) **Güller Zabitova**
- c) Canımın cananasi
Yüregimin merdanesi
Bu yigidin anası
Anamın kaynanasi (babam) **Safiya Ragibova**

Mensur bilmeceler:

- ç) Bir tam toli yarmaça (dişler) **Halit Begalioğlu**
- d) Karanuh derede bir gelin oyniyer (dil) **Binali Yusifoğlu**
- e) Kara kara karğalar kövden kövi yırğalar (dilenci) **Nesteren Ridvanova**

5. Din ve İnançla İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Sabah namazi tar namaz
Cahiller oni ağnamaz
Etten kıbla sudan cami
Onda kim kıldı namaz (Yunus peygamber) **Binali Yusifoğlu**

6. Soyut Kavramlarla İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Dil belasi el belasi
Kulah belasi kan belasi
Diş belasi iş belasi
Bunnarın kimdür babasi (ahıl) **Binali Yusifoğlu**
- b) Getti gelmez
Geldi getmez (gençluh, ihtiyarluh) **Binali Yuusifoğlu**
- c) Nedür nedür ne festedür
Zencirinen kafestedür
Ne yeredür ne göktedür
Bir Allah'ın elindedür (can) **Vesile İzzatova**
- d) Sende de var bende de var
Karşıdeki çamda da var (kölge) **Safiya Ragibova**
- e) Tik tike hamam kubbesi tamam
Bir gelin getürdüm babası imam (saat) **Zöhre Gasanova**

Mensur bilmeceler:

f) O hangi ağaçtır ki bir tarafı kara bir tarafı beyaz (gece, gündüz) **Binali**

Yusufoğli

h) O nedir ki onsuz olmaz (ad) **Vesile İzzatova**

7. Eşyalarla İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

a) Alaca bulaca boyattuh

Anamın öğüne tayattuh (beşik) **Zöhre Gasanova**

b) Ermendi mermendi

Kız tuvara tırmandı

Oğlan gelmemiş

Kız tuvardan enmemiş (kilit ve açacak) **Halit Begalioğli**

c) Get leylek gel leylek

Tek ayah üstünde tur leylek (kapi) **Kasım Paşayev**

ç) Kor öküzüm kumdan bahar

Ataşı dünyayı yahar (tüfenk) **Zöhre Gasanova**

d) İnce bir kuyu var

İçinde sari su var

İçinde yılan yatar

Ağzından alev atar (lamba) **Vesile İzzatova**

e) Mesel mesel mendil keser

Dil atar tamağ tutar (mahas) **Güller Zabitova**

f) Yere düşer iz eder

Yeddi bin yıldız eder (iyine) **Hanife Niyazkızı**

Mensur bilmeceler:

g) Açuh tamda kar yağıyer (elek) **Binali Yusufoğli**

h) Ahşama yapılır, sabah bozular (döşek) **Binali Yusufoğli**

i) Bayazdur tarlası elinen ekilür dilinen biçilür (kitap) **Binali Yusufoğli**

k) Ben giderim o da gider yanımda rak ruk eder (degenek) **Zöhre Gasanova**

l) Ezilür büzülür bir tahtaya düzülür (döşek) **Vesile İzzatova**

m) Zenginın elinde fahırın dilinde (para) **Binali Yusufoğli**

8. Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Tıngır elek tıngır sac
Elim hamur karnım ac (bazlama) **Güller Zabitova**
- b) Arab atlanur
Kese katlanur
Kum bulanur
Kuyruh tolanur (çeçil peynir) **Kasım Paşayev**

9. Diğer Bilmeceler

Manzum bilmeceler:

- a) Ağzi açuh alamet
İçi toli kıyamet (ataş) **Binali Yusufoglı**
- b) Ben tururum o geliyer
Ben gederim o kaliyer (ayah izi) **Binali Yusufoglı**
- c) Bir küçücün çingıra
Begi attan endüre (çiş) **Güller Zabitova**

Mensur bilmeceler:

- ç) Horoz ne zaman tauh olabilür (çorbasi olanda) **Safiya Ragibova**
- d) Sabahtan kahtım boz eşegi yere çahıtım (sümük) **Sagibova Ragibova**

C. TEKERLEMELER

Folklorun bir türü olan tekerlemeler bazen tek başına, bazen de başka bir türle birlikte bulunurlar. Onların buldukları yere göre fonksiyonları vardır. Mesela formel dediğimiz masal tekerlemelerinin başında yer alanları dinleyiciyi masalın sihirli dünyasına hazırlar. Müstakil olan yanıltmacalar söyleyeni dil sürçmesinden doğan yanlışlık yaptırarak komik duruma düşürür. Bizim derlediğimiz tekerlemeler daha çok oyun tekerlemeleridir. Bunların amacı da oyunda her oyuncunun yerini belirlemektir. Müstakil bir tür olma özelliği gösteremeyen tekerlemeler, ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanan söz kalıplarıdır. Ancak vezinli, ölçülü ve ritmik duraklı olanları da vardır.

Tekerleme, çeşitli Türk boylarında şu adlarla bilinir: Azerbaycan Türkleri Âşık Edebiyatında, “tekerleme”, çocuk folklorunda, “sanama”, Dobruca Tatarlarının masallarında; “tekerleme”, Gagauzlarda; “tekerleme, sayılmak, badaşmak”, Kazak Türklerinde; “ölen (hayvan tekerlemeleri için), tekerleme” , Kırgız Türklerinde “canılmaç” , Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde; “tekerleme”, Özbek Türklerinde; “bala koşukları, sanaş, sanak” , çocuk folklorunda; “sayılmak” ve Türkmenistan’da “sanavaç” (Kaya 1999: 546).

“Eski Türk Yazıtlarında ve *Dîvânü Lügâti't-Türk*'te yer almayan ‘tekerleme’ sözünün, Türkiye’de ortaya çıktığına ve yayıldığına şüphe yoktur. Tarama Sözlüğü’nde olmaması da bu sözün Anadolu’da son yüzyılda ortaya çıktığı ihtimalini artırmaktadır.” (Kaya 2004: 546).

Pertev Naili Boratav: “Tekerleme, daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir türdür.” der ve tekerlemeleri dört bölümde inceler:

- “1. Masal tekerlemeleri,
2. Oyun tekerlemeleri,
3. Tören tekerlemeleri,
4. Bağımsız söz cambazlığı değerinde tekerlemeler” (Boratav 2000: 165-166)

Biz de derlediğimiz tekerlemeleri oyun tekerlemeleri ve bağımsız söz cambazlığı değerinde tekerlemeler diye iki bölüme ayırdık:

1. Oyun tekerlemeleri:

Yuvarlandım yumah oldum
İçinde tarah buldum
Tarağı neneye verdim
Nene bana kikiril verdi
Kikili kuşa verdim
Kuş bana kanat verdi
Kanadi göge verdim
Gök bana yağmur verdi
Yağmuri yere verdim
Yer bana ot verdi
Oti çobana verdim
Çoban bana at verdi
Bindim gettim
Tiflizin kızları
Şüşe tabah yüzleri
Zöhre Gasanova

Bacadan bahtım pitna göz
Biri şahan biri boz
Bindim bozun üstüne
Çıhtım Halep yoluna
Halep yolu cin bazar
İçinde avi gezer
Avi beni korhutti
Sinekleri solhurdi
Appal uppal
Yarıl yırtıl
Su iç kurtul
Mamed Aliyev

Çah çaharım çardağa
Yem tökerim ördege
Ördek başın kaldurma
Kızları yığdım
Kızılkaya'da oynattım
Oyunumi tuydiler
Bege haber verdiler
Begden atli boşandı
Ögüme keklük döşendi
Keklik sene ne gerek
Alli pulli kuş gerek
Kuşi vurdu uçurdum
Yeddi deniz geçürdüm
Kapime gelen kimidi
Emim oğli Musacuh
Koli ayağı kısacuh
Ata biner oh kimi
Yere düşer p...h kimi
Selvi Ulfanova

Üşüdüm üşüdüm
Tağda armut döşürdüm
Armudumi aldiler
Beni yola saldiler
Yolda tarağ buldum
Tarağı çobana verdim
Çoban bana at verdi
Bindim gettim kara çaya
Kara çayda kannar ahıyer

İki dilber bana bahıyer
Böyüğüne selem verdim
Küçüğüne aşih oldum
Feride Trakeyeva

Bir birlüğü
İki ikilüğü

Üç üçlüğü
Dört dörtlüğü
Beş beşlüğü
Alti elek
Demür felek
Salla buni
Çekoni
Narhanım İzzatova

2. Yanıltmacalar

Bir bacada kah sarılı, bir bacada kıl sarılı, bir bacada p...h sarılı, kahı yuttum,
kılı diddim, p..hı attım **Kasım Paşayev**

Bir kırh bazlama, el bazlamalandi, biz bazlamalanamaduh **Kasım Paşayev**
Kırh küp, kırhının da kulpi kırh kırh küp **Kasım Paşayev**

III. BÖLÜM

HALK ANLATMALARI

I. MASALLAR

Masallar anonim halk edebiyatının en yaygın türüdür. Diğer türlere nazaran yaygınlığının bir neticesi olarak da günümüzde az da olsa veya gelenek zayıflasa da varlığını devam ettirmektedir.

Masallar daha çok büyükler için bir eğlence, küçükler için ise avutma ve uyutma aracı olarak kullanılmıştır. İletişim ve eğlence vasıtalarının yaygın olmadığı dönemlerde insanlar bir araya toplanıp geceleri hoşça vakit geçirmek için masal anlatmıştır. Bazen de uyumayan çocuklara, ‘*gel sana bir hekiya söyleyem*’ diye kandırılarak masalla uyutulmuştur.

Türkiye’de anlatılan masallar pek çok ilim adamı tarafından çeşitli açılardan incelenmiştir. Bu araştırmacıların tariflerinden bazıları şu şekildedir:

Pertev Naili Boratav masalı “Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan bir anlatıdır.” şeklinde tanımlamıştır (Boratav 1969: 80).

Umay Günay “Masal birçok araştırmacının kabul ettiği gibi, sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebi tür değil, okuryazar olmayayn halk için roman ve hikaye niteliğindedir.” diyerek masalların önemini belirtmiş (Günay 1975: 4).

“Şahıs ve vakaları insanüstü ve tabiatüstü nitelikler taşıyan hikayelerdir. Masallarda hayal unsuru ağır basar. İnanılmayacak, fevkaledede hususları ihtiva eden masallar, dinleyenleri reel dünyadan çekip hayali aleme almak için tekerlemeye benzer sözlerle başlar. Masallar, kadınlar tarafınddan daha çok çocuklara anlatılır.” (Güzel; Torun 2003: 198).

Saim Sakaoğlu da gerek yerli, gerek yabancı araştırmacıların masal tariflerinden hareket ederek masalların özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat istü varlıklar olan, olayları masal

ülkesinde cereyen eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür” (Sakaoğlu 1999: 2).

Ahıska Türklerinde, Türkiye'nin de bazı bölgelerde olduğu gibi “masal” kelimesi karşılığında *hekiya* kullanılmaktadır. Masal veya mesel kelimesinin anlamı ise bilmecedir.

Dünyanın çeşitli ülkeler ile Türkiye’de derlenen masallar daha iyi incelenebilmek için çeşitli şekillerde tasnife tabi tutulmuşlardır. Daha çok Avrupa halklarının masallarını esas almakla birlikte bütün dünya masalları için de geçerli olan şimdilik en iyi tasnif Antti Aarne'nin başlatıp Stith Thompson'ın sistemleştirdiği tasniftir (Sakaoğlu 2002: 55). Stith Thompson Aarne'in tasnifine yeni ilaveler yaparak geliştirmiştir. Masalların bu yeni tasnifi şu ana başlıklara göredir:

1. Hayvan Masalları: 1-199
2. Asıl Halk Masalları: 300-1199
3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar: 1200-1999
4. Zincirlemeli Masallar: 2000-2399
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar: 2400-2499

Türkiye’de yapılan masal konulu çalışmaların hemen hemen hepsi yukardaki tasnifi esas almıştır. Türkiye Türk masallarının tip katalogunu ise W. Eberhard ile Pertev Naili Boratav yapmıştır. Kısaca TTV olarak bilinen katalogda 378 masal tipi bulunmaktadır (Sakaoğlu 2002: 56).

Biz de Kırgızistan’da yaşayan Ahıska Türklerinden derlediğimiz 17 masalı Aarne- Thompson katalogunu esas alarak tasnif ettik. Türkiye’deki benzerlerini de Eberhard-Boratav katalogundaki numaralara atıfta bulunarak gösterdik. Masal başlıklarının altındaki kısaltmalar ve atıflar bunları göstermektedir.

1. Hayvan Masalları

1.1. Ayağına Tiken Batan Horoz

EB. 19; AaTh. 1655

Varımış yoğımış bir tene nene varımış. Nenenin de bir tene kırmızı horozu varımış. Nene tandırda etmek bişürende horoz da orada geziyer ayağına tiken batiyer. Geldi nenenin yanına da diyer ki:

“Nene ayağıma tiken battı”.

Nene çekti tikenı çıharttı. Horoz da fizahlaniyer ki:

“Tikenimi ver.”

Nene diyer ki:

“Tikenı yahtım.”

Horoz ağlamaya başladı nene de diki:

“Horoz ne verem ki süküt turasın.”

Dedi ki:

“Beş etmek ver.”

Aldı etmekleri yola koyuldi. Yolda getmede bir çobana rasgeliyer. Bahsa ki çoban yemek yiacah etmek yeine tezek toğriyer. Horoz dedi ki:

“Ne ediyen aha bende etmek.”

Etmegi toğriyer yiyeler. Tükeniyer ki horoz ağlamaya başliyer ki:

“Tez benim etmegimi ver.”

Çoban diyer ki:

“Ne verem sene?”

“Bir tavar ver.”

Tavarın arhasına biniyer gediyer. Bir köve geliyer ki toy için iti kesiyerler.

Diyer ki

“Ne ediyersiz?”

“İti kesip yiyecayuh.”

“İt eti yeyilür mi?”

“Ne edah?”

“Aha benim tavarımı kesin.”

Toy kurtuliyer diyer ki:

“Tez benim tavarımı verin.”

“Ne verah tavarın yerine?”

“Gelini verin.”

Gediyerler yolda davulciya rasgeldiler. Davulci diyer ki

“Horoz kardaş nere gediyersiz. Gelini satmaz misin bene?”

“Satarım.”

“Ne verem?”

“Davulun ver.”

Davuli aldı boynuna asti geldi nenenin yanına diyer ki:

“Nene,

Bir tiken verdim beş etmek aldım

Beş etmek verdim bir tavar aldım

Tavari verdim bir gelin aldım

Gelini verdim bir davul aldım

Dambala dumbul dambala dumbul.”

Şahismail Aliyev

1.2. Şengülüm Mengülüm Süpürgegülüm

EB.--; AaTh.—

Bir varimiş bir yoğimiş bir ailede üç tikan varimiş. Adlari de Şengülüm, Mengilim, Süpürgegülüm. Küçügi süpürgenin arhasına gizleniyer de oniçün adi süpürgegüldür. Bir günü ana babasi bir yere gediyer de çocuklarına diyerler ki:

“Kapiyi kimseye açmiyasız.”

Ana babasi gettuhtan sora canavar geliyer. Çocuklar kapiyi açıyer Süpürgegül süpürgenin arhasına gizleniyer. İkisini de canavar yiyer gediyer. Ana babasi geliyer görüyör ki çocuklar yoh. Süpürgegül dedi ki:

“Onnari canavar yedi.”

Ana babasi gediyer canavari buliyer karnını yariyer de Şengülümü, Mengülümü aliyer de evine gediyer.

Nurcamal Rafatova

2. Asıl Halk Masalları:

2.1. Ahilli Abdulla

EB.--; AaTh.--

Bir varımış bir yoğımış bir adamın karısı, bir de oğli olıyer. Bunnar avcılıuh ediyerler. Vahıt ela geldi ki adam hastalandı, döşege düştü. Ahır nefesinde çağırdı, dedi ki:

“Oğul gel benim bir nasiyatım var. Bilürsün benim zeneatım avcılıhtur. Sen de benim zeneatımı alursun, avcılıuh edersin. Hama en birinci avın eve götürürsün, satmıyasın.”

Buni dedi canını teslim etti. Götürdiler babasını defin ettiler. Oğlan bir ay evde oturdi. Anası dedi ki:

“Oğlum get baban nasiyatını et.”

Aldi babasının tüfengini getti göle. Orada bir tavli bir ördek buldi. Ördegi vurdi eve gediye. Padişahın canı de kuş eti iştedi. İki avcisini ava yolladi. Ama avcileri bir şey vuramadiler, eli boş gediye. Bu oğlani gördiler. Yanına gettiler, selem verdiler dediler ki:

“Abdul bu ördegi bize sat. Padişahımızın canı kuş eti iştedi ama biz bir şey vuramaduh. Sana parasını verah sen get.”

Abdul’i yaldattiler, ördegi aldı gettiler. Abdul da eve eli boş geldi. Anasına her şeyi ağnatti. Anası de dedi ki:

“Oğul sen baban vesiyatını edemedin.”

Abdul dedi ki:

“Ana korhma ben oni gider geri alurum, biz yiyaruh.”

Padişahın avcileri ördegi götürdiler aşçıya verdiler. Abdul da karaullar yuhlamada gizlice girdi saraya. Aşçıya dedi ki:

“Tez büşür ördegi padişah iştiyer.”

Aldi ördegi evine götürdi. Anasının yediler. Anası ağlamaya başladı ki:

“Oğlum sen ne edecen şimdi.”

Bu arada padişahın canı ördek iştedi. Hizmetçileri geldi aşçıdan ördegi iştediler. Aşçi de:

“Ördegi götürdiler ahşam,” dedi.

Haber padişaha getti. Padişah avcilerini çağırdı dedi ki:

“Bu ördegi gendiz mi vurduz yohsa bir yerden mi aldız.”

Dediler ki:

“Padişahım sağolsun! Biz bu ördegi filan nenenin oğli Abdulla’dan aldud.”

Padişah:

“Çağırın abdulla’yi, dedi. Abdulla ördegi ne ettin?”

Dedi ki:

“Padişahım sağolsun! Ördegi yeduh. Benim babamın vesiyatıydı.”

Padişahın hersi çıktı. Bir günah bulamıyer ki boynuna yükliya. Dedi ki:

“Abdulla yarın gece benim atımı çalacaahsın. Çalmasan boynun kesecam.”

“Padişahım sağolsun! Siz bana bir yazı yazıp kol koyun.”

Abdulla gece tavlahanaya girdi, gördi ki tavli bir ati biri yularından biri kuyruğunda ikisi de iki yandan dört adam ati tutıyer. Bu o yandan bu yandan tolandi bahti ki bunnar yuhliyer. Getti dördünün eline degenek verdi, ati sükutçe aldı getti. Onnar oyandı ki ellerinde degenek, at yohtur. Padişaha heber getti ki at yoh. Abdulla sabah sıh çalıp gezende padişah buni yanına çağırttıyer. Dedi ki:

“Abdullah yeddi yilluh buğam var tağda. Oni getürecahlar. Oni çaldın çaldın, çalmadım başın kesecam.”

“Padişahım sağolsun! Siz bana bir yazı yazıp kol koyun.”

Padişah adamlarını buğayı getürmeye yolladı. Abdulla da gizlice bunnarın peşine gediye. Yanına dört çift ayahkabi aldı. Yolda gedende iki çiftini bir yerde egletti. İki kilometre sora gene iki çift ayahkabi birahti. Ahırında boynuna ilik edip gendini ağaca astı. Adamlar buğayı getürıyerler. Yolda ayahkabeleri gördiler, dediler ki:

“Bah bu Abdulla’nın sıhıridür.”

Ahırında gördiler ki Abdulla gendini asmış. Bunnar birahtiler buğayı. Abdulla da aldı buğayı götürdi sattı. Padişahın adamları geri eli boş döndiler. Dediler ki:

“Padişahım sağolsun! Asmışler oni zanduh. Bahsah bişe yoh o da buğayı aldı getti.”

Padişahın daha da çoh hersi çıktı. Bu haber her yere yayıldı. Padişah gene Abdulla’yi yanına çağırđı, dedi ki:

“Abdulla bu gece karımı yanımdan kaçuracaahsın.”

“Padişahım sağolsun! Siz bana yazı yazıp kol koyun.”

Ahşam oldı yattılar. Padişah tufengini yanına aldı dedi ki:

“Kapi kitlidür, kapiden gelemes. Gelse pencereden gelür.”

Abdulla getti mezerlükten yeni ölmüş adami getürdi pencereden gösteriyer kaçiyer. Padişah beş kurşuni ahitti, yatti yuhladi. Abdulla açti kapiyi içeri girdi. Gördi ki sofrada un turiyer, sicah su da var. Oni hamur etti, hamuri ikisinin arasına koydi, gendi de dişeri çıhti. Padişahın eline bir şey bulaştı. Karısını oyarttı dedi ki:

“Kaldur bu döşegi bahşasını sar.”

Karısı döşekleri götürmede Abdulla tuti ağzını karısını kaçurdi. Padişahın karısını şeytannarın babasına sattı. Padişah oyandı ki karısı yoh. Dişeri bahsa Abdulla sılıh çalıp geziyer. Çağırdı Abdulla’yı dedi ki:

“Abdulla ne ettin karımı?”

“Sattım.”

“Abdulla sen bülürsün karımı get te geri getür.”

“Padişahım sağolsun! Siz bene yazi yazıp kol koyun. Bana bir araba, tahta, rende, muh bir de balta verin.”

Abdulla aldı de getti şeytannarın yerine. Sabağa yahın orada rendeyi vuriyer, ses çıhardiyer. Şeytannarın babası oyaniyer oğluna diyer ki:

“Oğlum get hele bir bah kimdür?”

“Baba bahtım kariyi bize satan adamdur.”

“Oğlum get bah ne ediyer orada.”

Geldi Abdulla’ya sordı ki.

“Sen burada ne ediyersin?”

“Burada ben cami yapacam.”

Şeytan geldi babasına söyledi. Şeytannarın babası çıhti dedi ki:

“Gel seninen yarış yapah. Eger sen yenksen bu yer senindür. Eger ben yenksem sen gedersin. Gel kaçah, gireşah bir de sılıh çalah.”

Şeytannarın babası oğluna dedi ki:

“Oğlum bu nedür ki sen şeytansın insan oğli ne biliyer ki sen yıharsın.”

“Abdullah gel güreşah.”

“Sen benim dohsan yaşındaki babaminden güreşemesin çocuk sen niya geldin?”

“Nerde senin baban?”

“Meşede avinin sorosunda yatiyer.”

Getti şeytan eziyat etti. Avi oyandı. Şeytan korhti. Geldi babasına söyledi ki:

“Baba ben onun dohsan yaşındaki babasıninen güreşemedim.”

“Şimdi kaçah.”

Abdulla tavşanın ikitene yavrusunu gördi, onnari aldi gizletti, dedi ki:

“Sen benim üç yaşındaki çocuğuminen kaçamasın.”

Tavşan çıhti getti bu gedacah. Abdulla ikincisini aldi eline dedi ki:

“Bah benim çocuğum tez geldi.”

Abdulla bu yarış de yenkti. Şeytan geldi babasına dedi ki:

“Baba ben onun üç yaşındaki çocuğinen kaçamadım.”

Şeytan dedi ki:

“Gel sılıh çalah.”

Evel şeytan sılıh çaldı. Abdul kulahlarını örtti, dedi ki:

“Ben sılıh çalanda gözlrin yum.”

Orada bir tene çatala varidi ona bir vurdi. Şeytan geldi babasına dedi ki:

“Baba ben bu yarışta da yengildim.”

Babası dedi ki:

“Oğlum get ona sor ki ne iştiyer verah tek yapmasın.”

“Abdulla ne iştiyersin? söyle verah tek burada cami yapma.”

“Bene o kariyi geri verin götürem.”

Kariyi aldi padişaha getürdi. Onnar yedi içtiler yeraltına geçtiler bize de ömrünü verdiler.

Şahismail Aliyev

2.2. [Ahilli Kadın]

EB.--; AaTh.--

Bir padişah varimiş. Padişah ottuz dohuz kari aliyer. Kariyi aliyer bir ay sahliyer birahtiyer gene bahşasını aliyer. Ahırında bir nahırcinin kızını aliyer. Bir günü padişah karısına diyer ki:

“Yemek büşür arhataşlarım gelecah.”

Karısı ottuz dohuz tabah yemek büşürdi bir tabağa da hayvanın pislighini koydi. Kocasi evine geliyer. Karısını birahtmah için mahana aramaya başliyer, diyer ki:

“Getür yemekleri.”

Karısı de bunun mahana arayacağını biliyer. Tabahları bir bir peşe getüriyer. Kocasi gene begenmiyer. Karısı diyer ki:

“Canın ne iştiyer söyle bişürem.”

Dedi ki:

“Belki benim canım hayvan pislüğünü iştiyer.”

Karısı de:

“Aha sene hayvan pisligi.”

Padişah bahti ki olmiyacah. Belki karısı evden gendi geder deyi kahiyer evinden gediyer. Aradan hepeyca vahıt geçiyer. Ağa evine döniyer. Yolda gelende iki adamın yere sebep çekiştuğuni görüyör. Biri diyer ki:

“Bu yer benim.”

Öbüri diyer ki:

“Yoh bu yer benimdür”

Padişah ağniyer ki bir şey kalmadi döniyer geri gediyer. Karısına her şey kalıyer.

Şahismail Aliyev

2.3. Ahilli Kız

EB. 77; AaTh. 301

Bir vahıtlar bir padişah varimiş. Padişah bir günü demiş ki:

“Bana ela bir kız lazım ki benden ahilli olsun.”

Veziri çıhti evinden kız aramaya. Yolda gedanda ihtiyar bir adama ras geliyer. Barabar söyliya söyliya gedende bir yohuşa ras geliyerler. Yohuşa çıhanda diyer ki:

“İhtiyar gel yariyaçan sen al, yariden o yana da ben alem de çıhah bu yohuşi.”

Adam bahiyer diyer ki:

“Delidür bu adam, ben buni nasıl götürem arhamda.”

Ela bela çıhiyerler bu yohuşi. Gediyerler bir su geliyer. Diyer ki:

“Dede gel yariyaçan sen köpri ol yariden o yani de ben köpri olem de geçah.”

Bahiyer heç bişe ağnamiyer. Çıhiyer geliyerler bir meşeye diyer ki:

“Dede gel iki tene girah dört tene çıhah.”

Gele gele kövüne geldiler. Yolları ayrılacah. Dede dedi ki:

“Barabar yol gelduh çağırem evime çayımi içsin ela getsin.”

Eve girdiler. Dedenin bir kızı vardır. Kızı sordı ki:

“Baba bu kimdür?”

Babası dedi ki:

“Delinin biridür. Tağı geçende bene diyer ki gel yariyaçan sen al, yariden sora da ben alem de götürah.”

Kızı dedi ki:

“Baba oni ağnamadın mi? O, biraz sen söyle, birez de o söylesin de ela gedersiz ki ağnaşılmasın uzun yol demeh iştedi.”

Dede:

“Suya gelduh bana dedi ki, yatiyaçan sen köpri ol yariden o yanı da ben köpri olem.”

Kızı:

“Baba oni niya ağnamadın? Bir taş sen koy bir taş ta o kuysun da geçersiz demah iştedi.”

Dede:

“Meşeye gelduh bana diyer ki iki tene girah dört çihah.”

Kızı:

“Baba oni de mi ağnamadın? Demiş ki hayvan çoh degenek alah elimize.”

Adam her bişey eşidiyer, kahiyer de geri döniyer. Padişahın yanına geliyer diyer ki:

“Padişahım sağolsun! Bir kız buldum.”

Buna haman elçi yolliyerler. Dediler ki:

“Allah’ın emriyle, senin kızını padişaha iştiyeruh.”

Dede dedi ki:

“Kızıma sosem bahem ne diyacah.”

Kızı dedi ki:

“Baba getsin zeneat öğrensın de gelsın o vahıt ben ona köçerim.”

Elçiler geldi padişaha dediler. Padişah getti demürhanaya getti, elini yahti. Öbür yere getti elini kesti. Tuvar yapmaya getti, çekücinen eline vurdi. Bahti ki olmadı hali tohiyan yere getti. Orada öğrendi, kız da dedi ki:

“Köçerim.”

Gelini getürdiler. Bir iki ay yaşaduhtan sora emedeni padişah kayboldi. Meger buni kaçuruyerler. Getürduhlari yerde on iki adam gene oturiyer. Onnar hazetti ki bu padişah tavidür, evel oni keserler heç olmasa bir gün gene sağ kalurlar. Ertesi günü geldiler buni aldiler, kezmeye gedacahlar. Dedi ki:

“Beni ne edacahsız?”

Dediler ki:

“Seni kesacayuh sora götürüp satacayuh. Biz her gün bela ediyeruh.”

Padişah dedi ki:

“Siz beni bırakın ben size ela hali tohiyem ki yüz adamın parasını tutsun.”

Bunnarın gövlüne yahti. Kahti türlü nahışlı hali tohudi. Hem de yazıyenen yazdı kiben felen yerdeyim. Oni kimse ağnamaz. Aldiler haliyi gele gele saraya geldiler. Kız balkondan gördi. Cariyalarına dedi ki:

“Gedin getürün nedür bahem.”

Kız bahti yazıları ağnadi. Halinin parasını verdi. Adamlarını aldı getti padişahı buldi, aldı getürdiler. Karısı padişaha dedi ki:

“Gördün mi padişah ta olsan bir zeneatin olmasaydı bene nasıl haber verürdün. Hali tohumayı bilmeseydin seni kesecahlardı.”

Onnar yedi içtiler yeraltına geçti, ben de bu yana geldim.

Şahismail Aliyev

2.4. Begin Oğlu

EB.--; AaTh.--

Bir adanın bir oğlu varimiş. Bu oğlan ela civanımış. Bir gün oğlan diyer ki:

“Baba beni niya evermiyersin?”

“Heç birşeyimiz yoh, yemeye etmegimiz yoh. Seni nasıl everem?”

Bir günü de Begin kızı diyer ki:

“Kim ki kırh gün sahalını almasa ben ona köçecem.”

Aradan ottuz dohuz gün geçti. Haber geldi ki:

“Yarın Begin kızı oğlannara bahacah.”

Ertesi gün fahir oğlan sahalını gözölce aliyer. Geliyer ottuz dohuz adamın yanına turiyer. Kız geliyer bahmaya heppisine bahti. Kimi beg oğlu, kimi vezir oğlu. O oğlani gördi oni möhkem tutti. Öbürleri de dedi ki:

“Sen bize kırh gün sahalızı almayın dedin.”

“Biraz kafazi işledin. Sahalsız oğlan turiyerken, sen begin oğli de olsan ben sene köçer miyim?”

Kız oğlani getürdi babasına. Babası tahtını ona verdi. Kırh gün düğün ettiler.

Bahadır Dursunov

2.5. [Hırsız Kardaş]

EB. 348; AaTh. 916

Bir adamın üç oğli oliyer. Adam diyer ki:

“Eşigin dibine altun gömledim, ben ölduhtan sora oni alıp bölüşürsüz.”

Babalari öliyerKüçük kardaşlari de altuni oradan çıharıp bahşa yere gizlediyer.

Gel zaman get zaman büyük kardaş dedi ki:

“Altunnari çıharıp bölüşah.”

Bahsalar ki altunnar yoh. Kahti hakime gettiler. Yolda getmede bir adama rasgeldiler. Adam diyer ki:

“Benim devem yitti. Görmediz mi?”

Böyük kardaş diyer ki:

“Senin devenin bir terefinde pal mi yükliydi?”

“He pal.”

Ortancasi dedi ki:

“Senin devenin bir gözi kor miydi?”

“He kor idi.”

Küçük kardaş dedi ki:

“Senin devenin bir ayağı ahsah miydi?”

He ahsah idi. Benim devemi siz çaldız.

Kardaşlar dedi ki.

“Senin deven biz çalmaduh. Bizim işimiz var, altunnarımız yitti, hakime gediyeruh.”

Adam dedi ki:

“Ben de gelecem.”

Hakime geldiler. Adam dedi ki:

“Bunnar benim devemi çaldiler.” Olanları ağnatti.

Hakim kardaşlara sordi:

“Sen ne bilürsün ki devenin bir terefinde pal varidi?”

“Kabi delük idi yere tamlaya tamlaya getti.”

“Sen ne ağnadın ki bir gözi kor idi?”

“Deve bir terefini otlamış”

“Sen ne ağnadın ki ayağı ahsah idi?”

“İzini gördüm”

Adam dedi ki:

“Ben bunnara inanmiyerim.”

Hakim zanduğun içine horozı koyup kardaşların yanına getürdi. Dedi ki:

“Bilin bahem içinde ne var?”

Böyük kardaş dedi ki:

“İbigi tarağa benziyer.”

Ortancası diyer ki:

“Kuyruğı orağa benziyer.”

Küçügi dedi ki:

“Horozdur.”

Zanduğı açsalar ki gerçekten horoz. Hakim şaşurdi, dedi ki bir gene sınıyem.

Zanduğun içine kısa boyli adamı koyiyer, diyer ki:

“Bunun içinde ne var?”

Böyügi dedi ki.

“O ne ise boydan kısadur.”

Ortancası dedi ki:

“O ne ise ahıldan kısadur.”

Küçügi dedi ki:

“Gendisi adamdur.”

Açiyerler ki gerçekten adamdur. Hakimi devenin sahabını yolladı. Kardaşlar ne içün gelduhlarını söylediler. Sud kırh gün sürdi. Şahat yoh, iz yoh. Hakim ne edecağını bilmiyer. Hakimin kızı varimiş, ona her şey ağnatti. Kız dedi ki:

“O sudi ben yapacam.”

Sabah oldi sud başladi. Kız dedi ki:

“Vahtın birinde oğlanın biri bir kızı sevmiş. Kız da oğlani seviyer. Her sabah puvarın başında elini yüzünü yahıyerler. oğlan elini onun eline degmiyer ki incinür.”

Küçük kardaş diyer ki:

“Delidür.”

“Ela oldi ki ana babasi kızı bahşa oğlana verdi. Kız oğlana dedi ki: Beni zifafa verende ben o gece kocamdan izin alurum, gelip seninen halallaşur, sora sene köçerim. Bu kızı ki verdiler zifafa, kocasına dedi ki: Ben gedem o oğlaninen halallaşem, sora gelem. Kocasi izin verdi. Kız geldi oğlanın yanına halallaştı, oğlan kızı koyertti, kız getti geri”

Küçük kardaş dedi ki:

“Deli midür?”

Hakimin kızı dedi ki:

“Altunnari küçük kardaş çaldi.”

Buni götürdiler, suçi boynuna aldı. Altunnari bölüştiler. Yedi içtiler, evlendiler.

Kasım Paşayev

2.6. Mehti Ali ile Ali

EB.--; AaTh.--

Mehti Ali'nin dedesi oliyer. Dedesi diyer ki:

“Oğlum get te üzüm al bazardan.”

Ona veriyer on beş kuruş. Bazara getmede kabristanın yanından geçiyer. Bir de görüyör ki, adamın biri böyük degeneginen mezeri dögiyer. Yanına geliyer diyer ki:

“Ne oldi? Ölıden şeytan vazgeçmiş, sen ne ediyen? Niya vurursun?”

“Oğlum sağ vahtında bene on beş kuruş borçliydi. Şimdi öldi getti ben kimden alem on beş kuruşumi?”

Düşüniyer ki:

“Ben bu on beş kuruşi ona versem dedem beni döger.”

Verdi on beş kuruşi, dedesinin yanına merakli döndi. Dedesi diyer ki:

“Oğlum hani üzüm?”

“Üzüm alamadım.”

“Niya? Parayı mi yütürdün?”

Oğlan her Şeyi ağnatti. Dedesi buni dđgiyer, evden katahliyer. Oğlan başını alıp gediyer diyar ba diyar. Birden kaŐa kaŐa yanına bir oğlan geliyer.

“Adın nedür?”

“Ali.”

“Benimki de Mehti Ali.”

“Nere gediye?” dedi.

“Dedemden incinmiŐin kurbete gedecem.”

“Ben de sene arhataş olem. Ama sđyleŐah bulduğumuz her Şeyi ortahlaŐah.”

Bunnar az geldi,  oh geldi, Şehere geldilerki tellallar bağıriyer. diyerler ki:

“Kimki padişahın kızını sđyledür, ona verecayuh kızı, kırh deve yuki altun.”

Bunnar da diyer ki:

“Gedah.”

Geldiler kızın yanına kız yatıyer. BaŐladiler sđylemeye.

“Üç kardeş kurbete gediyer. Ü i de bir tane baciyi iŐtiyerler. Kızın babası diyerki: ‘benim kızım bir tanedür. Siz kurbete gedin. Hangizinki hünemiz ziyada olur kızımı ona verecem.’ Ü i de eve geldi, ana babasinen hayırlaŐtı de dűŐtiler yola. Yeddi yol ayırımına gelende taŐın altına biçahları gizlettiler. Dediler ki: ‘geri gelende baharuh kim geldi kim yoh.’ Ayrıldiler. Biri yere kulah verip nerede ne oliyeronu biliyerdi. Öbüri dohtor oldu. Ü üncisinin de uŐan secedesi oliyer. Ü i de geldi yeddi yol ayırımına. Biri diyer ki: ‘Benim uŐan secedem var.’ Öbüri diyer ki: ‘Ben dohtorum.’ Üçüncüsü diyer ki: ‘Ben Őimdi kulağımı yere koysan kıza ne olduğuni diyarım.’ Yere kulacını koydi dedi ki: ‘Kız hastadur.’ Dohtor olani dedi ki: ‘ben oni eyladürüm’. Üçüncüsü de dediki: ‘Oturun sizi götürem.’ Dohtar geldi kıza eyleden almayı verdi. Kız eylendi. Kardeşlar bu kızi biz Őimdi kime verah?”

He  sđylemiyan kız diyer ki:

“Dohtora verin.”

PadiŐah kızını bunnara verdi. Kırh gün, kırh gece dűgün edenden sora dediler ki:

“Bize getmah lazım.”

Padişah bunnara kırh deve yekli yekten yüngöl, bağdan ağır altun yekliyer. Ahşam oldu yattiler. Kız ortalarında yatıyer. Mehti Ali oyandı, bahsa ki kızın ağzından Şahmar  ıhtı, oğlani öldürmah iştiyer. Öbür oğlan vurıyer yılani öldürıyer. Kız aliyer

yılanı mendile sariyer, cefine koyiye. Sabah padişahdan izin aldiler, çıktiler. Gettiler, birbirine ras gelduhları yere geldiler. Biri diyer ki:

“Ben oraya gedacam.”

Öbüri diyer ki:

“Ben buraya gedacam.”

Düşündiler dediler ki:

“Altunnari bölüşah. Yigirmi sana, yigirmi bana. Kızı da bölah.”

Dört kazuh çıktiler. Kızı bağladiler. Mehti Ali dedi ki:

“Benim gözüm görmesin. Kıyamiyerim.”

Ali kılıcını çiharttı vuracah. Kızın cefinden yılan düştü.

“Bu nedür?” sordü Ali.

Mehti Ali dedi ki:

“Bu yılan seni öldüracağıdı. Kestim.”

Ali dedi ki:

“Al her şey senin olsun. Get deden yanına.”

Mehti Ali aldı her şeyi getti dedesinin yanına.

Kasım Paşayev

2.7. Ne Tevür İnsan Olur Dünyada

EB.--; AaTh.--

Bir varimiş bir yoğimiş... Bir ağaynen karısı varimiş, çocukları yoğimiş. Bir günü ağa arhataşlarinen meşeye gediye, görüyerki meşede kari atinen dörtnala gediye, eniye atı bağıliye toğıye, üstünü açıye, çocuğı sariyer, atına biniye çocuğunu öğüne aliyer gediye. Ağanın ağzi açuh kalıye. Diye ki:

“Ben gendi karıma ağır ayağıken heçbişe yapturmiyerim, ağır kaldurtmiyerim.”

Eve geliye. Karısı ikicanni, diye ki:

“Bögünden sora sene hizmetçi lazım degül. Gendin yemek yap, çamaşur et, bene hizmet et.”

Karısı diye ki:

“Sebebi nedür?”

Meşede görduhlarını ağnadiye, diye ki:

“Kadınnarın heppisi birdür, o ela toğdı, sen benim başıma çıktın.”

Karısı dedi ki:

“Ela deme o meşe insanidür, bela alışmış, ben bahşayım.”

Ondan sora karısının karnındaki çocuğı düşiyer.

Ağanın da ela bostani var ki, dünyada bütün çiçekleri vardur onda. Onun bağbani var, suvarani var, çapacısı var. O bostana ağa küçük çocuğı kimi bahiyer. Aradan vahıt geçiyer, bunnara haber geliyerki kavğa oliyer, kavğaya getmah lazım. Adam çağırdı işçilerini dedi ki:

“Ben kavğaya gediyerim, eger bir gülüm solsa başızı keserim.”

Ağa geder getmez karısı çağırdı bağbani diyer ki:

“Eğer bugünden sora bahçaya su koyerdürsez başızı ben keserim.”

İşçilerine paralarını veriyer evlerine yolliyer. Aradan alti ay geçti ağanın bağı söndi. Ağa kavğadan döndi, hemen bağa getti, bahsa ki bağı ölmüş. Bağbani çağırdı dedi ki:

“Sene ben demedim mi ki gözün kimi baharsın.”

Bağban dedi ki:

“Ne edem ağam siz ela emür ettiz gettiz. Hanım bela emür etti. Etseydim hanım beni öldürürdi. Biriz öldürün de kurtulem.”

Geldi hanımını çağırdı dedi ki:

“Niya izin vermedin?”

Dedi ki:

“Ne olmuş meşede ağaçlar susuz böyüyer, kim onnari çapa ediyer, kim suvariyer? Ölmiyerler ki.”

Dedi ki:

“Sen deli misin o meşe ağacidür.”

Karısı dedi ki:

“Sen de beni meşe karısının bir ettin.”

Nesteren Ridvanova

2.8. Padişahın Oğli

EB.--; AaTh.--

Bir padişah varimiş dünyada. Padişahın da bir oğli varimiş. Bir günü padişahın oğlu demiş ki:

“Ben dünyanın en güzel kızını alacam.”

Dünyayı tolanıyer ama bir kız bulamıyer. Bir yere getse ki, bir arığın yanında pir dede oturiyer. Yanına geliyer diyer ki:

“Sen ne ediyersin?”

“Ben insannarın nasibini kısmetini yazıyerim.”

“Benim de kısmetimi yazsana,” dedi padişahın oğli.

Pir dede onun kim olduğunu sordi, dedi ki:

“Senin kısmetin yengi dünyaya geldi. Felen yerededür.”

Padişahın oğli pir dedenin deduği yere getti, bahsa ki kısmeti beşikte yatıyer. Diyer ki:

“Ben şimdi evlenmah iştiyerim. Ben bundan kaç yaş böyügüm.”

Hersi çihıyer, kılıcınen kızı kesıyer. Aradan yıller geçıyer ama padişahın oğli hala gezip güzel kız ariyer. Bir günü yolda gedende çoh güzel bir kız görıyer. Kızın peşine gediyer, görse ki kız eski bir eve giriyer. Kızın yanına getti dedi ki:

“Sen padişah saraylarına layıhsın.”

Bu kızınen evlenıyer. Güvegi gecesinde kız kaftanını açıyer. Padişahın oğli bahsa ki, kızın her terefinde izler var. Dedi ki:

“Hangi canavar, hangi insafsız seni bu güne koydi?”

“Vahtın birinde bir padişahın oğli kısmetinin ben olduğunu tuydi geldi beni bu hala koydi.”

Firdes Kabirova

2.9. Sabır Üstüne

EB.--; AaTh.--

Bir cavan oğlani everıyerler. Bir ay karısıninen yaşamamış oğlan eskere gediyer. Evelden eskere yigirmi beş yiline gederlerdi. Aradan yigirmi beş yıl geçıyer oğlan eve dönıyer geri. Eve gelmede ihtıyar bir adama ras geliyer. Adam sordi ki:

“Nerden geliyersin?”

Dedi ki:

“Yigirmi beş yıldür evde yoğum, ne anamdan haberim var ne de babamdan, karımınen bir ay bile yaşamadım. Beni bekliyer mi acaba.”

İhtıyar sordi ki:

“Yigirmi beş yilin içinde ne öğrendin acaba?”

Dedi ki:

“Çoh şey öğrendim.”

İhtiyar dedi ki:

“Ancah sen bir şeyi öğrenmemişsin. Sen benim yanımda üç gün kalsan sene oni öğredürüm.”

Oğlan dedi ki:

“Yigirmi beş yıl kaldım üç gün ne ki, kalurum.”

Üç gün geçti aradan oğlan dedi ki:

“Ögredin.”

İhtiyar dedi ki:

“Sabır, sabır gene de sabır.”

Oğlan dedi ki:

“Buna sebep mi beni üç gün beklettin.”

İhtiyar dedi ki:

“Görki bu sene ne kadar yardım edecah.”

Kahıp kövüne gediye. Diyer ki:

“Bahem kimim kaldı kimim yoh.”

Evin üstündeki pencereden bahıyerki karısının yanında bir adam yatıyer. Diyer ki:

“Gördün mi beni beklememiş, köçmiş.”

Aşağı enerken ayağı ilişti, ahlına ihtiyar geldi. Dedi ki:

“Bir bekliyem sabah açılsın, sabredem.”

Sabah açıldı karisinin yanına geldi dedi ki:

“Kah gelin andur gelin
Oduni yandur gelin,
Kuynunda yatan yigit
Neyindür senin gelin?”

Karısı dedi ki:

“Sabahtur andurmuşim
Oduni yandurmuşim
Koynumda yatan yigit
Mememden emdürmüşim”

Nesteren Ridvanova

2.10. Üç Baci

EB. 239; AaTh. 707

Bir varımış bir yoğımim... Üç baci varımış. Bu üç baci meşeye yakın bir evde oturup gendi aralarında konuşiyerler. Biri diyer ki:

“Beni padişahın oğli alsa ela yemek bişürürüm ki eskeri yese gene yarısı kalur.”

Öbüri diyer ki.

“Beni padişahın oğli alsa ela hali tohurum ki eskeri oturur gene yarısı boş kalur.”

Üçüncisi de diyer ki:

“Beni padişahın oğli alsa iki çocuk dünyaya getürem saçlari altun.”

Ava çıhan padişahın oğli buni eşitti. Ertesi günü geldi üçünü de aldı götürdi. Oğlan kavğaya getti, bunnar evde kaldiler. Kavğaya gedende büyük kıza dedi ki:

“Sen ki yemek yaparım dedin yapsana.”

“Ben yaparım ama el diyar kipadişah gelini aşçi etti.”

İkincisine dedi ki:

“Sen ki hali tohurum dedin, tohusana.”

“Valla tohurum ama el diyar ki padişaha ne yetmiyer ki gelinine hali tohutturiyer.”

Üçüncüsüne dedi ki:

“Sen çocuk dünyaya getürecan.”

“Allah ta bir, sözüm de bir.”

Oğlan kavğaya gediyer. İki baci de düşüniyerler ki bu sözünü tutti. Çocuklari dünyaya getirürse, biz onun hizmetkeri oluruh. Bundan kurtulmah lazım. Gettiler bir cazi nene buldiler dediler ki:

“Bizim bundan kurtulmamız lazım. Vaht gelende biz sene haber edaruh.”

Geldi vaht. Gelin yatacah, çağırdiler neneyi. Gerçekten de ikiz çocuk, biri oğlan biri kız hem de altun keküllü. İki baci cazi neneye dedi ki:

“Nene sen ne edersen et, ne bahasına olursa olsun bunnari yoğ et.”

Cazi nene çocuklari aldı, zanduğa koydi, suya attı. Yerine de iki enük koydi. Bu zanduh getti degirmanın holoğuna tayandı. Degirmanci zanduği gördi, sudan çıhartti. Zanduği açsa ki, iki çocuk. Karısının yanına getti, dedi ki:

“Bah biz bir iştiyerduh Allah bize iki çocuh yolladi.”

Gel haberi nerden verem. Caziynen iki baci oğlana yazdiler ki, senin karın it enüklerini dünyaya getürdi. Oğlan buni ohudi. Adaminen mektüf yolladi, dedi ki:

“İt mi olur, pisik mi olur ben geleneçan tursun.”

Adam mektüfi aldı eve geldi. Mektüfi vermeden yuhladi. İki baci mektüfi çalıp, yerine gendi yazduhlari mektüfi koydiler, yazdiler ki:

“Ben geleneçan onnari kurudun.”

Kızı aldiler eddi yol ayırımına birahtiler. Her gelen geden onun yüzüne tufüriyer. Kavğa kurtuliyer, oğlan da evine geliyer. Bahti ki kız yoh, çocuhlar yoh. Karısını aramaya başladı. Oni buliyer, evine getüriyer. Bu yanda da baciler ne edecahlarını bilmiyerler. Gel haberi nerden verem. Aradan vahıt geçti. Çocuhlar böyüdi. Padişah bir günü kuş avına çıktı. Getti degirmanın yanında çadır kurdiler, yattiler rahatlanan vahıtta bahti ki bir oğlan çocuğı geldi yanlarına. Çocuğı çağırdı altun keküllerini gördi dedi ki:

“Sen kimsin?”

“Degirmancinin oğliyim.”

“Senden bahşa kimsen var mi?”

“Bir de bacim var.”

Padişahın oğli ağnadi. Degirmenciye çağırdı, dedi ki:

“Bu çocuhlari sen bene ver.”

“Ağam! benim ağım da karam da bunnardur. Ben ihtiyarlandım, bene kim bahacah?”

“Ben sana baharım çoh altun verürüm öleneçah yeter.”

Aldı çocuhlari götürdi karısının yanına. Cazi neneynen iki baciye gün işığı görmiyen katırların kuyruğuna bağlatturup koyerttiler. Onnar yedi içtiler yeraltına geçtiler, ömrünü de bize verdiler.

Şahismail Aliyev

2.11. Üç Kız

EB.--; AaTh.--

Bir evin bir Allah bir kızı varimiş. Üç yerden kızına elçi gelmiş. Babası üç yere de kızını vermiş. Karısı da:

“Adam ne ettin üç yere bir kızı verdin.”

Kocasi de:

“Allah kerimdir,” diyer.

Adam, iti, eşegi, kızını eve kapadiyer, Allah’a yavraliyer. Sabah oldi kahıp bahiyerler ki üç güzel kız ortaluhta fırlaniyer. Hangisinin kim olduğunu saçamiyerler. Kızları üç yere veriyerler.

Aradan vahıt geçiyer. Bunlar düşüniyerler de diyerler ki:

“Gedah kızları tolanah.”

Birinci yere gediyerler. Düngürler diyer ki:

“Düngür sağol, böyütmişsin, terbiyasi çoh ey, ama bir çenkürmemiş etmiyer.”

Adam karisine diyer ki:

“Gördün mi işte bu ittür.”

Gediyerler ikinci düngüre. Onnar da diyeller ki:

“Düngür sağol böyütmişsin, terbiya etmişsin, ama bir eşek inadi tutiyer ki sözünde turur heç teprenmez.”

Adam karisine diyer ki:

“Gördün mi bu da eşektür.”

Gediyerler üçüncü düngürlere. Kaynatasi gelinine diyer ki:

“Kızım ikinci kata çıh ta karpuz getir.”

Gelin kırh merdiveni çıhti endi karpuz getürdi ki çürük. Kaynatasi:

“Bu çürüktür bahşasını getir,” dedi.

Gelin kırh merdiveni çıhti endi gene o karpuzi getürdi. Kaynatasi dedi ki:

“Bu da çürük.”

Kaynatasi dedi ki:

“Gördün mi? orada bir karpuz var bahşa yoh, heç dönüp demedi ki orada bir karpuzdur. Düngür sağol ey terbiya etmişsin.”

Adam dedi ki:

“Bah bu bizim kızımızdur.”

Zöhre Gasanova

2.12. [Üç Oğul]

EB.--; AaTh.--

Bir vahıtlar bir padişah oliyer. Padişahın üç oğli oliyer. Padişah düşüniyer ki ben ölduhtan sora tahtıma hangisi geçe bilür. Oğullari sınımah lazımdur. Böyük oğluni çağırıyer diyer ki:

“Oğlum al sene para get gendine bir ev yap.”

Böyük oğli parayi alıyer. O tağda yatıyer, bu tağda yatıyer, ne ki para kalıyer gendine ev yapıyer. Eve geldi babasi sordi ki:

“Yaptın mi oğlum?”

“Yaptım.”

Padişah ortanca oğluni çağırıyer, para veriyer. O da böyük oğli kami ediyer. Küçüğüne para veriyer. O da parayi yiyer, içiyer, şehir şehir gezip arhataş bulmuş gendine. Eve geldi. Babasi sordi ki:

“Ev yaptın mi genden?”

“Yaptım.”

Padişah dedi ki:

“Haydi gedah bahah nasıl ev yaptuduz gendize.”

Geldiler böyük oğlunun evine. Ev yapıldi hama pec yoh, evde kimse yoh, ev souh. Dedi ki:

“Beceremedi.”

Ortanca oğli de ela. Küçük oğli de arhataşlarına haber etmiş ki babam gelecah, toplanın. Geldiler küçük oğlunun yanına. Arhataşlari toplanmış onnari karşıliyerler. Yedüriyer, içüriyerler, tanış oliyerler. İşte her yerde tanış olacah ki sözün ötsün.

Padişah ta küçük oğluni padişah ett.

Şahismail Aliyev

2.13. Varluh, Yohlulh

EB.--, AaTh.--

Bir varımış bir yoğımış... Zengin bir ağa varımış. Ağa yemin etmiş ki:

“Oğlumun toyunda herşey altundan olacah. Toya gelen adam da yeduği altun tabahlari evine götürecah.”

Herkeşe haber gediye ki ağanın oğli evleniyer. Devrüşün biri de toya gediye. Giriye yemegini yiye. Çıhanda yeduği altundan tabağını, kaşuğını, istikanını, sarıp eline veriyerler. Dervüş şaşurdi. Gediye terkel döniyer bahşa terefe oturiye. Çıhanda gene o tabahlari de sariyeler eline veriyerler. Dervüş düşüniyer ki bu kadar var dövleti kim tağıdiye. İçeri girdi bahti ki bir gelin oturiye ki aya güne diye ki sen çıhma ben çıhem, ela gözeli. Ama bu gelin gözünü bir yerden heç ayırmiyer. Dervüş düşünidi ki:

“Bu gelin nere bahiyer”, bahsa ki saata bahiyer. “Acaba saattan niya gözünü eyırmiyer?”

Aradan vahıt geçiyer dervüş düğünden alduği altunnarinen zengin oldi. Günnerin bir gününde çoh mi gezdi az mi gezdi, dervüş yolda gedende bir dilenciye görđi. Dilenci kariya diye ki:

“Bacım benim evimde işler misin?”

Dilenci kari dedi ki

“Burada oturacağıma işlesem daha ey olur.”

Getüriyer evine karısına diye ki:

“Bu bizinen yaşıyacak sene yardım edacak.”

Yaz geliye kış gediye tekrel yaz geliye. Evelden gümüş paklardiler. Bunnar evin kabını yığışturdiler. Devrüşün karısı dedi ki:

“Gel bacım silah kablari.”

Devrüşün karısı bir bahiyer ki kari bayılmış, öğünde devrüşün düğünden getürdüği tabahlar turiye. Kari ayıldı. Dervüş şübelendi, dedi ki:

“Ne oldi ki sen bu tabahlara bahanda bayıldın.”

Diye ki:

“Sorman. Bağışlayın bu kab kaşuh benim toyumda verilmişür.”

“O toy senin idi, ben o toya iki kere girmişim. Birini sattım zengin oldum, öbüri turiye. Tar günüme sahliyerim.”

“Ben de çoh zenginidim, köçtuğum oğlan da zengin idi.”

“Sen niya heç gülmiyerdin. Saata bahiyerdin?”

“Saata bahıp diyerdim ki mubarek Allah sen bene bu var dövleti vermişin, ne olur saati egledeydin turdureydin. Vahıt dönmiyeydi. Çünkü ela oliyerki bir şeyi olmiyan zengin oliye. Her bişesi olan fahır oliye.”

“Tamaşa get be get ucalanda yoh

Tamaşa get be get puc (fahır) olandadır”

Nesteren Ridvanova

2.14. [Üç Gözeli Kurtaran Oğlan]

EB.--, AaTh.--

Yeddi kardaş varımış. Hepside en küçük kardaşa oni getir, buni getir diyer. Ahiri canına yetti, aldı başını getti. Getmede birine rasgeliyer, sora gene birine rasgeliyer. Üçi gediyerler. Eşidiyerler ki, bir kuyi varımış, onda dünya gözelleri varımış, o kızları devler gizlediyermiş. Bunnar kuyinin yanına geldiler. Birinin beline ip bağladiler girdi kuyiya bağırdi ki:

“Yandım beni çekin.”

Öbüri girdi bağırdi ki:

“Yandım beni çekin.”

Küçük kardaş ta dedi ki:

“Ben yandım desem de beni salın aşağı. Ben ne vahıt ki çıhardın desem o vahıt beni hahardın.”

Getti kırh metr yerin dibine getti. Yerin altında bir kapi gördi. Kapi bir açılıp bir örtüliyer. Girdi içeri, bir dünya gözeli kız oturiyer, gözlerinden yaş yerine kan ahıyer. Kız dedi ki:

“Yahını gelmeki oyanur seni öldürür.”

Oğlan kılıcını çekti. Kız dedi ki:

“Bir vurdun vurdun, ikinci vuramazsın, seni de yiyar beni de. Sana çoh yavralur.”

Oğlan bir vurmaynan başını kesti. Dev dedi ki:

“İnsan oğli vur bene bir gene.”

Oğlan kızı, altunnari aldı, getti dedi ki:

“Çekin. Bu kız sene.”

Oğlan tekrel geri getti, bahsa gene güzel bir kız. Yanında da üç başlı dev vardur. Kız dedi ki:

“Bir dönüm vuvacaahsın.”

Oğlan vurdi kılıcı üç başı da kesti. Kızı aldı, götürdi. Dedi ki:

“Bu da sene. Beni bekleyin.”

Gelse ki bir güzel kız, yanında da yeddi başlı dev. Oğlan vurdi kılıcını yeddi başı da kesti. Kızı getürdi. Kızı çekti çiharttiler. Ama oğlani çihartmadiler. Oğlan kaldı karanuh dünyada. Orada adami gördi. Adam dedi ki:

“Buğri kuşi var, o seni götürür senin dünyaya ama ona çoh et lazım. Bir ağaç var, o ağacın üstünde her yıl yuva yapar. Büyük yılan var şahmar, o gelip yavrilerini yiyer. Eger sen yavrilerini şahmardan kurtarsan o seni götürür.”

Oğlan geldi ağacın dibine, meger yuhlamış. Kuşların şamatısa oyandı. Kılıcinen şahmari toğradi. Uzatmiyah hekiyati, kopartmiyah kıyamati. Kuş geldi, oğlani gördi, öldürecah. Kuşlar bağırdı ki:

“Ana bizi o kurtardı şahmarın elinden.”

Oğlanın üstüne kanadını örtiyer. Oğlan kahanda diyer ki:

“Dile dilegin, verem muradın. Ne istiyersin?”

“Beni ışhli dünyaya götür.”

“Bene kırh put et, şarap lazım. Yüklese ben seni götürürüm.”

Oğlan gediye o adamin yanına. Adam et, şarap veriyer. Yükliley kuşa, gendi de biniyer. Gele gele et kurtuliyer. Gendi ayağından eti kesiyer, kuşa veriyer. Kuş ağniyer ki bu insan etidür. Kuyunun ağzına getüriyer oğlani. Eti geri yapušturiyer, dilinen sıviyer, eylediyer. Oğlan eve gelse, hala o kız için vuruşiyerler, kızı bölüşemiyerler. Oğlan geldi kızı aldı, evlendi.

Kasım Paşayev

3. Yalanlamalı Masallar

3.1. [Yedi Kardeş]

EB.--, AaTh.--

Yeddi kardaşiduh. Bir tufengimiz varidi. Tufengi alduh kuş avına çıhtuh. Bahtuh üç tene göl. İki veran olmiş, birisi heç te yoh. Göle tufengi düzelttuh, attuh, düştü üç tene ördek. İkişinin canı çıhtı biri heç te yoh. O heç te yoh ördegi alduh gettuh. Evde yigirmi bir can ördegi bişürecayuh. Uzahtan bir ışh görünüyerdi. Kahtuh gettuh oraya ki üç şehir. İki veran olmiş, Biri heç te yoh. Heç te yoh şehere sesleduh sesleduh üç tene nene çıhtı. İkişinin canı çıhmiş, birisi heç te yoh. Heç te yoh neneden ördegi büşürmeye kazan işteduh. Getürdi üç kazan, ikişinin dibi düşmiş birisi de heç te yoh. Heç te yoh kazani alduh, getürduh bişürduh. Yigirmi bir can yeduh yeduh kaldı.

Gemük memügi toldurduh tavarçuğa, kahtuh geliyeruh eve. Uzahtan bahtuh üç meydan. İkisi veran olmuş birisi de heç te yoh. Heç te yoh meydana bahtuh ki bir tene at. Uzahtan bahtuh hıridür, yahını gettuh tur. Bir tekme vurdi geri tur. Ati alduh üstünden vurduh ayari. Üstünden vurduh keloğlani. Ben söyledim bu yalani.

Şahismail Aliyev

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Ahıska Türkleri masal karşılığı olarak *hekiya* kelimesini kullanırlar. Masallar hem erkek hem bayan tarafından anlatılır. Genelde akşamları aile bir araya geldiğinde masallar anlatılır. Masallar bir de çocukları uyuturken anneler tarafından anlatılır.

Derlediğimiz masalların çoğu Asıl Halk Masalları'dır. Ama bunun dışında hayvan masallarından iki örnek, bir de yalanlamalı masal olarak bilinen bir adet masal da mevcuttur.

IV. BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

I. DOĞUM

Bir çocuğun dünyaya gelmesi aileye ve yakınlarına sevinç, mutluluk, ümit ve bir o kadar da korku getirir. Çünkü dünyaya gelen her çocuk ailenin, soyun sayısını artırmaktadır. Çocuk daha doğmadan önce aile fertleri “Allah’ım hayırlı ve nadırsız evlat nasip et” diye dua ederler.

Geçiş dönemlerinin ilki olan Doğumu: doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası diye üç bölüme ayırdık.

1. Doğum Öncesi

1.1. Kısırlığı Giderme, Gebe kalma

Soyun devam etmesi için kadının doğurması gerekir. Kısır kadın evinde iyi karşılanmaz ve hatta babasının evine geri gönderilir. Bu nedenle hamile kalması için bir takım çarelere ve yollara başvurulur.

Gelin hocaya götürülür. Hocalardan muska alınır, onların okuduğu sular içilir.

Yumurta ile un karıştırılır, hamur yapılır. Yatmadan önce gelinin beline sıkıca sarılır, sabaha kadar bekletilir.

Doktorlara başvurulur.

1.2. Aşerme

“Aşerme” aşamasına gelen kadınlar bazı şeylerden kaçınır, bazı şeyleri ise tam tersine yemeye özen gösterir. Bunun için gittiği her yerde hamile kadına özellikle canının çektiği bir şeyin olup olmadığını sorulur.

Hamile kadının canını çektiği her şey getirilir aksi taktirde çocuğun ağzının eğri, gözünün şaşığı olacağına yani sakat doğacağına inanılır.

Hamile kadın aşermesin diye elmayı gizlice itin çanağında gezdirip yedirilir.

1.3. Gebelik

Ahıska Türklerinde hamile kadını için *ağır ayak, yüklü, iki canlı, gebe*, yeni doğan bebek için ise bir de *taze dünya* ifadeleri kullanılır. Özellikle hamilelik döneminde kadınların üzülmemesine gayret gösterilir çünkü bu çocuğu da etkileyebilir, hatta çocuğunu düşürebilir.

Çocuğu düşüren kadına gün yüzü görmeyen boğanın eti yedirilir.

1.4. Çocuğun Cinsiyeti

Hamilelik sırasında doğacak çocuğun cinsiyeti önemli bir noktadır, bu yüzden herkes çocuğun cinsiyetini merak eder. Böylece bazı belirtilere göre çocuğun cinsiyeti çıkarmaya çalışılır. Hamile kadının karnına göre doğacak bebeğin cinsiyetini tahmin edilir.

Örneğin, karnı yukarıda, dik olunca erkek, aşağıda, yayılmış olursa kız çocuk olacağına inanılır.

Hamile kadının başına gizlice azıcık tuz dökerler o arada kadın saçını düzeltirse kız, çene bölgesini eliyle silerse erkek çocuğun doğacağına inanılır.

Çocuğun kime benzeyeceğini de merak edenler hamile kadına “*çocuk kimin karşısında oynadı?*” diye sorarlar.

Anne karnındaki çocuk ilk kimin karşısında hareket ederse veya hamile kadın kimi çok düşünürse çocuğun o kişiye benzeyeceğine inanılır.

2. Doğum Anı

Doğumun hastanelerde yapılmasından dolayı herhangi bir inanç söz konusu değildir. Bu da bir takım inançların ve doğumla ilgili uygulamaların kaybolduğunu gösterir.

3. Doğum Sonrası

3.1. Lohusalık

Kurtulan yani yeni doğum yapan kadına kırk gün boyunca *lohusa* denir.

Sütü kaçmasın diye ona kesinlikle dokunulmaz.

Lohusa kadın kırk gün boyunca gün batışından sonra kesinlikle evden dışarı çıkmamalı, inanca göre başkalarından ona erişük erişe bilir.

Evin içine kötü ruhlar girmesin diye evin girişine zincir serilir.

İnanca göre lohusa kadın başkasının evine giderse o evde fareler çıka bilir.

Çocuğun yastığı altına muska veya Kur'an koyulur.

3.2. Kırklama İşlemi

Kırkı çıkan anneye bebeği kırklamak gerekiyor. Bunun için kırk küçük taş alınır her birine bir kereden Kulhu Allahu okuyup bir bezin içine koyup hazırladıkları suyun içine bırakılır. Önce çocuk ardından annesi yıkanır. Su ayak basılmayan yere dökülür, taşlar da düğüm içinde saklanır.

II. ÇOCUK

1. Ad

Çocuk doğar doğmaz kulağına ezan okunur üç defa da ismi söylenir. Ahıska Türklerinde çocuğa adını genelde dedesi ve babaannesi verilir. Genelde, unutulmasın diye onların anne babasının veya beğendikleri bir isimleri koyulur.

Çocukları ölen aileler yeni doğan bebeklerin adını, kız ise *Hediye* erkek ise *Dursun* adını verip çocuğun sağ kalacağına inanılır. Ailede peş peşe kız çocuğu doğarsa çocuğun adının sonuna *yeter* eklerler, örneğin *Gülyeter*. Kız çocuklardan sonra erkek doğarsa, babası uğurlu geldi diye kız çocuğun ayağını bala batırıp yalamalıdır.

2. Beşik (Çocuk Görme)

Komşular, yakın akrabalar kırk gün boyunca *taze dünyası* olan ailenin sevincini paylaşmaya, göz aydını vermeye gelirler. Ama asıl kırkı çıktıktan sonra gelinin annesi komşuları, akrabaları toplayıp çocuğa *beşik* götürür.

Dediğimiz gibi *beşik*, kırkıdan sonra gelinin annesi tarafından getirilir. Beşik sadece ilk çocuğa getirilir. İki aile bir gün belirleyerek misafirleri davet eder. Her gelen çocuğa hediye getirir. Gelinin ananesi ilk başta çocuğun beşikle birlikte içine serilecek

minderini, yastığını ve yorganını hazırlar. Çocuk kıyafetleri, oyuncaklar, bebek arabası vs. alınır.

Beşik günü için önceden hazırlıklar yapılır, yemekler yapılır ve misafirlere ikram edilir. Yemekler yenildikten sonra çocuğun hediyeleri tek tek gösterilir, kimin getirdiği de söylenir. Çocuk *bashun* yani dinç olsun diye hediyelere mutlaka ayak bastırılır.

Misafirlerin eve gitmeden önce mutlaka bebeği görüp, uykusunu bırakmaları gerekiyor. Bebeği eline almadan önce de mutlaka besmele çekilir. Bebeğin yanından ayrılırken elbisesinden küçük bir ip koparıp, “*benim yuhum sana gitsin*” diyerek onu çocuğun üstüne koyarlar.

3. Diş Hediği

Çocuk ateşi çıkması, ağzından su akması, ağlaması dişlerinin çıkacağı anlamına geliyor. Dişinin çıktığını ilk gören üzerindeki elbisesinin veya gömleğinin yakasını yırtması gerekir. Annesi, babaannesi veya ananesi, mısırı, dişi onun gibi çabuk çıksın diye patlatıp şekerlerle karıştırıp çocuğun üzerinden döker. Çocuklara ve komşulara dağıtılır.

4. Geleneksel Sağaltma Pratikleri ve İşlemleri

Konuşamayan çocuklar konuşsunlar diye ahıra götürülür ve ineğin yerine zincire bağlanır.

Ayakta duramayan çocuğu kaldırıp “*tay tay tayısı geleneçan*” derler.

Bebeğin annesi yanından ayrılırsa yerine mutlaka ya süpürge ya da maşayı bırakır.

Çocuklar bazen gündüz uyuyup gece uyumaz, ağlarsa *gece ile gündüzü karıştırmış* derler. Bunun için çuvalı ters çevirip beşiğinin üstüne örtülür.

Çocuk çok ağlıyorsa ölmüş bir insanın ayakkabının tersiyle çocuğun ağzına üç defa vurulur.

5. Çocuğu Nazardan Koruma

Anneler çocuklarını nazardan korunması için birçok çarelere başvurur. Bu çarelerin en önemlisi çocuğun kıyafetinin iç tarafına nazar duası yazılı muska veya nazar boncukları, itin tüyünü takmaktır. Nazar degen çocuk “nefesi kuvvetli” olan

hocalara okutulur. Evin önüne “özerlik” otu asılır, birazını yakıp tütsü verilir. Çocuğun alına *mur* yani is sürülür.

6. Sünnet

Daha küçük yaşta erkek çocuğun kirvesi, kız çocuğun da yengesi belli olur. Kirve çocuğun ikinci ebeveyni sayılır, genelde annesinin tarafından akrabalar olur, sünnet yapılırken de çocuğun başucunda durur hiç ayrılmaz. Çocuk on yaşına kadar sünnet edilmelidir.

Sünnet günü belli olduktan sonra misafirler davet edilir. Birkaç gün kala yakın akrabalar, komşular yardıma gelir, düğün için hazırlıklar yapılır.

Düğün günü akraba ve komşuların çocukları, sünnet olacak çocuğu kaçırır ve babası veya kirvesinden fıdye ister. Çocuk getirildikten sonra sünnet için hazırlanır. Odanın bir köşesine çocuğun yatacağı yer hazırlanır. Çarşafını, çocuğun giyecek elbisesini kirvesi getirir. Kirvesi düğün için çocuğa ve ailesine hediyeler alır ve ayrıca düğünde erkeklere dağıtmak için sigara paketleri, tatlılar, yiyecekler hazırlar.

Gelen misafirlere yemekler ikram edilir. İmkânı olan düğünü canlı müzikle yapar. Misafirler sabaha kadar eğlenir. Sünnet yapıldıktan sonra misafirler birer birer çocuğun yanına girer ve hediyesini verir. Çocuğun kirvesi ve yengesi çocuğun yanından ayrılmaz, onunla ilgilenirler.

III. EVLENME

Evlilik ve evlenme Ahıska Türklerinde günümüzde hala eski geleneksel önemini muhafaza etmektedir. Kırgızistan’da yaşayan Ahıskalılar yarım yüz yıla aşkın bir süredir Ruslar ve Kırgızlarla birlikte yaşamalarına rağmen hala onlardan kız almaz ve özellikle kız vermezler. Evlilikler daha çok kendi aralarında yapılır. Ahıskalılar arasında görücü usulüyle evlenme oldukça yaygındır. Erkeğin annesi bir kız beğenir ve oğluna gösterir. Oğlu da beğenir ise kızı yakınlarına, komşularına sorarak araştırmaya başlarlar. Kızı beğenirlerse ailesine haber verilir. Kız tarafı razı olursa istemeye gidilir. Böylece erkek tarafından kızı *elçi* gider

Bir diğer evlenme biçimi ise *kız kaçırma*dır. Kız kaçırıldıktan sonra ailesine haber verilir. Kızın ailesi kızının yanına gider, kız razı olmazsa geri getirilir, razı olursa da kalır. Geri getirilen kız, kaçırılan kişinin elçisi tarafından tekrar istenirse, kız verilir ve

düğün yapılır. Kaçırılan kız orada kalırsa babası evinde düğün yapılmaz. Düğün sadece erkek tarafında yapılır. Düğünden önce erkek tarafından büyükler kızın ailesiyle barışmak için gelirler. Başlık parası verilir ve düğüne davet edilir. Kızın anne ve babası hangi durumda olursa olsun düğün esnasında damat tarafının evine gitmez.

Günümüzde artık rastlanmayan bir evlilik biçimi de *beşik kertme*dir. Dost olan iki aile daha da yakın olmak için çocuklarına beşik kertmesi yapılır. Çocuklar evlilik çağına geldiklerinde evlendirilir.

1. Düğün Öncesi

1.1. Kız İsteme

Erkek tarafı beğendikleri kızı araştırdıktan sonra ailesine haber gönderir. Kızın ailesi de razı olursa kızı istemeye giderler. Kız istemeye Cuma akşamı gelinir. Geldikten sonra oturulur konuşulur ve “Allah’ın emriyle Peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuz istiyoruz” diyerek kız istenir. Kız tarafı da kabul ederse sofrayı kurar, sofraya kurulmazsa kızı vermedikleri anlamına gelir.

1.2. Şerbet İçme

Kızı verdikten sonra erkek tarafı gün belirleyip *şerbet içmeye* gelir. Şerbete ilk başta erkekler gelir. Babası, kirvesi, yakın akraba ve kirvesinin hanımı gelir. Gelen misafirlere yemekler ikram edildikten sonra gelini süslerler. Gelini kayın babasına temenni almak için getirirler. Kayın babası gelinin eline para ve hediyeler verir. Ardından tepsiyle şerbet getirilir, misafirlere dağıtılır. Misafirler tepsiye para koyarlar, bu parayı şerbeti dağıtan alır. Kızın ailesi de misafirlere mahramaya sarılı çorap dağıtır.

1.3. Nişan

Şerbetten sonra erkek tarafı nişan için hazırlık yapar. Nişana yine erkekler ve damadın yengesi gelir. Damat tarafı geline bir bohça hediye getirir, altınlar takılır. Misafirler kendi arasında para toplayıp gelinin ailesine verirler. Gelin tarafı da damada bir bohça hediye gönderir. Misafirlere çorap dağıtılır. Bundan sonra düğüne kadar Cuma akşamları erkek tarafından yakınları, akrabaları gelini görmeye gelir, hediyeler getirirler.

1.4. Urba

Nişandan sonra *urba* olur. Urbaya sadece bayanlar gelir. Damat tarafı bu sefer hem geline hem de ailesi ve yakınlarına hediyeler ve tatlılar getirir. Yemek yendikten sonra gelini bezedirler, önce kayınvalidesine ardından da misafirlere gösterilir. Kayınvalidesi gelinine para verir. Gelini bir köşeye oturturlar. Damadın yengesi, gelin ve ailesi için getirdikleri hediyeleri tek tek gösterir. Gelen misafirler kendi aralarında para toplar gelinin ailesine verir. Gelinin ailesi gelen misafirlere başörtü dağıtır. Günümüzde maddi imkânlardan dolayı *urba* düğün günü yapılır.

1.5. Kesim Kesme

Kesim kesmeye damadın ailesinden erkekler gelir. Amacı düğün gününü belirlemektir. Erkeğin babası başlık parası verir. Gelin tarafı gelen misafirlere gömlek dağıtır. Düğüne iki gün kala erkek tarafı kızın evine *toy harcı* yani düğün için erzak getirir.

2. Düğün

2.1. Kız Tarafı

Öğlene doğru damat evinde *atlı* hazırlanır gelini getirmeye gider. Gelini getirmeye damadın babası kirvesi, *yengesi* (kirvesinin hanımı) ve davetliler gider. Damadın yengesini getirmek için araba ve davulcu zurnacı gönderilir. Araba yengenin evine geldiğinde yenge çıkana kadar davul zurna çalar. *Atlı* gelinin evine gelir. Davul zurna çalmaya başlar. Gelen misafirler karşılanır ve hazırlanan masalara oturturur.

Damadın babasını yemeklerin tadına bakmak için kazanların yanına götürürler. Yemeklerin tadına bakıp aşçıya para verir. Damadın yengesini ise evin içine alırlar, şerbet içirirler. Gelen misafirlere yemekler ikram edilir, davul zurna çalmaya başlar. Yemekten sonra misafirler oynamaya başlar.

Gelinin yengesi gelini bezedir. Gelin gelinliğini giydikten sonra saç taranır bunu annesi ve babası olan bir kız çocuğu yapar, sonra saçını böler ve iki *örek örer*, yine anne babası hayatta olan bir kız çocuğu aynasını tutar, erkek çocuğu da mum tutar. Çocuklara damadın yengesi tarafından para veya hediye verilir. Başına damadın yengesinin getirdiği altınlarla süslü *katha*, üstüne *leçek*, *poşi*, ve kırmızı *tuvağ*, ellerine de *el mahraması* örtülür. Gelini damat yengesine göstermeye getirirler. Yengenin önüne

başörtü serilir gelini ona gösterdikten sonra yenge harç çeker yani para koyar. Gelin temenni alır ve oturtulur. Ailesi de yengeye hediye verir.

Urba düğün günü yapılırsa yengeler damat tarafından geline, ailesine ve yakın akrabalarına getirilen bütün hediyeler tek tek gösterilir, altınlar takılır. Ardından gelin tarafının gelin damada ailesine ve yakın akrabalarına hazırladığı hediyeleri tek tek gösterirler.

Hediyeleri gösterdikten sonra gelini tekrar bezedirler. Bu sefer bunu annesi babası hayatta olan bir gelin yapar. Saçına tarak değdirilir, yüzüne boya sürülür, ellerine kına koyulur ve hemen silinir. Bundan sonra *çerez oynanır*, yine annesi babası hayatta olan iki küçük kız çağırılır damadın yengesinin getirdiği şekerler, çerezler, tatlılar ve katmerler iki tepsiye koyulur, etrafına dörder mum yakılır ve kızların ellerine verilir. Türkü söyler çerez oynatırlar, tepsinin içindekileri ve iğneler orada oturan bayanlara dağıtılır. Tepsileri bir kenara koyup mumların kendiliğinden sönmesini beklerler. Bu malzemelerin hepsini damadın yengesi getirir.

Gelinin iki ayakkabısına da para koyulur. Gelinin abisi veya erkek kardeşi *belini bağlamak* için çağırılır. Kardeşi kırmızı kuşağını bağlamaya çalışır ve “kuşak küçüktür” der ve damadın babasından para bekler. Parayı aldıktan sonra belini sıkıca bağlar. Gelinin duvağı örtülür ve kayınbabası onu götürür. Davul zurna eşliğinde gelini arabaya götürürler. Gelinin hayatında bir engel olmasın diye önünden kesinlikle kimseyi geçirmezler. Arabanın ön tarafına kayınbabası, arkasında gelin, gelinin ve damadın yengeler oturur. Gelin arabaya bindikten sonra aynaya bakıp gider. İmam duasını ettikten sonra cesur iki erkek gelin arabasının önünde güreşir. *Atlı* ve *makar* arabaları hareket eder. Yolda giderken gençlerin *karnı acıkır* ve gelinin yengesinin hazırladığı katmer, tavuk yenir ve içecekler içilir.

2.2. Damat Tarafı

Damat ve biri bekâr diğeri evli olan sağdıçlarla dama çıkıp gelini beklerler. Araba gelince kayınbaba kapıyı açar. Gelin çıkar önce kazana basar, sonra da tabak kırar. Gelinin önüne hayvan getirilir ve kulağından kesilir kan akıtılır. Gelin eşiğe yaklaşınca sağdıçlar tüfekle atar, damat da şeker ve para atar. Yengeler gelin için bir şeker alırlar, bu şekeri gelin yapacağı ilk yemeğe katar. Eşiğin önünde gelinin

görümcesi, gelinin sağ elinin parmaklarını bala batırıp eşiğe üç defa sürer. Gelin sağ ayağıyla eve girer. Kadınlar türkü, okşamalar söyler.

Gelinle birlikte bir de çeyizi gelir ve en önemlisi yastığı gelir. Yastık gelinin namusu sayılır, gelinin kardeşi para karşılığında kayınbabaya verilir. Gelini odaya getirdikten sonra kayın babası gelir. Kayınbaba “ev de senin, mal mülk de senin” der ve *izin verir*. Ardından damat gelip yüzünü görmek için duvağını açar. Gelin odada oturup gelenlere ayağı kalkar temenni alır. Gelinin kucağına küçük çocuğu verirler. Sol ayakkabısını çocuk çıkarıp oradaki parayı alır, sağ ayakkabısını ise damat çıkarıp parayı alır. Yatağına ve çeyizine de erkek çocuk oturtturulur.

Bütün davetliler damat tarafının hazırladığı masalara otururlar. Müzik çalmaya başlar. İlk önce damadın anne babası oynar ardından yakınları. Misafirlere yemekler ikram edilir.

Yüz açma görevi sağdıçlara düşer. Gelini, ortada serilmiş halının üzerine getirirler. Yengeler gelinin beline ekmek bağlar, ellerine pirinç koyarlar. Evli olan sağdıç elinde hançerlerle üç defa “hanım bacılar, hanım bibiler, hanım nineler! Bu gelinin dilini mi keselim, lisanını mı?” diye tekrarlar. Buna misafirler “dilini kes dilsiz olsun” diye cevap verir. Bu arada sağdıç hançerle gelinin duvağını kaldırır. Üçüncü tekrarından sonra sağdıç duvağı tamamen kaldırır. Gelin ayağı kalkar temenni alır ve ellerindeki pirinci döker, bu bereketi simgeler. Sağdıçlara ve damada gelinin yengesi gömlek hediye eder. Gelinin önünde gelinin ve damadın yakınları oynar. Ardından sağdıçlar, yengeler daha sonra ise bütün misafirler oynar.

Gelinle damat odasına girer ve önce selamlaştıktan sonra ayak basılır. Ayağa kim birinci basarsa ailede büyük olacağına inanılır. O gece gelin zifafa verilir.

3. Düğün Sonrası

Ertesi günü akrabalar damadın evinde toplanarak *hınkal* yaparlar. Yemek esnasında gelinin sandığı açılır ve çeyizi bakılır. Sandığın içine koyulan çaylar demlenir katmerler ikram edilir. Herkese sandıktan çıkan çoraplar dağıtılır.

Ertesi günü damat babası ve sağdıçlar gelinin babası evine *enişteliğe* giderler. Gelinin annesi onlara gömlek hediye eder. Bir hafta sonra gelinin annesi yakın akrabalarla kızına *sabahlık* getirir. Geline hediyeler, tatlılar ve *tamazluh* (hayvan) getirir ve artık bundan sonra gelin babasının evine ziyarete gide bilir.

Düğünler genel itibariyle bu şekilde yapılır. Tabii ki eskiden düğünler farklıydı. Hem ekonomik hem de sosyal şartlardan dolayı geleneklerden bazıları yapılmıyor ve unutulmaya başlıyor. Örneğin burada anlattığımız düğün 15–20 yıl öncesinde iki gün sürerdi, günümüzde ise gelinin yüzü aynı gün açılır ve bir gün yapılır.

IV. ÖLÜM

1. Ölümünden Hemen Sonra Yapılan İşlemler

İnsan öldükten sonra, büyük odanın ortasına minder, çarşaf serilir ve ölü başı kibleye doğru yatırılır. Ölünün gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, elleri göbek üstüne koyulur. Ölünün karnı şişmesin diye karnına makas koyulur, üzerine yeşil kumaş örtülür, başucunda Kur'an okunur. Komşulardan biri ölen kişinin yakınlarına acı haberi verir. Kara haberi duyanlar o ailenin üzüntüsünü paylaşmak için gelir.

2. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı

Ölü aynı gün öyle namazında kaldırılır ama öyleden sonra vefat ettiyse ertesi günü defnedilir. Gece de yanından kimse ayrılmaz. Ölünün yanında sadece bayanlar oturur ağlarlar. Cenazelerde özel *ağlaticı* yoktur. Ölüden korkanlar için ölüye dokunmaları tavsiye edilir. Gözyaşlarını silmek için yanında mendil getirirler, evine gidince mendili atarlar ve dışarıda elini yüzünü yıkar öyle evine girer.

Ölü daha evindeyken imam yanına dokuz kişi alır *devir* yapar. Evin bütün altınları düğümленir. İmam duasını ettikten sonra orada oturan dokuz kişinin her birine altın düğümünü verir ve sorar: “Alı aldın mı? Veri verdin mi? Kabul ettin mi? Kabuldür” Herbiri helal ettikten sonra altınlar ev sahibine geri verilir.

3. Ölünün Yıkanması (Çimdirilmesi)

Bundan sonra ölüyü *çimdirmek* için kaldırırılar. Erkekler çarşafından tutup ölüyü üç kere yere değdirirler ve çimdirilmesi için hazırlanan yere götürürler. Ölüyü kaldırdıktan sonra yattığı yere taş koyarlar. Bunun anlamı ailenin diğer fertleri taş gibi olsun, bir daha o evden ölü çıkmasın. Ölüyü, bilen ve tecrübesi olan bir kişi çimdirir. Yardımcılarıyla birlikte önce abdest alırlar. Ölü tahtaya yatırılır. Isıtılmış suyla önce

taharet aldırılır. Ardından abdest aldırılır ve Kur'an'dan küçükbaş dualar okunarak bütün bedeni yıkanır. Peşinden tekrar abdest aldırılır ve kefene sararlar. Bu kişiler mutlaka mükâfatlandırılır.

4. Kefenin Biçilmesi

Kefenleme işlemi İslami geleneğe göre yapılır. Kefenin rengi beyazdır. Kefenin uzunluğu ölünün boyuna ve fazladan yarım metre hesaba katılarak biçilir. İç kısmı için elbise biçilir. Ortasını ölünün başını geçirmek için keserler.

5. Cenaze Namazı

Ölüyü dışarıda bir tahtaya koyup erkekler cenaze namazını kılarlar. İmam cenaze namazı kıldırdıktan sonra orada bulunanlara ölüye “hakkını helal ettiniz mi?” diye sorar. Ardından ölüyü kaldırır ve birkaç yüz metre tabutu omuzlarında taşıdıktan sonra arabaya koyup mezarlığa giderler. Mezarlığa sadece erkekler gider.

Ölü mezara kibleye doğru olmak şartıyla yatırılır. Mezarlığa her gelen birer kürek toprak atar. Mezar örtüldükten sonra oradan ayrılırlar. Mezarın başında sadece imam kalır. Dua okur ve ölüye cevap vermek için yardımcı olur. Bundan sonra ölünün evine gidilir. Mezarlığa gidenlere orada fitre dağıtılır yani para dağıtılır.

6. Belli Günler

Kara haberi duyanlar akşamleyin ve üç gün boyunca aileye başsağlığına gelir ve *acı etmek* getirir. Üç gün boyunca ölünün evinde kesinlikle ateş yakılmaz, akşamları Kur'an okunur. Ölünün odasında kırk gün boyunca gece gündüz ışık yanar.

Üçüncü günü ölünün *çamaşırı yıkanır*. Çamaşır yıkayanlar önce abdest alır, sonra ölünün bütün kıyafetleri, cenaze gününde yatırdıkları çarşaf, yattığı minder sökülür ve içindekiler yıkanır. Üç kere sudan geçirilir, su da ayak basılmaya yere dökülür. Minder yeniden dikilir. Kıyafetler ütülenir, dağıtıla bilir, geriye kalanı ise ya saklanır ya da ayak basılmayan yere gömülür, kesinlikle ateşte yakılmaz.

Ölünün defnedildiği günü itibariyle bir kişi kırkına kadar her gün Yasin-i Şerifi okumakla görevlendirilir, bir başka kişi de elli ikinci gününe kadar hatim etmekle görevlendirilir. Bu kişiler mükâfatlandırılır.

Üç gün sonra *kazma kokusu* yapılır. Bu günü mezarı kazan kişileri çağırıp onları razı edilir. Onlara yemek yedirilip para verilir. Eğer onlar razı edilmezse ölünün mezarda rahat yatamayacağına inanılır.

Ardından bir hafta sonra *heyрати* yapılır. Bu günü gelenlere yemek yedirilir. Ölünün helvası yapılır. Gelenler o ev için üç ayrı şey getirir, bu bir kilo şeker, makarna, çay vs. ola bilir, veya para verilir. Yemek yenilip, Kur'an okunduktan sonra ev sahipleri her gelene poşetlere ekmek ve helva dağıtır.

Kırkına kadar her Cuma akşamı Kur'an okunur. Ailenin yakınları komşular toplanarak önce yemek yer sonra da Kur'an dinlerler.

Kırkıncı günü gelenlere yine yemek hazırlanır ve mutlaka helvası pişer. Gelenler yine yanlarında üç çeşit erzak getirir. Kur'an okunduktan sonra gelen misafirlere poşetle ekmek ve helva dağıtılır.

Elli ikinci günü ölünün etinin kemiğinden ayrıldığına inanılır. Bu gün için fazla kişi çağırılmaz. Gelenlere yemek yedirilir, Kur'an okunur.

Yılı da aynı şekilde geçirilir.

7. Ölü ile İlgili Bazı İnanışlar

Ölüyü mezarlığa götürünce eğer o evde kırkı çıkmamış bebek varsa mutlaka dik tutulur.

Ölüden bahsederken önce "rahmetli, rahmet canına" kelimesi kullanılır.

Ölünün hakkında kötü şey söylemeden önce "toprağına haber gitmesin de" ifadesi kullanılır.

Ölüden bahsedildiği veya ölünün veya mezarlıktan geçildiği esnada eğer birisi hapşırırsa yanındaki derhal üç defa hapşırın insana ve toprağına el sürerek "sen bizimsin, sen bizimsin, sen bizimsin" denir.

Ölen kişinin yaşı, hayatta olan birinin yaşıyla karşılaştırıldığında mutlaka "eşi taş olsun" ifadesi kullanılır.

Ölü rüyada görülürse acıktığına inanılır ve birkaç kişi toplanarak yemek yenilir Kur'an okunur, böylece ölünün doyacağına inanılır.

Mahallede düğün yapılacak ve yakın zamanda mahallede cenaze olduysa düğün sahipleri düğünde müzik çalınsin diye ölen kişinin ailesine gelip izin isterler.

Her Cuma akşamları ateşe yağ damlatılır kokusu çıkarılır. Bu kokunun ölümlere gideceğine ve doycaklarına inanılır.

V. BÖLÜM

HALK MUTFAĞI

Her yörenin kendine has yemekleri vardır. Ahıska Türklerinin hazırladıkları yemekler de Anadolu'nun doğusunda hazırlanan yemeklerle hemen hemen aynıdır. Yurtlarından ayrılan Ahıskalılar genel olarak kültürlerini ve özellikle kendi milli yemeklerini unutmamışlardır. Ruslar ve diğer Türk boylarıyla iç içe yaşadıkları için ister istemez onlardan etkilenmişlerdir. Bundan dolayı kendi milli yemeklerinin yanında başka halkların yemeklerini de yapmaktadırlar. Örneğin Rusların meşhur çorbası olan *borş*, *okroška*, Özbek *pilavı*, *mantısı*, Kırgız *beşparmakı* veya Kazak *besparmakı*, Uygur *lagmanı*, *aşlanfusı*, Kore salataları gibi... Ama biz bu bölümde sadece Ahıskalılara ait yemeklerin tarifini verdik.

1. ÇORBALAR

1.1. Ayran Çorbası

Malzemeler:

Prinç

Yoğurt

Yağ

Su

Tuz

Yapılışı:

Tencerede su kaynatılır içine pirinç ilave edilir. Pirinç piştikten sonra yoğurt, tuz ilave edilir.

1.2. Kavurma Çorbası:

Malzemeler:

Un

Soğan

Yağ

Su

Yapılışı:

Un yağda kızartılır. Tavada ayrıca yağda ince doğranmış soğan kızartılır tencereye ilave edilir. İçine su katılır ve yağ çorbanın yüzüne çıkıncaya kadar karıştırılır, tuz ilave edilir.

1.3. Loby Çorbası

Malzemeler:

Lobyaya

Patates

Soğan

Yumurta

Yağ

Su

Tuz

Biber

Yapılışı:

Suyla dolu tencereye lobyayı ilave edip iyice kaynatılır. Kaynadıktan sonra lobyaya ezilir. Üstüne kaynatılmış su, ince doğranmış soğan ve patates ilave edilir. Yumurta yı kırılıp tavada yağda kızartılır ve çorbaya tuzu ve biberiyle ilave edilir. Çorba beş dakika daha kaynar.

1.4. Süt Çorbası

Malzemeler:

Pirinç

Süt

Su

Tuz

Yapılışı:

Pirinç suda haşlanır, suyu çekildikten sonra süt ilave edilir. Süt kaynayınca tuz ilave edilir.

1.5. Tolma Çorbası

Malzemeler:

Kıyma

Pirinç

Soğan

Patates

Su

Tuz

Biber

Salça

Yapılışı:

İnce kıyılmış soğan, tuz, biber, pirincin yarısı kıymaya katılır ve iyice toparlak yapıp suda haşlanır. İçine patates, pirinç ilave edilir. Tavada yağla soğan kızartılır, salça katılır. Tencereye katılır.

1.6. Tutmaç Çorbası

Malzemeler:

Un
Yoğurt
Su
Tuz

Yapılışı:

Una tuz, su ilave edilerek hamur yoğrulur. Hamurun yarısını ince yufka açılıp erişte şeklinde kesilir. Hamurun diğer yarısını bir parmak kalınlığında yufka açılıp kesilir yine bir parmak kalınlığında kesilir. Unda gezdirip küp şeklinde doğranır.

Tencerede su kaynatılır, içine erişteler ilave edilir. Yoğurt katılır. Tavada küp şeklinde doğranmış hamurlar yağda kızartılıp tencereye ilave edilir. Tuzu ilave edilir ve tencerenin altı kapatılır.

1.7. Etmek Aşı

Malzemeler:

Yağ
Soğan
Su
Tuz
Biber

Yapılışı:

İnce doğranmış soğanlar yağda kızartılır. Su tuz ve biber katılarak kaynatılır. Doğranmış ekmeklerin üzerine dökülür.

1.8. Kele Göş

Malzemeler:

Yağ
Soğan
Süzme ayran
Su
Ekmek
Tuz

Yapılışı:

Soğanlar yağda kızartılır. İçine su ve süzme yoğurt katılır ve doğranmış bayat ekmeklerin üzerine ilave edilir.

2. HAMUR İŞLERİ

2.1. Erişte

Malzemeler:

Un
Su
Tuz

Yapılışı:

Una tuz ve su katılarak hamur yoğrulur. Yufka açılır ve doğranır. Erişteler fırında kurutulur. Kurutulmuş erişteleri tabağa koyup üzerine kaynar su dökülür, üstü kapatılır ve 3-5 dakika bekletilir. Daha sonra üzerine tereyağı serpilir ve karıştırılır.

2.2. Bazlama

Malzemeler:

Un

Tuz

Maya

Su

Yapılışı:

Una tuz, maya ve su katılarak hamur yoğrulur. Hamur küntlere (küçük parçalara) bölünür ve biraz bekletilir (baş alması için bekletilir). Parmaklarla küntler açılır ve tavada pişirilir. Tavada tere yağ tortası çıkana kadar kızdırılır. Bazlamalı tereyağına batırılır ve tabağa üst üste koyulur.

2.3. Bişi

Malzemeler:

Un

Tuz

Maya

Su

Yapılışı:

Una tuz, maya ve su katılarak hamur yoğrulur. Hamur küntlere (küçük parçalara) bölünür ve biraz bekletilir (baş alması için bekletilir). Parmaklarla küntler açılır ve tavada yağda pişirilir.

2.4. Fetir

Malzemeler:

Un

Yumurta

Yoğurt

Kabartma tozu

Tuz

Yapılışı:

Una yumurta, tuz katılır, kâsede yoğurtla kabartma tozunu iyice çırpılıp una katılır ve hamur yoğrulur. Hamur baş aldıktan sonra büyük küntlere bölünür, küntler bir santim kalınlıkta oklava ile açılır ve kare şeklinde doğranır ve yağda kızartılır.

2.5. Luhum

Malzemeler:

Un

Tuz

Maya

Su

Yapılışı:

Una tuz, maya ve su katarak yumuşak hamur yoğrulur. Kabarınca hamuru sol eline alıp avuç sıkılır taşan hamuru kaşıkla alıp kızgın yağda kızartılır.

2.6. Feselli

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Maya

Yapılışı:

Una tuz, maya ve su katarak hamur yoğrulur. Hamur parçalara bölünür, yufkalar açılır. Yufkanın tamamına tereyağı sürülür. Uçları birbirine değecek şekilde katlanır, ardından da tekrar dürt köşe şeklinde katlanır. Tavanın dibine çok az yağ koyulur ve feselliler kızartılır.

2.7. Katmer

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Maya

Yapılışı:

Una tuz, maya ve su katarak hamur yoğrulur. Hamur parçalara bölünür, yufkalar açılır. Yufkanın tamamına tereyağı sürülür. Onar santim eninde boydan boya kesilir. Kesilen parçalar on santimetre karelik katlanır katlanan her parça katlanma yönüne ters olarak birbirinin üzerine konur ve *baş alması* (dinlenmesi) için beklenir. Baş aldıktan sonra fırında pişirilir.

2.8. Sinor

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Yapılışı:

Una tuz ve su katarak hamur yoğrulur. Yufkalar açılır ve sacda pişirilir. Yufka sarılır ve üç santim boyunda kesilir. Kesilen parçalar tepsiye dizilir üzerine tere yağı ve yoğurt dökülür ve fırına verilir. Fırından çıktıktan sonra tekrar tere yağı dökülür.

2.9. Hıncal

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Kıyma

Soğan

Karabiber

Tere yağ

Yapılışı:

Kıymaya ince kıyılmış soğan, tuz ve biber konularak yoğrulup harç hazırlanır.

Una tuz ve su katılarak hamur yoğrulur. Hamur bezelere bölünür ve yufka açılır. Üç santimetre karelik parçalar halinde doğranır. Karelere harç konulur ve kenarları toplanır. Hıncallar suda haşlandıktan sonra üzerine tere yağı serpilir ve yoğurt veya ezilmiş ve suyla karıştırılmış sarımsağa batırılıp yenir.

2.10. Lapata Hıncalı

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Yapılışı:

Una tuz ve su katılarak hamur yoğrulur. Hamur bezelere bölünür ve yufka açılır. Üç santimetre karelik parçalar halinde doğranır ve suda haşlandıktan sonra tabaklara konur. Üzerine tereyağı serpilir. Yoğurt veya ezilmiş ve suyla karıştırılmış sarımsağa batırılıp yenir.

VI. BÖLÜM

1. HALK TAKVİMİ

1.1 Ay Adları

Ahıska Türkleri ayların adını özellikleriyle birlikte şu şekilde sıralıyorlar:

Zemheri (paralanır)

Gücük (gücenir)

Mart (uzanır)

April (gözetir)

Mayıs (bezetir)

Kiraz (kiraz toplanır)

Orağ/Biçin (ekinler ekilir)

Harman (tahıl döğülür)

Bögrüm (böğürler güneşte ısıtılır)

Şarap (kış için erzak yalır)

Koç (koçlar tavarlara katılır)

Kara kış (çok soğuk ay)

1.2. Mevsim Adları:

Kış

Bahar

Yaz

Güz

1.3. Cemilenin yere düşmesi

Şubatın yirmisinde cemile göğe çıkıyor ve yedi gün sonra buzun üstüne iniyor.

Topraktan buğ çımaya başlıyor ve toprağa izin veriliyor. Martın yedisinde toprak gevşemeye başlıyor.

1.4. Harç Borç veya Koca Karı

Mart otuz bir günden olmasına rağmen Nisandan birkaç gün borç alır. Bu günler çok soğuk olur.

1.5. Camuş (manda) Kıran

Mayıs ayının başında yağın yağmur ve kardan dolayı camuşların belinin kırılacağına inanıldığı için bu ad verilmiştir.

2. BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR

Burada Ahıska Türklerinin mevsime bağlı törenlerine yer verilmiştir.

2.1. Hıdırellez

Ocağın 9, 10, 11'de üç gün oruç tutulur. Zor duruma düşünce Hızır yardımcı olsun diye dua edilir.

Genç kızlar da evlenecekleri kişiyi merak edip, üç *kikil* (börek çeşidi) pişirirler. Hazırladıkları unun içine akli ermeyen altı yaşını aşmamış çocuklar eline geldiği kadar tuz katarlar. Hamur yoğrulur ve pişirilen kikiler yenir. Akşama yatarken baş kıtlığına tepside su, ayna koyulur. Kızın, rüyasında su uzatan erkekle evleneceğine inanılır.

2.2. Kepçe Hatun

Anadolu'nun birçok bölgelerinde olduğu gibi, hayvancılık ve tarımla uğraşan Ahıska Türkleri de kuraklık döneminde yağmur yağdırmak için bir takım uygulamalara başvururlar. Ahıska Türkleri buna yağmur duasına *kepçe hatun* derler.

Kepçe hatun çocuklar tarafından yapılır. Süpürgeyi süsleyip bir ağacın ortasına bağlarlar ve çocuklar ev ev gezdirip şu türküyü söylerler:

Kepçe hatun ne ister
Allah'tan yağmur ister
Yağsın yağsın göl olsun
Göl olmasa sel olsun

Ambarları toli toli
Tolsun taşsın bol olsun
Hanım nene kaksana
Yağ güvecine baksana
Bizi yola salsana

Ev sahibi *kepçe hatunun* ve çocukların üstüne su serper, yağ ve un verir. Toplanan yağ ve undan büyükler tarafından helva yapılır ve çocuklara yedirilir.

SONUÇ

Yaptığımız bu çalışmanın amacı Anadolunun parçası olan Ahıska Türklerinin unutulmakta olan folklor ürünlerini derleyip yeni nesillere aktarmak ve halk edebiyatı dünyasına tanıtmaktır. Bugün belki yaşatılamayan bazı geleneklerin folklor araştırmacılarına kaynaklık etmesi için yazılı hale getirmektir.

Bu çalışmayı hazırlarken ilk önce derlediğimiz malzemeleri Türkiyedeki folklor kaynaklarıyla karşılaştırdım ve bir fark göremedim. Derlediğim malzemelerin hemen hemen hepsi Anadolunun çeşitli yöreleriyle aynıdır. Örneğin türkülerden Ankara Türküsü, Çanakkale Türküsü, Gesi Bağları, Evlerinin Önü... Masallardan Ayağına Diken Batan Horoz, Akıllı Kız, Hırsız Kardeş, Üç Kız... Bilmece ve atasözlerin tamamı, yemekler, gelenek görenekler. Yıllarıdır Ahıskalılar vatanından ayrıdır ama kendi kültürlerini muhafaza etmiş ve günümüze kadar yaşatmıştır. Bugün Kırgızistan'da Ahıskalıların evine giden bir Anadolu insanı hiç yabancılık çekmez. Bu da Ahıskalıların Anadolunun bir parçası olduğunu gösteriyor. Günümüzde Ahıskalılar Türk kültürünü Anadoludan çok uzaklarda yaşatmaktadır.

Derleme sonucunda kendi kültürümüzü bilmediğimi anladım ve bu çalışma bana çok büyük bir önem kazandı. Bu işin güç olmakla beraber, eğlenceli tarafı da vardı. Daha önce yapılmamış olan bu çalışma umarım ileride daha geniş bir şekilde derlenir, araştırılır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım (1965), *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat (1990), “Ninni”, *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul.
- ASLAN, Kıyas (1995), *Ahıska Türkleri*, Ankara.
- BAYRAKTAR, Rasim (2000), *Ahıska-Çıldır*, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili (2000), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1982) *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Amil-ÖKSÜZ, Yusuf Ziya (1979), *Türk Bilmeceler Hazinesi*, İstanbul.
- ÇELİK, Ali (2005), *Manilerimiz ve Trabzon Manileri*, Ankara.
- DİZDAROĞLU (1969), Hikmet, *Halk Şiirinde Türler*, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1990), *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara.
- GÜNAY, Umay (1975), *Elazığ Masalları (İnceleme)*, Erzurum.
- GÜZEL, Abdurrahman-TORUN, Ali (2003), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara.
- KAYA, Doğan (2004), *Anonim Halk Şiiri*, Ankara.
- OĞUZ, M. Öcal (2004), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara.
- ÖZTELLİ, Cahit (1983), *Halk Türküleri Evlerinin Önü*, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim (1980), “Türk Bilmecelerinde Soru Kalıplaşması ve Kalıp Soruları”, *Köz*, 1 (3), Şubat, 29–48.
- SAKAOĞLU, Saim-ALPTEKİN, Ali Berat (2005), *Türk Halk Edebiyatı Ders Notları*, Konya.
- SAKAOĞLU, Saim-ALPTEKİN, Ali Berat (2006), “Anonim Halk Şiiri/Ninni”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 4. C., İstanbul.
- TÜRKÇE SÖZLÜK (2005), TDK Yay, Ankara.
- UYSAL, Abdullah-DEMİRCİ, Musa-ALODALI Necati (1992), *Dünü Ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya*, Konya.
- VARDAR, Berke (1988), *Açıklamalı Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- YAZIR, Hamdi (1971), *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul

YILDIRIM, Dursun (1976), *Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar*,
Ankara.

ZEYREK, Yunus (2001), *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*, Ankara.

KAYNAK ŞAHISLAR:

Adı Soyadı	Aslan GUSENOV
Doğum Yeri ve Tarihi	Oş 1948
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Bahadır DURSUNOV
Doğum Yeri ve Tarihi	Oş 1961
Öğrenim Durumu	10 sınıf
Adı Soyadı	Binali YUSUFOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1938
Öğrenim Durumu	2 sınıf
Adı Soyadı	Feride TRAKYEVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Oş 1985
Öğrenim Durumu	11 sınıf
Adı Soyadı	Firdes KABİROVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Novo Pavlovka 1965
Öğrenim Durumu	8 sınıf
Adı Soyadı	Güller ZABİTOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1941
Öğrenim Durumu	3 sınıf
Adı Soyadı	Gülmahisa MAHADDİNOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Stepnoye 1972
Öğrenim Durumu	8 sınıf
Adı Soyadı	Gülşenem HASRETOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1940
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Hadiya ALİYEVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1940
Öğrenim durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Halit BEGALİOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1943
Öğrenim Durumu	2 sınıf
Adı Soyadı	Hanifa NİYAZKIZI
Doğum Yeri ve Tarihi	Stepnoye 1936
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Hatice ALİYEVA
Doğum Yeri ve tarihi	Kazakistan 1958

Öğrenim Durumu	10 sınıf
Adı Soyadı	İlmira RAGİBOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Bişkek 1981
Öğrenim Durumu	Üniversite
Adı Soyadı	İnayat YUSUPOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Yüryevka 1949
Öğrenim Durumu	10 sınıf
Adı Soyadı	Kamer URUŞANOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1922
Eğitim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Kasım PAŞAYEV
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1935
Öğrenim Durumu	4 sınıf
Adı Soyadı	Maral ALİYEVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1923
Öğrenim Durumu	10 sınıf
Adı Soyadı	Maynur BOYOĞLİYEVA
Doğum Yeri ve tarihi	Ahıska 1941
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Musaddin GASANOV
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1926
Öğrenim Durumu	4 sınıf
Adı Soyadı	Nesteren RİDVANOVA
Doğum Yeri ve tarihi	Kazakistan 1945
Öğrenim Durumu	Üniversite
Adı Soyadı	Nurcamal RAFATOVA
Doğum Yeri ve tarihi	Çuy 1960
Öğrenim Durumu	10 sınıf
Adı Soyadı	Ömer YUSUFOĞLU
Doğum Yeri ve tarihi	Alaarça 1959
Öğrenim Durumu	Üniversite
Adı Soyadı	Ruzi GURGENİDZE
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1935
Öğrenim Durumu	4 sınıf
Adı Soyadı	Safiya RAGİBOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Çuy 1951

Öğrenim Durumu	10 sınıf
Ad Soyad	Salatun ALİYEVA
Doğum Yeri ve tarihi	Ahıska 1911
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Selvi ULFANOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1939
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Şahismail ALİYEV
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1921
Öğrenim Durumu	4 sınıf
Adı Soyadı	Şahnisa MAMEDOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1921–2007
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Şehriban ORİPOVA
Doğum yeri ve tarihi	Ahıska 1928
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Şifanaz TRAKEYEVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1938
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Vahida GUSEYNOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1923–2007
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil
Adı Soyadı	Vesile İZZATOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Stepnoye 1962
Öğrenim Durumu	7 sınıf
Adı Soyadı	Yahya ASKEROV
Doğum Yeri ve Tarihi	Semer kand 1952
Öğrenim Durumu	10 sınıf
Adı Soyadı	Yıldız KURBANOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Sırderya 1952
Öğrenim Durumu	7 sınıf
Adı Soyadı	Zehra İSMAİLOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Stepnoye 1957
Öğrenim Durumu	8 sınıf
Adı Soyadı	Zöhre GASANOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	Ahıska 1942
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil

SÖZLÜK

Ağır ayak-hamile

Ahırında-sonunda

Ahmah-deli

Bayah-az önce

Bezek-süs

Cinçar-ısrırgan otu

Çemlük-pınar

Çeper-tahta duvar

Çetin- zor

Düşmek-denk gelmek

Ele-öyle

Etmek-ekmek

Familyamı-soyadımı

Grajdanka-sivil

İstikan- bardak

Karadiler-baktılar

Katha-gelinin başına giydiği altınlarla süslenmiş fes

Komandirovka-iş için başka bölgeye gönderilme

Komendant-sokağa çıkma yasağı

Kontora-büro

Koyertmah-izin vermek

Köynek-elbise

Köynek-elbise

Kurort-kaplıca yeri

Kükner-köknar

Maşına-araba

Mektef-okul

Meşe orman

Nadırsız-sakat olmayan

Oktyabr-Ekim

Papah-şapka

Payok-tayin
Pec-soba
Poyezd-tren
Rayfinotdel (Rayonno Finansoviy Otdel)-Bölge Mali Şubesi
Raykom (Rayyonny Komissariat)- Bölge komserliği
Sedir-kaymakam
Seme-serseri
Soldat-asker
Stantsiya-istasyon
Sud-mahkeme
Şennik-halk
Talasız-talihsiz
Tavar-koyun
Tikan-keçi yavrusu
Toğiyer-doğuruyor
Toy-düğün
Tuca-boşa
Tütün-aile
Urba-kıyafet
Üze üze-yüzerek
Voyenny-asker
Yayluh-başörtü
Yuhla- uyumak
Yügür- beşikte sallamak

